

WAGENINGEN UR

For quality of life

wetenschapswinkel

Mensen over bomen

Marije Wolthuis
Derk Jan Stobbelaar
Kris van Koppen

Juni 2007

Rapport 234

Mensen over bomen

Marije Wolthuis

Derk Jan Stobbelaar

Kris van Koppen

Wageningen Universiteit en Researchcentrum

Wetenschapswinkel Wageningen UR
Juni 2007

Rapport 234

Colofon

Mensen over bomen

Opdrachtgever:
Bomenstichting

Financiering:
Wetenschapswinkel Wageningen UR
Bomenstichting

Projectuitvoering:
Marije Wolthuis en Kris van Koppen: Leerstoelgroep Milieubeleid, Leeuwenborch, Hollandseweg 1,
6706 KN Wageningen (marijewolthuis@hotmail.com, Kris.vanKoppen@wur.nl)
Derk Jan Stobbelaar: Leerstoelgroep Rurale Sociologie, Leeuwenborch, Hollandseweg 1,
6706 KN Wageningen (Derk-Jan.Stobbelaar@wur.nl)

Begeleidingscommissie:
Helène van der Poel en Susan Boonman, Bomenstichting
Jo Beltman, Vereniging Stadswerk Nederland
Bea Peeters, IVN Consulentschap Gelderland

ISBN: 90-8585-076-2
Foto's: Marije Wolthuis
Omslag: Andrew Zeegers, Domino Design, Groningen
Lay-out: Hildebrand DTP, Wageningen
Druk: Grafisch Service Centrum Van Gils BV, Wageningen
www.wetenschapswinkel.wur.nl

Mensen over bomen

Rapportnummer 234

Marije Wolthuis, Derk Jan Stobbelaar en Kris van Koppen, Wageningen, juni 2007

Bomenstichting

Oudegracht 201 bis
3511 NG Utrecht
Telefoon: 030 - 230 35 10 (9.00 - 13.00 uur)
Fax: 030 - 231 03 31
E-mail: info@bomenstichting.nl

Bomen zijn van onschatbare waarde voor onze gezondheid en de leefbaarheid van de woonomgeving. Echter in de discussies om de schaarse ruimte delven bomen vaak het onderspit. De Bomenstichting is een landelijke non-profit organisatie die zich inzet voor het behoud van bomen in de stad en op het platteland. Activiteiten en projecten zijn gericht op vier speerpunten: monumentale bomen beschermen, duurzaam boombeheer stimuleren, juridische bescherming van bomen verbeteren en verwondering over bomen oproepen.

Leerstoelgroep Milieubeleid

Hollandseweg 1
6708 KN Wageningen
Telefoon: 0317 - 48 44 52
www.enp.wur.nl

De leerstoelgroep Milieubeleid doet onderzoek en verzorgt onderwijs over milieubeleid in nationaal en internationaal verband, op de gebieden van industriële productieketens, consumptie, biodiversiteit, en waterbeheer.

Leerstoelgroep RURALE Sociologie

Hollandseweg 1
6708 KN Wageningen
Telefoon: 0317 - 48 45 07
www.rso.wur.nl/

De leerstoelgroep RURALE Sociologie verzorgt wetenschappelijk onderwijs en onderzoek op het gebied van rurale ontwikkeling. De nadruk ligt hierbij op de diversiteit van ontwikkelingspatronen, de dynamiek van veranderingsprocessen en de sociaal economische betekenis van rurale activiteiten.

Wetenschapswinkel Wageningen UR

Postbus 9101
6700 HB Wageningen
Telefoon: 0317 - 48 39 08
E-mail: wetenschapswinkel@wur.nl
www.wetenschapswinkel.wur.nl
www.wetenschapswinkels.nl

Maatschappelijke organisaties zoals verenigingen en belangengroepen, die niet over voldoende financiële middelen beschikken, kunnen met onderzoeksvragen terecht bij de Wetenschapswinkel Wageningen UR. Deze biedt ondersteuning bij de realisatie van onderzoeksprojecten. Aanvragen moeten aansluiten bij de werkgebieden van Wageningen UR: duurzame landbouw, voeding en gezondheid, een leefbare groene ruimte en maatschappelijke veranderingsprocessen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	vii
Samenvatting	ix
1 Inleiding	1
1.1 Achtergronden	1
1.2 Doel van het onderzoek	1
2 Theoretisch kader	2
2.1 Inleiding	2
2.2 Natuurbeelden en omgang met natuur	2
2.3 Mondigheid en betrokkenheid bij de gemeente en wijk	4
3 Methoden	7
3.1 Algemene opbouw	7
3.2 Methode van de enquête	7
3.3 Selectie respondenten en methode van interviews	8
3.4 Interviewronde	9
4 Enquête resultaten	11
4.1 Inwoners en stedelijkheid	11
4.2 Negatieve claims	11
4.3 Positieve claims	12
4.4 Relaties tussen variabelen	13
4.5 Conclusie enquête	14
5 Casestudies	15
5.1 Casus A	15
5.2 Casus B	20
5.3 Casus C	25
5.4 Casus D	30
6 Tussenbalans	35
6.1 Omgang met natuur in de wijk	35
6.2 Natuurbeeld	35
6.3 Mondigheid	35
6.4 Betrokkenheid	36
6.5 Samenwerking tussen gemeente en burgers	36
6.6 Omgang met natuur en natuurbeelden	37
6.7 Ontwikkelingen in groter verband	38
7 Leren van voorbeelden	39
7.1 Alphen aan den Rijn	39
7.2 Amersfoort	40
7.3 Amsterdam	41
7.4 Eindhoven	41
7.5 Apeldoorn	42
7.6 Buitenkans, participatieve groenprojecten	43
7.7 De Bomenridders in Rotterdam	44
7.8 Discussie	45
8 Conclusies en aanbevelingen	47
8.1 Conclusies	47
8.2 Aanbevelingen	48
8.2.1 De bewoner en zijn natuur	48
8.2.2 Participatie en tegenmacht	49
Literatuurlijst	51
Bijlage 1 Enquête formulier	53
Bijlage 2 Interviewonderwerpen	60
Bijlage 3 Kanttekeningen bij de onderzoeksmethode	62
Bijlage 4 Samenvatting van de meningen van bewoners en ambtenaren over de oorzaken van verandering in de omgang met bomen	64

Voorwoord

Uit het boekje 'Dichter bij Bomen', ook een uitgave van de Bomenstichting, citeer ik het gedicht van Jan Arends.

*Ik ben
een boom*

*Van groei
af aan
ben ik
van blad
tot blad
bekeken.*

*Toen
heeft iemand
een luis
ontdekt
op een
van mijn bladeren.*

*Nu word
ik omgehakt.*

Korter en bondiger kan de inhoud van het rapport 'Mensen over Bomen' niet worden weergegeven. Bomen in de woonomgeving roepen emoties op: niet alleen emoties die bomen beschermen maar evenzogoed die ze bedreigen. Bomen zijn heel zichtbaar en staan dichtbij mensen. Soms vinden mensen het letterlijk te dichtbij.

Bomen vormen het middelpunt van allerlei emotionele processen. Staat de burger dichtbij de boom, dan blijkt nogal eens dat de boombeheerder v r van de burger staat. Gevolg is dat de beheerder dan niet als hoeder maar als bedreiger van de boom wordt ervaren.

Hoewel processen die worden bepaald door emoties lastig zijn te vertalen, brengt 'Mensen over bomen' die toch helder in beeld. Uit dit rapport wordt ook duidelijk dat de ene gemeente een hogere boomtolerantie heeft dan de andere. Die is vaak terug te voeren op de omgang van de gemeente met haar burgers. Het valt of staat met een eerlijke, open en vakbekwame communicatie.

Kort gezegd: een gemeentelijke boombeheerder die zijn vak verstaat, houdt niet alleen van bomen maar vooral ook van de burgers.

Dit rapport inspireert. Dat is goed voor bomen en mensen.

Ronald Mulder,

Voorzitter vakgroep Groen, Natuur en Landschap
Vereniging Stadswerk Nederland.

Samenvatting

De Bomenstichting heeft de wetenschapswinkel van Wageningen Universiteit en Research Centrum gevraagd onderzoek te doen naar een mogelijk veranderende houding van burgers ten aanzien van bomen in de stad. Deze aanname is onderzocht door een enquête te houden onder 64 gemeenten. Daaruit bleek dat het aantal klachten is toegenomen, maar dat ook het aantal initiatieven voor behoud van bomen of het planten van nieuwe bomen is toegenomen.

Daarna is met behulp van 4 casussen onderzocht wat de oorzaken van deze veranderingen konden zijn. De casussen zijn gekozen op basis van de in de enquête gevonden klachten en initiatieven van bewoners in verschillende gemeenten in Nederland. De keuze is zodanig gemaakt dat er een spreiding was op de assen Randstad – Oost Nederland en grote – kleine gemeente.

Voor de grote meerderheid van de mensen ligt het belang van bomen in de stad – en meer algemeen, van natuur in de stad – allereerst in het feit zij een decor vormen voor het dagelijks handelen. Daarnaast kent iedereen in verschillende mate ook andere waarden toe aan bomen in de stad, zoals de ecologische functie voor onder andere vogels, de positieve effecten op gezondheid, de historische waarde, de waarde als natuurschoon, de intrinsieke waarde en de educatieve betekenis. De mensen die meer nadruk leggen op deze andere waarden, zijn vaak ook actiever in het behoud ervan.

Aan bomen in stad worden dus door alle mensen een of meer waarden toegekend – in geen van de onderzochte gevallen was er een negatieve houding ten opzichte van bomen in het algemeen – maar men weegt deze waarden wel af tegen overlast die bomen kunnen veroorzaken en tegen andere functies die een claim op de ruimte leggen. Als mensen de mogelijkheid krijgen om te kiezen, kiezen vele van hen voor bomen die zo min mogelijk moeite en hinder meebrengen (bijvoorbeeld geen lindes die kunnen druipen) of zelfs voor ander gebruik van de ruimte (bijvoorbeeld parkeerplaatsen).

Een deel van de toename in claims wordt veroorzaakt door de toegenomen mondigheid van de burger, die tevens gefaciliteerd wordt door de vergrote klantgerichtheid van de meeste gemeenten. Mensen zeggen eerder wat ze ergens van vinden en hebben minder ontzag voor het bestuur. De gemeenten zijn beter benaderbaar door e-mail en klachtenregelingen, maar weten vaak nog niet goed raad met deze grotere stem van de bewoners. Een van de duidelijkste conclusies uit dit onderzoek is dat er bij veel burgers onvrede heerst over het functioneren van de gemeenten. In hun ogen is het beleid is onduidelijk, veranderen de regels plotseling en hebben bewoners te weinig invloed.

In het vervolgonderzoek naar mogelijkheden voor een betere omgang met bomen, kwam naar voren dat geen eenduidig recept voor succesvol behoud of versterking van het bomenbelang in de stad is te geven. Succes kan geïnitieerd worden door een van de actoren die we hebben onderscheiden, nl. de gemeente, intermediaire organisaties, individuele burgers of burgerorganisaties. De weg waarlangs succes tot stand komt is ook verschillend. Drie basistypen hebben we onderscheiden: solistisch optreden door de gemeente (de laagste treden van de participatieladder), samenwerking tussen gemeente en bewoners(organisaties) (de hoogste treden van de participatieladder) en burgeracties (het vormen van tegenmacht). Echter, in al deze processen – wie ze ook initieert en welke vorm ze ook hebben – is een aantal elementen van cruciaal belang: kennis opbouwen, consequent handelen en enthousiasme genereren. Kennis van (de waarden van) bomen is nodig, zowel als kennis van procedures. Dat laatste kan gaan over participatieve procedures of wettelijke procedures. De juiste kennis moet bij alle betrokken actoren aanwezig zijn.

Als een gemeente consequent is in het uitvoeren van haar eigen beleid, zal zij daardoor krediet verwerven onder bewoners en in bezwaarcommissies. Bewoners weten wat ze aan de gemeente hebben. Omgekeerd kan het ook werken: wanneer bewoners(organisaties) of intermediaire organisaties consequent bezwaar maken of alternatieven ontwikkelen, worden ze op een gegeven moment een niet te negeren partij voor de gemeente. Dit vereist wel een consequent open houding van de belangenorganisaties.

Om mensen en instanties achter initiatieven voor behoud van bomen en ontwikkeling van

groenstructuren te krijgen is enthousiasme vereist. Men moet het gevoel krijgen mee te doen aan iets positiefs, iets dat het leven in de stad verrijkt.

De aanbevelingen zijn gericht op gemeenten, bewoners(verenigingen) en de Bomenstichting. Samenvattend kan gezegd worden dat het zinvol is om informatie te verspreiden over de waarden en functies van bomen in de stad, de wijze waarop gemeenten en bewoners bomen en groen kunnen onderhouden en hoe bomen door bewoners gebruikt kunnen worden. Het beste werkt het als deze informatie zo concreet mogelijk is toegespitst op de specifieke situatie van bewoners en wordt verstrekt in samenhang met mogelijkheden voor participatie.

1 Inleiding

1.1 Achtergronden

Het voor u liggende rapport komt voort uit een verzoek van de Bomenstichting aan de Wetenschapswinkel van Wageningen Universiteit en Research Centrum (WUR). Uit haar contacten met gemeenteambtenaren en bewoners heeft de Bomenstichting de indruk gekregen dat er veranderingen gaande zijn in de manier waarop burgers omgaan met bomen. Aan de ene kant zijn er tal van initiatieven om bomen te behouden of aan te planten. Een recent voorbeeld is het tentoonstellingsproject 'Ode aan de boom!', dat door de bomencommissie van de Vogelwijk in Den Haag is bedacht in het kader van Duurzame Dinsdag 2006. Aan de andere kant lijkt ook het aantal klachten over bomen in de bebouwde kom toe te nemen. Bewoners klagen bijvoorbeeld over bladval en viezigheid op geparkeerde auto's. Is er hier inderdaad sprake van trends? En zo ja, wat zijn dan de belangrijkste factoren die veranderingen in de omgang met bomen beïnvloeden? Zijn natuurbelden van burgers aan het veranderen? Is hun kennis van bomen toe- of afgenomen? Zijn ze mondiger geworden, zodat ze hun wensen eerder en luider uiten? Inzicht in de ontwikkelingen en factoren die aan klachten en initiatieven ten grondslag liggen kan de Bomenstichting helpen om er beter op in te spelen in haar communicatie met gemeenteambtenaren en bewoners.

Gemeenten en bewoners zijn de belangrijkste doelgroepen van de Bomenstichting. Voor bewoners heeft de Bomenstichting onder andere een publieksfolder uitgebracht over de lastige en nuttige kant van bomen. Voor gemeenteambtenaren is een boekje ontwikkeld over het beleid dat gemeenten kunnen hanteren met betrekking tot klachten over bomen ('Zicht op bomen; beleid rond de lusten en lasten', 2004). In toekomstige publicaties en andere vormen van communicatie zou het wenselijk zijn om, nog gericht dan nu het geval is, aandacht te besteden aan de manier waarop burgers bomen beleven, en aan factoren die daarop van invloed zijn.

Een belangrijk deel van het werk van de Bomenstichting is gericht op bomen in de openbare ruimte van de bebouwde omgeving. Veel van de initiatieven en klachten rond bomen spelen zich hier af. Daarom staan bomen in de openbare ruimte binnen de bebouwde kom centraal in dit rapport. Omdat het gaat om de openbare ruimte, is de gemeente in die gevallen ook vrijwel altijd een centrale speler. Daarom richt het onderzoek zich niet alleen op bewoners, maar ook op de interactie tussen bewoners en gemeenten. Zoals gezegd, kan het in die interactie gaan om klachten over bomen, bijvoorbeeld wanneer burgers vragen om het kappen van bomen. Maar het kan ook gaan om een protest tegen kappen of een vraag om bomen te planten. In het onderzoek noemen we dit respectievelijk 'negatieve' en 'positieve' claims; tussen aanhalingstekens, want negatief wil zeker niet persé zeggen dat de klachten onterecht zijn, of getuigen van een negatieve houding tegenover natuur of de gemeente. Het wil alleen zeggen dat de claim is gericht op het verwijderen van bomen. Andersom, betekent 'positief' niet per definitie goed; bedoeld wordt dat de claim is gericht op behoud of aanplant van bomen. Voor een goed zicht op mogelijke trends en de factoren daarachter is het van belang om zowel negatieve als positieve claims van bewoners in de richting van de gemeente in beschouwing te nemen.

1.2 Doel van het onderzoek

Tegen de hierboven geschetste achtergrond is het doel van dit onderzoek beter inzicht te krijgen in de aard van negatieve en positieve claims van bewoners en in de factoren die op deze claims van invloed zijn, op zo'n wijze dat de Bomenstichting daarvan in haar communicatie met bewoners en gemeenten gebruik kan maken.

De centrale onderzoeksvragen luiden als volgt:

Vraag 1. Treden er veranderingen op in de omgang van burgers met bomen in de openbare ruimte van de bebouwde kom?

Vraag 2. Hoe kunnen we die veranderingen karakteriseren en wat zijn de belangrijkste factoren die op de omgang met bomen van invloed zijn?

Vraag 3: Wat zijn de kenmerken van succesvolle initiatieven om bomen te behouden?

‘Omgang met bomen’ in deze onderzoeksvragen, omvat niet alleen de waardering van burgers voor bomen en de manier waarop zij concreet met bomen omgaan, maar ook de wijze waarop zij daarover met de overheid in interactie treden.

2 Theoretisch kader

2.1 Inleiding

Als we spreken over veranderende omgang met bomen in de stad, spelen twee soorten relaties een rol: enerzijds de relaties tussen mensen en natuur; anderzijds de relaties tussen burgers en de maatschappij. Wat betreft de relatie mens-natuur zien we verschuivingen in de beelden die mensen van natuur hebben en de manier waarop mensen met natuur omgaan. Wat betreft de relatie burger-maatschappij zijn er veranderingen in de mondigheid van burgers in de richting van de overheid; maar ook in de mate waarin mensen zich verantwoordelijk voelen voor een collectief goed zoals openbaar groen. In de wetenschappelijke literatuur is over deze thema's veel geschreven. Dit hoofdstuk geeft een heel beknopt overzicht van wetenschappelijke inzichten die voor dit rapport van belang zijn. Daarbij gaan we niet alleen in op algemene trends, maar ook op verschillen die we in specifieke situaties en bij specifieke groepen aantreffen. Immers, een algemene maatschappelijke verschuiving betekent niet dat burgers en gemeenten ook allemaal op dezelfde manier veranderen. Er zijn grote verschillen tussen de manier waarop verschillende groepen burgers met natuur omgaan. En er zijn eveneens aanzienlijke verschillen in de betrokkenheid van burgers bij de gemeente en haar voorzieningen. Niet alleen overeenkomsten in de omgang met bomen, maar ook verschillen daarin, kunnen een belangrijk aangrijpingspunt vormen bij communicatie naar burgers.

2.2 Natuurbeelden en omgang met natuur

Het ideaalbeeld van 'echte' natuur

Uit onderzoek blijkt dat Nederlandse burgers in het algemeen een positief beeld van natuur hebben (Buijs en Volker, 1997; De Boer en Schulting, 2002). Natuur is mooi en goed, en dient beschermd te worden. Deze positieve houding ten opzichte van natuur past binnen een langdurige en algemene trend in hooggeïndustrialiseerde, verstedelijkte en economisch rijke landen zoals Nederland. Naarmate mensen minder afhankelijk zijn van de natuur voor hun dagelijks brood en natuur in hun omgeving schaarser wordt, groeit de aandacht voor de mooie en waardevolle kanten van natuur en de zorg over de achteruitgang van natuur. De beelden van natuur die burgers daarbij koesteren zijn meestal idealisering, variërend van een idyllische voorstelling van het platteland tot een romantisch beeld van de wildernis. 'Echte' natuur zoeken we vaak op grote afstand van onze dagelijkse leefwereld, in de savannes van Afrika, de regenwouden van de Amazone, of de imponerende landschappen van Australië en Nieuw-Zeeland. Films en tv-documentaires over natuur in verre oorden voeden dergelijke ideaalbeelden van wilde natuur. Op vakantie kunnen steeds meer Nederlanders deze natuur tegenwoordig ook zelf ervaren (De Groot, 1999; Van Koppen, 2002).

De gevolgen van dit positieve en geïdealiseerde natuurbeeld voor onze omgang met bomen zijn niet éénduidig. Bomen zijn belangrijke en opvallende levende wezens; in de bebouwde kom vormen ze dikwijls één van de laatste duidelijk herkenbare elementen van levende natuur. De positieve waardering voor natuur geldt, algemeen gesproken, dus ook voor bomen in de bebouwde omgeving. Maar tegelijk steken die bomen, net als het andere groen in de stad, in de ogen van velen ietwat mager af bij het geïdealiseerde beeld van 'echte' natuur. Uit onderzoek is duidelijk geworden dat bomen in de stad lang niet voor alle burgers gelden als volwaardige natuur (Van den Berg en De Vries, 2000). Voor een deel van de burgers zijn bomen en ander stedelijk groen niet meer dan een - al dan niet aangenaam - decor. Dat beeld is mede gestimuleerd door het Nederlandse natuurbeleid dat zich, zeker in het verleden, voornamelijk richtte op de Ecologische Hoofdstructuur en nauwelijks op natuur in het bebouwde gebied.

Concrete omgang met natuur in de directe omgeving

Ons ideaalbeeld van 'echte' natuur zegt echter lang niet alles over onze concrete omgang met natuur. In de dagelijkse leefwereld van de meeste burgers spelen huisdieren, kamerplanten, tuinieren, en het groen van plantsoenen en parken een grotere rol dan de natuur van de Ecologische Hoofdstructuur, laat staan de wilde natuur van de savanne of het regenwoud.

Natuur heeft daarbij een breed scala van functies. Burgers zoeken natuur in de omgeving niet alleen op om te wandelen, maar ook om elkaar te ontmoeten, te fotograferen of te sporten (Natuurplanbureau, 2006). Bij een deel van dergelijke activiteiten is de betekenis van natuur vooral die van een prettig, groen decor. Maar de betekenis van natuur in de directe omgeving kan ook verder gaan. Groenvoorzieningen kunnen een wijk vriendelijker en leefbaarder maken. Een park kan bijdragen aan ontspanning en psychisch herstel. Natuur in de directe omgeving kan zelfs een spirituele betekenis hebben (Kaplan en Kaplan, 2005; Van Trigt et al., 2003).

Deze bredere betekenis van natuur in de leefwereld blijkt ook uit onderzoek naar natuurwaardering van burgers. Al gelden vogels en planten in de stad dan niet als 'echte' natuur, zij worden wel tot natuur gerekend en als zodanig gewaardeerd (Buijs en Volker, 1997; De Boer en Schulting, 2002). Belevingsonderzoek heeft aangetoond dat mensen een stedelijke omgeving met natuur positiever waarderen dan stedelijke omgevingen zonder natuur. Zo worden straten met bomen mooier gevonden dan straten zonder bomen (Van den Berg en De Vries, 2000). En uit recent onderzoek naar de waardering van openbaar groen in nieuwbouwwijken blijkt dat het als één van de belangrijkste aspecten van de woonomgeving wordt gezien door de bewoners (Van Mierlo, 2005).

Mede dankzij dergelijke inzichten is er in het huidige natuurbeleid sprake van een herwaardering van natuur in de directe leefomgeving. In de beleidsnota *Natuur voor mensen, mensen voor natuur* (Min. LNV et al., 2000), wordt natuur in Nederland breed gedefinieerd als 'natuur van voordeur tot Waddenzee'. De maatschappelijke betekenis van natuur in de woonomgeving voor gezondheid en sociale cohesie krijgt groeiende aandacht (Gezondheidsraad en RMNO, 2004).

Verschillen in natuurbeeld

Zowel de ideaalbeelden van natuur als de concrete vormen van omgang met natuur vertonen opvallende verschillen tussen groepen van burgers. Enkele van die verschillen, die voor dit onderzoek relevant lijken, passeren hieronder de revue.

Een belangrijke factor in natuurbeleving is leeftijd en daaraan gekoppeld, levensfase. Terwijl kinderen in het algemeen een grote belangstelling hebben voor met name dieren, zien we bij jongeren een wat afnemende interesse voor natuur. Jongeren komen minder vaak in contact met de natuur dan volwassenen en er lijkt sprake te zijn van minder animo wat betreft eigen inzet voor natuur en milieu (Buijs et al., 2006; De Witt, 2005; Verboom, 2004). Voor ouders met kinderen geldt in het algemeen dat ze veel belang hechten aan het contact van hun kinderen met natuur, al komt dat in hun handelen niet altijd tot uiting (Van der Heijden en Smit, 2006). Bij veel ouderen is er sprake van een heroplevende belangstelling voor natuur. Wanneer zij met pensioen gaan, is er bovendien meer vrije tijd beschikbaar voor allerlei vormen van natuurrecreatie.

Natuurbeleving blijkt ook te verschillen tussen mensen uit de stad en van het platteland. Opvallend is dat juist bij stedelingen vaak de hoogste motivatie voor natuurbescherming wordt gevonden, tezamen met een hogere waardering voor wilde en ruige natuur. Plattelanders leggen ook nadruk op de productiefuncties van natuur en hebben, in doorsnee, een relatief grotere waardering voor meer geordende en gecultiveerde natuur. Een vergelijkbaar verschil in waardering vinden we ook tussen mensen uit hogere sociaal-economische klassen en mensen uit lagere klassen. De eerste hebben een relatief hoge voorkeur voor spontane, minder verzorgde natuur, terwijl de laatste juist een relatief sterke voorkeur hebben voor verzorgde natuur (De Groot, 1999; Van den Berg, 1999). Ongetwijfeld speelt hierbij de eerder genoemde idealisering van natuur, die samenhangt met een grotere onafhankelijkheid van natuur in het dagelijkse werk, een rol.

In het tegenwoordige onderzoek worden dergelijke verschillen tussen sociale klassen of tussen stad en platteland overigens gerelativeerd. Veel mensen met een baan in de stad hebben zich immers gevestigd op het platteland, terwijl andersom veel mensen met een rurale achtergrond inmiddels in steden wonen. Ook de oude scheidslijnen tussen een hoogopgeleide en economisch welvarende klassen enerzijds en midden- en lagere klassen anderzijds zijn in het Nederland van vandaag niet eenvoudig meer te trekken. In het meest recente onderzoek naar

gedrag van burgers wordt in plaats daarvan vaak onderscheid gemaakt naar leefstijl. Bepalend voor leefstijlen zijn niet alleen inkomen en sociale status, maar ook de consumptiegewoonten en waardenpatronen (Beckers et al., 2004).

2.3 Mondigheid en betrokkenheid bij de gemeente en wijk

Mondigheid

Niet alleen natuurbeelden en omgang met natuur zijn van invloed op de claims van burgers over bomen. Dergelijke claims worden ook beïnvloed door de mondigheid van burgers en hun betrokkenheid bij de gemeente- en de wijkactiviteiten. Wat betreft mondigheid rapporteren diverse onderzoeken dat Nederlandse burgers sneller en meer onomwonden uiting geven aan hun opinie, rechtstreeks naar de betrokkenen, dan wel via kanalen van inspraak, media, of internet (zie bijvoorbeeld Dixhoorn, 2006).

Voor deze trend worden verschillende oorzaken aangegeven. Eén daarvan ligt in het consumptieve karakter van de huidige maatschappij. Individuele keuzevrijheid en een calculerende houding zijn karakteristieke eigenschappen van moderne consumenten. Ook in hun opstelling naar de overheid gedragen burgers zich dikwijls als consument: er worden 'kant en klare' producten gewenst en de verantwoordelijkheid voor een goed aanbod wordt gelegd bij de overheid. Een andere oorzaak is gelegen in de emancipatorische ontwikkeling van burgers, die zich in diezelfde maatschappij heeft voltrokken, door verbetering van de sociale en economische omstandigheden, het niveau van opleiding en de beschikbaarheid van informatie. De positieve kant van de individuele, calculerende houding van burgers is dat zij zich niet langer laten leiden door traditie en autoriteit, maar zelf keuzes maken (Van Koppen, 2005).

Min of meer in overeenstemming met deze verschillende oorzaken, kan een mondige opstelling van burgers naar de overheid dus verschillende gezichten krijgen, variërend van 1. burgers die zich gedragen als consumenten en de eigen verantwoordelijkheid afschuiven tot 2. burgers die zelf kennis en informatie verwerven en op basis daarvan eigen initiatieven nemen. We vinden deze houdingen onverkort terug als het gaat om de opstelling van burgers met betrekking tot het groen in hun eigen omgeving.

Concrete betrokkenheid bij gemeente en wijk

Inspelend op de toegenomen mondigheid van burgers, maar ook als gevolg van bezuinigingen, is het beleid van de overheid de afgelopen jaren gericht op decentralisatie en op de stimulering van zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid van burgers. Dit beleid krijgt onder andere vorm door burgers meer te betrekken bij de processen van beleidsvorming en planning, waarbij er wordt ingezet op de ontplooiing van initiatief op lokaal niveau, dat wil zeggen in de directe omgeving van de burgers (De Hart en Devilee, 2005; Asbeek Brusse et al., 2002). In veel gemeenten is daardoor de ruimte voor burgers om zich actief op te stellen in de eigen woonomgeving toegenomen, ook als het gaat om de inrichting van openbaar groen. Niet alleen door de veranderende houding van burgers, maar ook door de uitnodiging van dit participatiegerichte beleid, kunnen claims van burgers over bomen toenemen, omdat zij meer dan voorheen verantwoordelijk worden gemaakt voor hetgeen zich afspeelt in hun directe sociale en fysieke omgeving.

Verschillen in mondigheid en betrokkenheid

Tussen groepen burgers bestaan aanzienlijke verschillen in mondigheid en betrokkenheid bij gemeente en wijk. Bovendien zijn er duidelijke verschillen in het beleid van gemeenten als het gaat om het betrekken van burgers bij inrichting en beheer van openbaar groen.

Wat betreft de houding van burgers geldt dat de opstelling richting gemeente, net als de houding jegens natuur, samenhangt met leefstijlcategorieën. Zo zullen 'traditionele burgers' geneigd zijn om zich loyaal op te stellen tegenover bevoegde autoriteiten en deskundigen. De moderne burgerij is veeleisender en mondig, en zal in doorsnee meer calculerend omgaan met de overheid. 'Postmaterialisten' zijn, naar verwachting, betrokken bij wijk en gemeente en

geneigd tot eigen initiatief, maar kunnen ook lastig zijn omdat ze kritisch kijken naar het beleid van de gemeente op het gebied van natuur en milieu.

Wat betreft gemeenten zien we ook verschillen als het gaat om decentralisatie van groenvoorziening en participatie van burgers. Op de eerste plaats speelt de grootte van de gemeente een rol: in relatief kleine gemeentes is de afstand tussen burgers enerzijds en ambtenaren en gemeentebestuur makkelijker te overbruggen dan in grotere gemeentes. Van de grotere gemeenten hebben sommige de inrichting en het beheer van openbaar groen voor een flink deel gedecentraliseerd naar (clusters van) wijken, terwijl deze zaken in andere gemeenten centraal geregeld zijn. Onderhoud kan geschieden in eigen beheer, of via een extern, al dan niet commercieel bedrijf, maar wordt, in bepaalde gevallen, ook samen met bewoners uitgevoerd.

3 Methoden

In dit hoofdstuk komen de verschillende methoden aan bod die gebruikt zijn tijdens het onderzoek. Ook wordt er uitgelegd waarom er nu juist voor deze benadering is gekozen. Allereerst zal er een algemeen overzicht worden geschetst van de opbouw van het gehele onderzoek. Vervolgens zal er in paragraaf 2 en 3 nader worden ingegaan op respectievelijk de enquête en het casestudieonderzoek en in paragraaf 4 op de afsluitende interviewronde.

3.1 Algemene opbouw

We hebben ervoor gekozen het onderzoek te laten plaatsvinden in de vorm van een beknopte enquête en een casestudieonderzoek waarbij vier casussen gedetailleerd zijn bestudeerd. In eerste instantie was het noodzakelijk om een overzicht te krijgen van aantallen en soorten claims. Aangezien een dergelijk overzicht, voor zover bekend, nog niet bestaat, is er besloten deze inventarisatie onderdeel van het onderzoek uit te laten maken. Om een overzicht te kunnen maken van aantallen claims en de onderwerpen waar ze betrekking op hebben, heeft er een steekproefsgewijs onderzoek plaatsgevonden door middel van een beknopte enquête. Deze enquête, die terug te vinden is in bijlage 1, is per email toegestuurd aan 226 emailadressen van gemeenteambtenaren van de afdelingen waar openbaar groen onder valt, verspreid door heel Nederland. De adressen van de betreffende ambtenaren zijn afkomstig uit een bestand van de Bomenstichting, dat is samengesteld naar aanleiding van reacties op een eerder gehouden enquête.

Aan de hand van de analyse van de data die de enquête heeft opgeleverd, zijn er vier casussen geselecteerd (zie §3 voor methode van de selectie). Vervolgens is de betreffende gemeente benaderd voor medewerking aan het casestudieonderzoek.

Er is gekozen voor kwalitatief onderzoek in de vorm van casestudieonderzoek om een zo compleet en gedetailleerd mogelijk beeld te krijgen van alle factoren die van invloed zijn op de beleving van bomen in de stad. Een ander argument voor de keuze van casestudieonderzoek is dat er een groot contrast blijkt te bestaan tussen wat mensen zeggen te doen in bepaalde situaties en hetgeen ze daadwerkelijk doen als ze echt in die situatie verkeren. Door te kiezen voor het bestuderen van bestaande situaties, wordt deze vertekening van de onderzoeksgegevens uitgesloten. Dit casestudieonderzoek is uitgevoerd door middel van semi-gestructureerde interviews met de diverse betrokkenen, zowel in de vorm van face-to-face interviews als telefonische interviews.

3.2 Methode van de enquête

Opbouw

De enquête is opgebouwd uit twee delen; allereerst is er een deel waarin naar algemene informatie wordt gevraagd over de betreffende gemeente en de betrokken ambtenaar. Het gaat hier om gegevens over de ambtenaar, zoals zijn of haar takenpakket en het aantal jaren dat hij of zij deze functie al uitoefent. Deze gegevens zullen later in de analyse in relatie gebracht worden met de door de ambtenaar opgemerkte trends in positieve en negatieve claims. Zo valt bijvoorbeeld te verwachten dat iemand die 20 jaar in dienst is makkelijker iets kan zeggen over een eventuele trend dan iemand die net drie jaar een soortgelijke functie bekleedt. Data over aantallen positieve en negatieve claims en veelvoorkomende onderwerpen van claims zijn verwerkt in een algemeen overzicht. Op deze manier ontstaat er een beeld waaruit we op kunnen maken of er onderlinge relaties zijn, en zo ja welke, tussen variabelen als inwoneraantal en het aantal claims of de mate van stedelijkheid en het soort claims. Ook is er in de enquête gevraagd naar eventuele trends in de toe-, afgenomen of gelijk gebleven aantallen claims en verklaringen voor deze trends. Door de ambtenaren zelf te vragen waar ze denken dat de waargenomen trend door veroorzaakt wordt, blijven we het dichtst bij de bron, daar waar de oorspronkelijke aanleiding voor de onderzoeksvraag ook vandaan komt.

Om te onderzoeken of het claimgedrag van burgers verband houdt met het natuurbestand, is de mate van stedelijkheid als variabele opgenomen. In navolging van het Centraal Bureau voor

de Statistiek, is de omgevingsadressendichtheid (OAD), ofwel het gemiddelde aantal adressen binnen een cirkel met een straal van 1 kilometer, als maatstaaf genomen voor het begrip stedelijkheid.

Het tweede deel van de enquête bestaat uit de beschrijving van specifieke claims uit de betreffende gemeenten. Hier is aan de ambtenaar gevraagd een tweetal negatieve en een tweetal positieve claims, die de afgelopen jaren plaats hebben gevonden binnen de gemeente, te beschrijven. Hierbij is er gevraagd naar de strekking van de actie, de diverse betrokkenen en de periode waarin de actie plaats vond. Ook werden er gegevens over de buurt gevraagd, zoals het soort woningen en het bouwjaar van de wijk, de meest voorkomende gezinssamenstelling, soort bevolkingsgroep, het gemiddelde opleidingsniveau, het gemiddelde inkomen en de hoeveelheid openbaar groen in de wijk.

Respons

Enkele tientallen enquêtes zijn niet aangekomen omdat de emailadressen niet correct waren of de betreffende persoon niet meer werkzaam was bij deze gemeente. Na drie weken is er een herinneringsemail verstuurd naar dezelfde adressen. Beide mailings vielen in de zomervakantieperiode, waardoor er een relatief hoge uitval was door afwezigheid van de betreffende ambtenaar. In het totaal kwamen 36 van de 226 enquêtes niet aan, wat betekent dat er in de eerste ronde 190 enquêtes goed zijn aangekomen. Nadat gebleken was dat er vooral reacties kwamen van kleinere gemeenten op het platteland, is er besloten de digitale enquête nog toe te sturen aan 18 grote gemeenten die tijdens de eerste ronde nog niet waren gevraagd. Hier was sprake van een uitval van ongeveer 5 gemeenten. In het totaal zijn er uiteindelijk 203 enquêtes goed aangekomen bij gemeenteambtenaren.

Via email zijn er vierenvijftig ingevulde of gedeeltelijk ingevulde enquêtes teruggestuurd, waarvan er achtenveertig bruikbaar zijn. Zestien exemplaren zijn per post of per fax retour ontvangen. Wederom is een deel hiervan onvolledig ingevuld (er zijn geen specifieke claims beschreven), zodat alleen de algemene informatie is gebruikt bij het verwerken van de resultaten. Wat de algemene informatie per gemeente betreft hebben we bruikbare gegevens van 64 gemeenten. Dit betekent een respons van 31%.

De data aangeleverd door de gemeenteambtenaren zijn verwerkt met behulp van het statistische analyse programma SPSS. De uitkomsten van deze analyses vindt u in hoofdstuk 4.

3.3 Selectie respondenten en methode van interviews

Selectie respondenten

Aan de hand van de resultaten van de enquête is een negental casussen geselecteerd, waarbij er allereerst gelet is op de onderwerpen waar de casussen betrekking op hebben. Om er voor te zorgen dat de relevantie van de te onderzoeken casussen zo groot mogelijk was, is er gekozen om casussen te selecteren waarin het gaat om een veel voorkomende negatieve dan wel positieve claim. Vervolgens is er binnen deze selectie op onderwerp, een onderscheid gemaakt tussen grote en kleine gemeenten, stedelijke en landelijke gemeenten en wel of geen Randstad, aangezien er wordt verwacht dat dit factoren zijn die een verschil in mate van betrokkenheid en verschillende natuurbeelden kunnen verklaren, waarvan we aannemen dat dit het 'claimgedrag' van burgers beïnvloedt.

Bij deze selectie is ook rekening gehouden met enkele andere variabelen. Zo hadden meervoudige casussen (waar meerdere partijen bij betrokken waren) de voorkeur boven enkelvoudige casussen omdat hier de interactie en de communicatie tussen de verschillende spelers in het veld van openbaar groenbeheer goed zichtbaar is. Hierbij moet worden opgemerkt dat de enkelvoudige casus het meest voorkomend is, maar in het kader van dit onderzoek was het van belang ook interacties en de communicatie tussen diverse betrokkenen te kunnen bekijken.

Ook is er de voorkeur gegeven aan acties die al wat langer spelen of die inmiddels zelfs al opgelost zijn. Door te kiezen voor situaties die al enigszins uitgekristalliseerd waren, bestond er weinig tot geen kans op veranderende perspectieven en hadden de casussen een goed te onderzoeken geschiedenis.

Gezien het onderzoek zijn er casussen geselecteerd die betrekking hebben op groen in de directe woonomgeving van de burgers. De claims met betrekking tot verzoeken om het aanplanten van bomen in gebieden verder van de directe woonomgeving af, zoals in buitenge-

bieden, zijn bij de casusselectie buiten beschouwing gelaten, aangezien het NIMBY-effect hier een rol gaat spelen.

Ook heeft de bereidheid van gemeenten in verband met het verstrekken van verdere gegevens van de casussen en de personen die daarbij betrokken waren, een rol gespeeld. Van de negen geselecteerde casussen, konden er uiteindelijk slechts vier doorgaan. Er is op gelet dat er zowel twee positieve claims als twee negatieve claims zijn geselecteerd.

Methode interviews

Aan de hand van semi-gestructureerde en telefonische interviews met respondenten die op verschillende manier betrokken waren bij de casussen (betrokken ambtenaren, wethouders, wijkbeheerders, groenopzichters vanuit de bestuurlijke kant en met betrokken belangenverenigingen en burgers vanuit de maatschappelijke kant), is geprobeerd de verschillende situaties in kaart te brengen. De vragenlijsten die daarbij leidraad geweest zijn, zijn te vinden in bijlage 2. Enige kanttekeningen bij dit onderdeel van de methode zijn te vinden in bijlage 3.

3.4 Interviewronde

Om de resultaten van de enquête en de casestudies in een breder perspectief te plaatsen en de aanbevelingen aan te scherpen is er als vervolg op het casusonderzoek een interviewronde onder experts gehouden. Hiervoor zijn zeven mensen benaderd die veel kennis hebben van gemeentelijk beleid, werken met bewoners of een bewonersorganisatie vertegenwoordigen. Hiermee hebben we de resultaten uit de eerdere fasen van het onderzoek kunnen toetsen aan de praktijk van deze mensen. Door hierover te spreken, kunnen tegelijkertijd aanbevelingen geïnventariseerd worden.

4 Enquête resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de enquête gepresenteerd. De volgende onderwerpen komen aan bod: Inwoners en stedelijkheid, negatieve claims, positieve claims en relaties tussen variabelen.

4.1 Inwoners en stedelijkheid

Het gemiddelde aantal inwoners per onderzochte gemeente is 31.672, uiteenlopend van 4698 tot 142.217. Volgens het CBS had een Nederlandse gemeente gemiddeld 34.000 inwoners in 2004 en aangezien er sindsdien weer een aantal gemeenten is samengegaan, zal dit gemiddelde inmiddels gestegen zijn. Dit geeft aan dat de gemeenten in dit onderzoek over het algemeen iets kleiner zijn dan een Nederlandse gemeente van gemiddelde grootte. Dit kleine verschil doet echter niets af aan de representativiteit van de onderzochte gemeenten voor alle Nederlandse gemeenten.

In de tabel 4.1 vindt u een overzicht van de participerende gemeenten ingedeeld naar mate van stedelijkheid, aan de hand van de omgevingsadressendichtheid (OAD).

Mate van stedelijkheid (OAD)	Gemeenten (N)	Percentages (%)
Niet stedelijk	28	43.8
Weinig stedelijk	17	26.6
Matig stedelijk	9	14.1
Sterk stedelijk	7	10.9
Zeer sterk stedelijk	3	4.7
Totaal	64	100

Tabel 4.1: Gemeenten ingedeeld naar mate van stedelijkheid aan de hand van de OAD.

Het landelijk gebied, dat bestaat uit gemeenten uit de categorie 'weinig stedelijk' en de categorie 'niet stedelijk', is in het onderzoek sterk vertegenwoordigd met 45 gemeenten (70.4%). Tien van de onderzochte gemeenten (15.6%) behoren tot het stedelijk gebied, dat wordt gevormd door gemeenten uit de categorieën 'sterk stedelijk' en 'zeer sterk stedelijk'. De verdeling van inwoners naar stedelijkheid in Nederland in het algemeen laat zien dat 40.3% van de bevolking in landelijk gebied woont en 41.7% in stedelijk gebied. Dit wijst erop dat in dit onderzoek het aantal gemeenten in landelijk gebied oververtegenwoordigd is.

4.2 Negatieve claims

In deze paragraaf zullen de resultaten met betrekking tot de negatieve claims worden besproken. Het gaat hier om de waargenomen trends, de verklaringen hiervoor van de betrokken ambtenaren en de verschillende vormen van overlast waar de claims over gaan.

Trends

Een overzicht van de trends die gemeenteambtenaren hebben waargenomen vindt u in tabel 4.2. Ruim tweederde deel van de gemeenten die aan het onderzoek hebben meegewerkt geeft aan dat volgens hen het aantal negatieve claims met betrekking tot bomen in de stad is toegenomen. Dit gegeven bevestigt de vooronderstelling waar dit onderzoek op is gebaseerd.

Trend	Toename	Gelijk	Afname	Geen mening
Gemeenten (N)	45	10	5	4
Gemeenten (%)	70%	16%	8%	6%

Tabel 4.2: Waargenomen trends met betrekking tot negatieve claims over bomen in de stad.

De mogelijke verklaringen die gemeenteambtenaren noemen voor een toename van negatieve claims lopen erg uiteen, maar de toegenomen mondigheid van burgers wordt het meest genoemd (18.1%). Daarna zijn de verminderde tolerantie van burgers en het volgroeide stadium van een groot deel van de bomen volgens de ambtenaren de oorzaak van een toename (respectievelijk 14.9% en 13.8%). De toegenomen individualisering, die vorm krijgt doordat burgers meer waarde hechten aan het eigen belang dan aan gemeenschappelijke belangen, wordt in 8.5% van de gevallen als één van de oorzaken genoemd.

Voor het gelijk blijven van het aantal negatieve claims heeft zes van de tien gemeenten geen verklaring, twee geven er aan dat er een gemengde bevolking is in de gemeente die zorgt voor een stabiele situatie.

Voor de afname van het aantal negatieve claims zeggen 2 van de 5 gemeenten dat dit komt door de verbeterde communicatie die er is met bewoners en verenigingen en 2 van de 5 geven aan dat er nu meer expertise is op het gebied van nieuwe aanplant waardoor nieuwe bomen op een vakkundiger wijze worden aangeplant en er dus minder klachten komen.

Soorten overlast

De belangrijkste soorten overlast staan genoemd in tabel 4.3. Hieruit blijkt dat de meeste klachten komen door verminderde lichtinval, het vallen van blad, bloesem, zaden, vruchten en luizendrup. Enkele vormen van overlast werden slechts door een enkele gemeente of een klein aantal gemeenten genoemd. Het gaat dan om overlast door vogelpoep van vogels die in de gemeentebomen verblijven, economische schade aan bijvoorbeeld particulier bestrating door bevuiling veroorzaakt door gemeenteboom, vochtproblemen in de woning, hondenpoep in de boomspiegel en concurrentie voor andere planten als gevolg van weggenomen voedingstoffen uit de bodem. Parkeerproblemen en claims over bomen die de verkeersveiligheid in gevaar brengen worden nauwelijks genoemd.

Soorten overlast	Gemeenten (N)	Gemeenten (%)
Verlies aan lichtval	54	84.4
Blad, bloesem, zaden en vruchten	47	73.4
Druipen door luizen	38	59.4
Wortelopdruk	33	51.6
Gevaarlijke takken	27	42.2
Belemmering uitzicht	10	15.6
Angst	6	9.4
Allergie	6	9.4

Tabel 4.3: Onderwerpen van overlast van bomen genoemd door gemeenteambtenaren.

4.3 Positieve claims

In deze derde paragraaf vindt u een weergave van de trends die gemeenteambtenaren waarnemen met betrekking tot positieve claims, de verklaringen hiervoor en een overzicht van de meest voorkomende positieve claims (tabel 4.4).

Trends

Uit de gegevens van de enquête blijkt dat bijna de helft van de gemeenteambtenaren van mening is dat er geen verandering is opgetreden in het aantal positieve claims met betrekking tot bomen in de stad. Meer dan een derde van de gemeenteambtenaren is van mening dat de hoeveelheid positieve claims is toegenomen.

Trend	Toename	Gelijk	Afname	Geen mening
Gemeenten (N)	22	31	4	7
Gemeenten (%)	34%	48%	6%	11%

Tabel 4.4: Waargenomen trends met betrekking tot positieve claims over bomen in de stad.

De mogelijke verklaringen voor een toename lopen dusdanig uiteen dat het moeilijk is om concrete uitspraken te doen. De toegenomen mondigheid van burgers wordt in het geval van toename van positieve claims genoemd door vijf gemeenten (8%). Betere communicatie tussen burger en gemeente en een klantgerichte werkwijze zijn volgens respectievelijk vier (6%) en drie (5%) gemeenten een oorzaak. De bewustwording van de noodzaak van groen en het feit dat burgers actief mee willen denken worden beide door drie gemeenten (5%) genoemd.

Wat betreft het gelijk blijven van het aantal positieve claims geven tweeëntwintig gemeenten (34%) aan hier geen verklaring voor te hebben en zes gemeenten (9%) zijn van mening dat tevreden mensen hun stem niet laten horen.

De vier gemeenten die een afname waar hebben genomen van positieve acties, geven hier verschillende argumenten voor die uiteenlopen van een verminderde activiteit bij burgers en 'groene' organisaties tot een beter bomenbeleid van de gemeente.

Onderwerpen van positieve initiatieven

Grofweg de helft van de gemeenten (31) geeft aan dat ze verzoeken tot het aanplanten van bomen krijgen. De redenen voor een dergelijk verzoek lopen uiteen van gewoon meer groen in de wijk en het aantrekkelijker maken van het straatbeeld tot meer bomen in verband met gezondheid en geluidsoverlast. Drieëntwintig gemeenten krijgen met enige regelmaat te maken met burgers die bezwaar aantekenen tegen een voorgenomen kap of een aangevraagde kapvergunning. Uit de enquête blijkt dat burgers de gemeente ook benaderen om hun tevredenheid te uiten over uitgevoerde werkzaamheden en onderhoud; twintig gemeenten maken melding van dit soort complimenten. Burgers nemen ook contact op met de gemeente met vragen over de (gezondheids)toestand van bomen en voor het melden van schade (door storm of vandalisme) aan bomen. Andere redenen waarom burgers de gemeente benaderen zijn om te overleggen over nieuw aan te planten bomen en de soortenkeus.

4.4 Relaties tussen variabelen

Dienstjaren en trends

Aangezien het bij gemeenten vaak voorkomt dat ambtenaren voor lange of soms zeer lange tijd een functie invullen, is het mogelijk dat er sprake is van een zekere mate van pessimisme als het gaat om het aangeven van een trend met betrekking tot het aantal negatieve claims. Een verwachting zou kunnen zijn dat naarmate een ambtenaar langer in dienst is, hij vaker zal aangeven dat het aantal negatieve claims toeneemt en het aantal positieve claims afneemt. Uit de analyse van de gegevens uit de enquêtes blijkt dit echter niet het geval. Er is geen relatie tussen het aantal dienstjaren van een ambtenaar en de door hem waargenomen trends met betrekking tot negatieve claims. Ook tussen de variabelen positieve claims en aantal dienstjaren is geen significant verband gevonden.

Mate van stedelijkheid en het aantal negatieve claims per inwoner

Zoals tabel 4.5 laat zien is er geen relatie tussen de mate van stedelijkheid en het gemiddelde aantal negatieve claims per inwoner. Dat wil zeggen dat het gemiddelde aantal klachten per inwoner per gemeente niet afhankelijk is van het gemiddelde aantal bewoners per vierkante kilometer binnen een gemeente.

In eerste instantie was er te zien dat er in de matig stedelijke gemeenten een beduidend hoger aantal negatieve claims per inwoner wordt genoemd dan in alle andere gemeenten. De standaardafwijking was erg groot in vergelijking met de overige categorieën van stedelijkheid, hetgeen aangaf dat er een groot verschil is in het gemiddelde aantal klachten bij de verschillende gemeenten die binnen de categorie matig stedelijk vallen. Naar aanleiding van deze bevinding is er naar de individuele data gekeken. Er bleek bij één gemeente sprake te zijn van een extreem hoog aantal negatieve claims. Na het weglaten van deze extreme waarde bij de analyse, zien we een gelijkmatige spreiding van het gemiddelde aantal negatieve claims voor de verschillende categorieën van stedelijkheid [tabel 4.x].

Mate van stedelijkheid van de gemeente	Gemiddeld aantal negatieve claims per 1000 inwoners per jaar	Aantal gemeenten
1 zeer sterk stedelijk	3.2	3
2 sterk stedelijk	2.7	6
3 matig stedelijk	3.2	8
4 weinig stedelijk	3.0	17
5 niet stedelijk	3.0	28

Tabel 4.5 Gemiddeld aantal negatieve claims per 1000 inwoners per jaar per stedelijkheidsgraad.

Mate van stedelijkheid en het aantal positieve claims per inwoner

Er bestaat geen relatie tussen de mate van stedelijkheid van een gemeente en het gemiddelde aantal positieve initiatieven per inwoner (tabel 4.6). Wel kunnen we zeggen dat de niet stedelijke gemeenten iets meer positieve initiatieven per inwoner opgeven dan de zeer stedelijk tot weinig stedelijke gemeenten. Echter, de standaardafwijking is ook groter, hetgeen aangeeft dat de verschillen tussen de aantallen positieve claims per niet stedelijke gemeente meer uiteen lopen dan bij de andere gemeenten.

Ook bij deze analyse was er sprake van één extreem hoge waarde binnen de categorie van matig stedelijke gemeenten. Wederom is deze waarde buiten beschouwing gelaten bij de analyse, hetgeen een gelijkmatige spreiding van het gemiddelde aantal klachten met betrekking tot de mate van stedelijkheid oplevert.

Mate van stedelijkheid van de gemeente	Gemiddeld aantal positieve claims per 1000 inwoners per jaar	Aantal gemeenten
1 zeer sterk stedelijk	0.4	3
2 sterk stedelijk	0.6	5
3 matig stedelijk	0.4	8
4 weinig stedelijk	0.4	17
5 niet stedelijk	0.8	27

Tabel 4.6 Gemiddeld aantal positieve claims per 1000 inwoners per jaar per stedelijkheidsgraad

Grootte van de gemeente en gemiddeld aantal negatieve of positieve claims

Uit de analyses komt naar voren dat er geen significante relatie is tussen het totaal aantal inwoners van een gemeente en het gemiddelde aantal negatieve claims of het gemiddelde aantal positieve claims. Voor de gemeenten die aan dit onderzoek hebben meegewerkt betekent dit dat een grote stad per inwoner niet meer of minder negatieve claims en niet meer of minder positieve claims krijgt dan een klein dorp.

4.5 Conclusie enquête

De mate van stedelijkheid heeft geen effect op het aantal klachten. Het aantal mensen dat klaagt over bomen ligt in alle stedelijkheidscategorieën op ongeveer 0,3% van de bevolking per jaar. Het is opmerkelijk dat de grootte van de gemeente geen rol speelt omdat dat indruist tegen het idee dat men in de grote steden mondiger is. Ook is opmerkelijk dat het klachtenpercentage in feite zo laag is. De belangrijkste klachten gaan over schaduwwerking, vallen van blad, bloesem, vruchten en luizendrup. Voor het aantal positieve claims geldt hetzelfde als voor de negatieve, ook hier is een constant aantal claims per stedelijkheids categorie van ongeveer 0,05% per inwoner. De belangrijkste claim is behoud van bomen en nieuwe aanplant. Over een eventueel verband tussen het voorkomen van negatieve en/of positieve claims en andere variabelen uit de enquête, zoals bouwjaar van de wijk en soort woning, is helaas niets te zeggen vanwege de meervoudige antwoorden die door de meeste ambtenaren zijn gegeven.

5 Casestudies

In dit hoofdstuk worden de vier casestudies gepresenteerd. Elke casus is geanonimiseerd. Ook worden om deze reden alle respondenten vermeld in de mannelijke derde persoon enkelvoud. De beschrijving van de casussen zijn steeds op eenzelfde manier opgebouwd: Allereerst wordt de betreffende situatie kort gepresenteerd, waarna de visie van de burgers met betrekking tot de onderwerpen 'natuur en openbare ruimte' en 'de relatie tussen de gemeente en burgers' wordt beschreven. In casus C zijn zowel voorstanders als tegenstanders van een bepaalde ingreep ondervraagd. Daarna komt de visie van ambtenaren op de onderwerpen 'natuur en openbare ruimte' en 'de relatie tussen de gemeente en burgers' aan de orde. De casusbeschrijving eindigt met een kort overzicht van de belangrijkste resultaten. De schuingedrukte tekst tussen aanhalingstekens zijn citaten van de geïnterviewde personen. De casussen staan samengevat in Bijlage 4.

5.1 Casus A

Introductie

Deze casus is gekozen vanwege de publiciteit die er was rondom de bomenkap. Het bleek gaandeweg het onderzoek echter om een veel grootschaliger project te gaan. Door dit project in z'n geheel te bekijken konden we veel leren over communicatie tussen burgers en gemeente.

Deze casus speelt in een woonwijk van een sterk stedelijke gemeente in het oosten van Nederland. De wijk bestaat uit koopwoningen en sociale huurwoningen (vooral rijtjeshuizen en enkele flats) die grotendeels gebouwd zijn in de jaren zeventig en aan het begin van de jaren tachtig. Over het algemeen is de wijk ruim opgezet met ruimte voor groen in de vorm van wandelpaden, kinderspeelplekken en parkjes. Aan de rand van de wijk ligt een sporthal, een wijkcentrum en een winkelcentrum. Er wonen vooral gezinnen met kinderen en echtparen in de wijk.

Lange tijd heeft de gemeente het achterstallig onderhoud van groen in de openbare ruimte niet onderkend en van zich afgeschoven. In plaats van door te gaan met het bedenken van ad hoc oplossingen voor een groen- c.q. onderhoudsprobleem, is een renovatieproject in het leven geroepen dat moet zorgen voor een gestructureerde aanpak. Dit heeft geresulteerd in een grootschalig renovatieplan voor verschillende wijken waarbij de openbare ruimte (onder andere infrastructuur en groen) wijk voor wijk zal worden aangepakt. De gemeente vraagt bewoners te participeren in het project.

In één van de wijken zorgt dit renovatieplan voor ophef onder veel wijkbewoners als bekend wordt dat de gemeente 300 van de 700 bomen in de wijk wil gaan kappen. De commotie tijdens dit project loopt zo hoog op dat het zelfs leidt tot een crisis in het gemeentebestuur en een tijdelijke stillegging van de werkzaamheden.

De voorbereidingen voor het project in samenwerking met de bewoners zijn begonnen in het najaar van 2002 en op dit moment worden de laatste werkzaamheden in de wijk afgerond. Bij het project in deze wijk waren verschillende groepen betrokken: de gemeente als opdrachtgever en als projectleiding, de klankbordgroepen als vertegenwoordigers namens de wijkbewoners en een extern bedrijf dat verantwoordelijk is voor de uitvoering van de werkzaamheden. In het kader van burgerparticipatie wordt er tijdens een informatieavond over de plannen aan bewoners uit de betreffende wijken gevraagd of ze plaats willen nemen in zogenaamde klankbordgroepen. Veertig bewoners geven gehoor aan deze oproep en melden zich hiervoor aan.¹ Er zijn diverse klankbordgroepen die ieder hun eigen thema hebben. Zo is er een groep die zich bezighoudt met de inrichting en vormgeving van het deel van de wijk waar het winkelcentrum ligt, een groep die zich bezighoudt met de speelvoorzieningen, een groep die zich buigt over de infrastructuur en een groep die aan de slag gaat met het groen in de wijk.

Tijdens het proces van samenwerking met betrekking tot het adviseren van de gemeente door de wijkbewoners, blijkt dat de communicatie tussen de gemeente (in de gedaante van de projectleiding) en de klankbordgroep groen niet goed verloopt. De frustraties bij de klankbordgroepleden lopen zo hoog op dat ze een officiële klacht indienen over de gang van zaken

¹ Bron: Wijkvoorstel betreffende gemeente, mei 2003.

binnen het project.

De gemeente heeft in de loop van het project een onderzoeksbureau de opdracht gegeven om de 'belangrijke nevendoelstelling van het stadsbrede uitvoeringsprogramma' te onderzoeken, namelijk het betrekken van bewoners bij het opknappen van hun wijk. Het onderzoek had als doel inzicht te krijgen in de wijze waarop de gemeente de betrokkenheid van burgers op dat moment had georganiseerd en antwoord geven op de vraag waar optimalisering mogelijk was. Een belangrijke vraag van het onderzoek was hoe de burgerparticipatie ook na het project behouden zou kunnen worden.²

Er zijn uit de Klankbordgroep Groen 3 mensen geïnterviewd. Van de gemeente is met de ambtenaren van Groen en Ruimtelijke ordening gesproken.

Burgers over... ***... natuur en openbare ruimte***

Omgang met natuur in de wijk

De respondenten geven aan dat over het algemeen de betrokkenheid van burgers bij het groen en de openbare ruimte in hun wijk heel erg beperkt is. Als groen- en milieuwergroep hebben ze een aantal jaar geleden een enquête gehouden onder buurtbewoners waaruit bleek dat voor de meesten de betrokkenheid ophoudt daar waar de gemeentestoep begint. Dit blijkt ook uit de opkomst bij de informatiebijeenkomsten die zij georganiseerd hebben: er komen vooral mensen die iets met groen hebben. Bovendien komt tijdens dit soort bijeenkomsten als eerste het eigen belang van bewoners naar boven. Ze zijn geïnteresseerd in hun eigen directe woonomgeving, de rest interesseert ze een stuk minder. De afgelopen jaren is hier wel enige verandering in gekomen, menen de respondenten, vooral dankzij het feit dat er meer aandacht aan betrokkenheid bij de eigen omgeving wordt geschonken vanuit de kant van de overheid en via de media.

De mensen die zich hebben aangemeld als vrijwilliger voor het project hebben dit over het algemeen gedaan omdat ze al erg betrokken waren bij het groen in de wijk en omdat ze graag een vinger aan de pols wilden houden bij dit grootschalige project. Er gingen voor de start van het project al geruchten dat er grote aantallen bomen gekapt zouden gaan worden en aangezien veel bomen voorzien waren van een gekleurde stip, nam de onrust in de wijk toe. De situatie rond het renovatieproject en de individuele belangen van enkelen hebben ervoor gezorgd dat de motivatie binnen de reeds bestaande groen- en milieuwergroep zelf behoorlijk is afgezwakt en dat mensen zich hebben teruggetrokken.

Natuurbeeld van de bewoners

Dichtgegroeide struiken/boschages werden door het project tot een parkachtig stuk omgetoverd. Volgens een respondent is dit een goede zaak omdat het merendeel van de mensen liever een schoon en net parkachtig landschap ziet. De dichte struiken waren plaatsen waar zwerfvuil zich ophoopte en die plekken werden door veel burgers als onveilig beschouwd. Er waren echter ook burgers die wilden dat de dichte beplanting zou blijven onder andere in verband met diverse diersoorten die daar hun onderkomen hebben. De respondenten zijn van mening dat er bij de inrichting van openbare ruimte rekening mee gehouden moet worden dat het voor iedereen toegankelijk is. Er is een duidelijk verschil, menen ze, tussen groen in de stad en groen buiten de stad. Groen binnen de stad moet overzichtelijk en toegankelijk zijn, het moet geen "wilde bedoening worden die een rommelig en onveilig gevoel oproept bij mensen." Buiten de stad mag en kan het wat wilder, vinden de respondenten.

Burgers over... ***... de relatie burger en gemeente***

Mondigheid

Het feit dat alleen de mondige, stressbestendige burgers over zijn gebleven in de klankbordgroep Groen, geeft volgens een klankbordgroeplid aan dat je als burger wel flink stevig in je schoenen moet staan om je mening bij de gemeente op tafel te kunnen leggen. In eerste

2 Bron: brief aan de voorzitter van de gemeenteraad afkomstig van het college van B en W, 20 december 2005.

instantie zijn het burgers die hun zegje durven en willen doen die zich hebben aangemeld voor de klankbordgroep tijdens een algemene informatiebijeenkomst over de gemeenteplannen voor de wijk. Vervolgens heeft er binnen de klankbordgroep ook weer een (natuurlijke) selectie plaats gevonden. Alleen de (mentaal) sterkste en meest mondige burgers bleven over. Ook voor andere 'groene doeleinden' hebben respondenten in de clinch gelegen met de gemeente. Eén van de respondenten vertelt dat hij al enkele jaren bezig is om ervoor te zorgen dat een stuk oever van een sloot achter zijn huis niet door de grote bermmaaier van de gemeente wordt gemaaid in verband met de diverse zeldzame en beschermde "rode lijst"-planten die er groeien. De gemeente heeft meerdere keren beloofd dat het niet meer zou gebeuren en toch gaat het nog regelmatig fout en wordt het stuk bijvoorbeeld in de verkeerde tijd van het jaar gemaaid. Dit soort "*humoristische situaties*" zijn volgens de respondent het gevolg van het feit dat de communicatie via een tussenpersoon verloopt. De gemeente moet afspraken en veranderingen doorgeven aan het bedrijf dat ze inhuurt voor de uitvoering van onderhoudswerkzaamheden. Dit bedrijf is nogal onverschillig, meent de respondent.

Betrokkenheid

De respondenten zijn zelf veel bezig met groen en natuur en daar hoort het groen in de wijk ook bij. Allemaal hebben ze actief deelgenomen aan een groen en milieuwerkgroep in de wijk die al bestond voor het van start gaan van het renovatieproject. Eén van de respondenten heeft voor de werkgroep groen en milieu verschillende activiteiten georganiseerd in de wijk, waaronder het opruimen van zwerfvuil en het in grote delen van de wijk planten van een bepaald soort struik die insecten aantrekt. De geïnterviewde is ook erg geïnteresseerd in alles wat groeit en bloeit in de eigen achtertuin en het aangrenzende stuk gemeentegrond.

Eén van de belangrijkste onderwerpen die de respondenten aandragen met betrekking tot de relatie tussen de burger en de gemeente heeft te maken met het serieus nemen van burgers door de gemeente. Doordat de leden zich niet serieus genomen voelden, wordt de mededeling van de gemeente dat burgers wel "ergens iets van kunnen vinden", maar dat de gemeente uiteindelijk toch degene is die beslist, als arrogant over. Zo bleek op een gegeven moment tijdens een bomenschouw, dat de beslissing over de kap van een boom al op voorhand gevallen was. Klankbordgroepleden droegen diverse argumenten aan voor het behoud van de boom, maar de aanwezige vertegenwoordiger van de gemeente bleef, ondanks het feit dat hij geen tegenargumenten aan kon dragen, vasthouden aan het standpunt dat de betreffende boom weg moest. Na enige discussie kwam toen aan het licht dat er aan een bewoner was beloofd de boom te kappen. Voor de klankbordgroepleden was er dus op dat moment al niets meer aan te doen. Het is ook meerdere keren gebeurd dat de kaarten die aan de leden werden opgestuurd ter voorbereiding op een schouw, niet correct waren. Een lid geeft een voorbeeld van een situatie waarbij eenmaal ter plekke bleek dat de boom waar het om ging al gekapt was. Andere keren stonden niet alle aanwezige bomen op de kaart vermeld, waardoor ze dus min of meer vogelvrij waren. Een lid klankbordgroep over de participatie van burgers tijdens het project: *"Je wordt wel ingezet, maar je moet dienen als draagvlak."*

"Nu staan de gemeente en de burgers te veel tegenover elkaar, terwijl ze eigenlijk naast elkaar zouden moeten staan." De respondenten zouden graag zien dat de gemeente luistert naar hun inbreng en naar de redenen waarom burgers op dit idee zijn gekomen. Tot dusver lijkt de communicatie tussen burgers en gemeente teveel op een strijdveld. *"Het hele [...] project was doorspekt van arrogantie en miscommunicatie. Als wijkbewoners mochten we meedenken over zaken die allang beslist waren. En als zodanig ook uitgevoerd werden."* Ook het gevoel na afloop van vergaderingen en bijeenkomsten werd hier mede door veroorzaakt. De burgers kwamen in eerste instantie niet om ergens om 'te vechten', maar om te overleggen en hier is de gemeente volgens de respondenten niet goed mee omgegaan.

Een respondent geeft aan dat hij nog steeds goed contact met de mensen van de gemeente heeft, hetgeen hij van groot belang acht. *"Het is de moeite niet waard om kwaad uit elkaar te gaan."* De respondent is teleurgesteld over de manier waarop de samenwerking tijdens het project is verlopen, maar laat merken dat er geen ruzie daarover is wat hem betreft. Een ander zegt echter: *"Alle stukken wat betreft het [...] project heb ik weggedaan, geschat drie, vier kilo ergernis."*

De communicatie tussen ambtenaren onderling was volgens de respondenten niet goed. Ze gaven niet alles aan elkaar door en zo kwamen er regelmatig vreemde situaties voor. Een respondent geeft het voorbeeld van een laan waarlangs net nieuwe bomen waren geplant. De toenmalige stadsdeelmanager gaf zelf aan dat de bomen verkeerd stonden omdat daar in de toekomst gegraven zou gaan worden. *“En wat moet je dan als burger?”*

Ambtenaren over...

... natuur en openbare ruimte

Omgang met natuur in de wijk

De gemeente heeft de afgelopen 6 jaar een hoop achterstallig onderhoud ingehaald waardoor al het openbaar groen en de bomen weer op orde zijn. Hierdoor merkt men al dat er minder klachten komen dan voorheen het geval was. Door een nauwkeurig bijgehouden computersysteem wordt de staat van onderhoud van onder andere bomen goed in de gaten gehouden waardoor er een goed overzicht is. Hierdoor kunnen ambtenaren goed inhaken op eventuele meldingen van overlast.

Binnen de diverse afdelingen van de gemeente wordt er gewerkt aan het vergroten van het draagvlak voor groen in de openbare ruimte, wat nog steeds enigszins een ondergeschoven kindje is. Deze samenwerking kan worden gerealiseerd door de verschillende diensten die werken aan een ontwerp, met elkaar te laten integreren bijvoorbeeld tijdens een ontwerpfase van een plan.

Over nieuwbouwprojecten wordt er gezegd dat de ontwerpers en ontwikkelaars nog steeds teveel bomen inplannen omdat potentiële kopers daar op af komen. De groendienst van de gemeente moet het uiteindelijk onderhouden, maar heeft vaak weinig inspraak omdat de macht ligt bij de ontwerpers/ontwikkelaars. *“Groen blijft een beetje een sluitpost.”* Ontwerpers zijn niet in staat om op een goede manier rekening te houden met groen, menen de ambtenaren. Eén van hen geeft het voorbeeld van een tekening waarop goed geproportioneerde bomen staan, die in het echt uitgereoid zijn tot reusachtige bomen.

Natuurbeeld van de bewoners

Burgers zijn vooral geïnteresseerd in dat stukje groen dat direct naast hun huis ligt. Verder is er weinig interesse voor de omgeving, aldus de ambtenaar. In de directe woonomgeving moet het groen daarom netjes zijn; uit gemak maar ook omdat er al snel een rommelig beeld ontstaat door de compacte opbouw van de straten. Vroeger zorgden burgers veelal zelf dat hun woonomgeving er netjes uitzag, tegenwoordig vinden burgers dat dit een taak van de gemeente (*“de veroorzaker”*) is. Hierdoor komen er wellicht ook meer klachten over overlast door blad, zaden en vruchten van bomen.

De ambtenaren geven aan dat de verschillen tussen mensen qua waardering voor groen en bomen erg groot zijn en bij wijze van spreke zelfs per huishouden verschillen. *“Er is niet één straat waar alle bewoners hetzelfde denken.”*

De infrastructuur van straten en wijken is veranderd maar in het ontwerp worden nog steeds veel bomen geplaatst terwijl de opzet van de straten daar eigenlijk niet geschikt voor is. De geïnterviewde ambtenaren vinden het dan in zekere zin ook logisch dat er klachten komen. Ook geven ze aan te begrijpen dat men de weidsere natuur intrekt om van het groen te gaan genieten. In de directe woonomgeving is hier vaak geen ruimte meer voor omdat alles dicht en compact op elkaar is gebouwd en groeit.

Ambtenaren over...

... de relatie gemeente - burger

Mondigheid

Door de verbeterde communicatie tussen gemeenten en burgers en de vergrote mondigheid doen burgers tegenwoordig makkelijker hun beklag. Of er ook veel meer mensen zijn die klachten hebben, is volgens de ambtenaren niet heel erg waarschijnlijk.

De ambtenaren vinden de mondigheid van burgers niet alleen een negatief aspect, er zijn namelijk ook deskundige burgers waar de gemeente iets van kan leren. De gemeente stimuleert burgers om hun visie te geven. Volgens de ambtenaren moet de gemeente wel opletten in hoeverre ze de burgers mee laat denken en/of beslissen, aangezien de grens nu nog wel eens

te laat wordt getrokken waardoor burgers gefrustreerd raken omdat ze in een laat stadium gedwongen worden een stap terug te doen.

De ambtenaren geven aan dat er voorheen een duidelijke hiërarchie was tussen burgers en gemeente waardoor er een duidelijke taakverdeling was. Nu de burger meer wordt gevraagd mee te doen, zijn de verhoudingen met betrekking tot besluitvorming vervaagd en dan kan het zijn dat een zeer mondige burger het wint van een minder mondige ambtenaar. Op het gebied van bomen speelt dit nog een te grote rol, volgens de ambtenaren. In dit soort gevallen zou er meer naar de deskundigheid van de ambtenaar gekeken moeten worden, menen de respondenten, aangezien hierdoor grove fouten (die er nu nog regelmatig worden gemaakt) voor een deel zouden kunnen worden voorkomen.

De grote politieke druk die (een deel van) de klankbordgroep Groen uitoefende op het project heeft er volgens de ambtenaar voor gezorgd dat de gemeentemensen die betrokken waren bij het project voorzichtiger en terughoudender zijn gaan handelen. Hierdoor is de afstand tussen de burgers en de gemeente groter geworden, hetgeen uiteindelijk tot een definitieve breuk heeft geleid in het project.

Betrokkenheid

De ambtenaren geven aan dat er in eerste instantie aan het begin van het project door de gemeente niet eerlijk is gecommuniceerd met de betrokken burgers. Deze burgers, die deel uit maakten van de klankbordgroep groen van het project, was meegedeeld dat ze mee mochten beslissen terwijl dit niet de bedoeling was. Er waren valse verwachtingen gewekt die niet waar gemaakt konden worden. In een later stadium is dit beetje bij beetje teruggedraaid door de gemeente, maar *“toen waren de rapen al gaar”*, vertelt een van de geïnterviewde ambtenaren. Uit het rapport van het onderzoeksbureau blijkt dat de ambtenaren en wethouders niet op één lijn zitten als het gaat over de verwachtingen die men heeft van bewoners en burgerparticipatie. De wethouders, als vertegenwoordigers van de politiek, willen bewoners betrekken bij het beleid en bij hun woonomgeving om de sociale cohesie te bevorderen en de afstand tussen burger en bestuur te verkleinen. De ambtenaren denken in termen van klantgericht werken. *“De verwachtingen over de betrokkenheid van de burger lopen uiteen van praktische betrokkenheid- verantwoordelijkheid nemen voor onderhoud bijzondere stukjes openbaar groen (boomspiegel)- via meedenken en meepraten over beheer en openbare ruimte tot gedragsverandering.”*³

Burgers nemen niet meer hun verantwoordelijkheid terwijl ze wel wettelijk verplicht zijn om hun directe woonomgeving te onderhouden. Volgens de ambtenaren wordt deze laksheid mede veroorzaakt door veranderingen die we in het algemeen terugzien in de samenleving. *“Als ik maar geen schaduw heb van die boom...of de buurman er wel last van heeft zal mij een worst wezen.”* Door de individualisering van de samenleving brengen mensen steeds meer tijd letterlijk binnen in hun eigen huis door waardoor *“het gemeenschappelijke in de wijken verdwijnt.”*

Overzicht Casus A

De gemeente en bewoners zijn het opvallend eens over de veranderde omgang van burgers met bomen. De bewoners zijn in grote lijnen geïndividualiseerd, zijn mondig maar niet echt betrokken, kortom ze hebben een consumptieve houding. De grootste verschillen in visie liggen in de rol die de gemeente daarin speelt en gespeeld heeft. De bewonersrespondenten verwijten de gemeente slecht management en communicatie. Daardoor zijn de verhoudingen verstoord geraakt.

De burgers die mee hebben gewerkt aan dit grootschalige onderhoudsproject zijn allen wel erg betrokken bij hun woonomgeving. Het meest betrokken zijn ze bij hun directe leefomgeving maar er is ook een grote betrokkenheid en belangstelling voor de toestand van het groen in de hele wijk. Dit laatste onderscheidt de klankbordgroepleden, in hun eigen ogen, van andere burgers.

³ Eindrapport van het onderzoek, 2005, p. 22.

5.2 Casus B

Introductie

Deze casus speelt zich af in een middelgrote stad in een polder buiten de Randstad. De straat bestaat uit rijtjeshuizen (koopwoningen) en is gelegen in een buurt die in het midden van de jaren zeventig is gebouwd. Bijna alle leeftijdscategorieën zijn aanwezig in de straat; van een jong stel zonder kinderen tot een gepensioneerd echtpaar. De bewoners van het betreffende huizenblok zijn betrokken bij elkaar en bij hun straat en directe leefomgeving. Er is een zogenaamd 'blokhoofd' die zorgt voor "het lief en leed in de straat". Bij onder andere ziekte en feestelijkheden zorgt het blokhoofd voor een groet vanuit de straat aan de betreffende bewoner(s). Deze persoon is ook verantwoordelijk voor de organisatie van de jaarlijkse barbecue die de bewoners met elkaar houden. Men houdt elkaar op de hoogte van elkanders reilen en zeilen. De heg aan de voorkant van de huizen en de beplanting in een pad naast het hoekhuis worden door de bewoners zelf bijgehouden; er is iemand uit de straat die de heg snoeit en zorgt dat de straat er weer netjes uitziet.

Een groepje bewoners uit een straat ondervindt overlast van de grote gemeentebomen die achter hun tuin staan. Achter de tuinen, die op het zuiden zijn gericht, ligt een brede groenstrook waarin een aantal grote bomen staan. Na de groenstrook komt er een weg en aan de andere kant van deze weg loopt wederom een groenstrook waarin verschillende grote, hoge bomen staan. De weg is een belangrijke verkeersader om de wijk in te komen.

Een aantal bewoners uit de straat is niet tevreden over het beperkte zonlicht dat ze in hun tuin krijgen doordat een aantal grote gemeentebomen achter hun tuin, vooral in het voor- en najaar, een belangrijk deel van de dag het licht wegnemen. Enkele bewoners hebben in hun eigen tuin een aantal struiken gesnoeid en bomen gekapt om op die manier eerst zelf te proberen voor meer licht in hun tuin en huis te zorgen. Dit heeft ze gedurende enkele jaren nog wel wat voordeel opgeleverd.

Op het moment dat er bekend wordt dat er een appartementencomplex achter de huizen, aan de andere kant van de straat, zal worden gebouwd, waardoor er nog minder zonlicht en meer inkijk in de tuinen en de huizen zal komen, ondernemen de bewoners actie en doen schriftelijk hun beklag bij de gemeente. Ze tekenen bezwaar aan tegen de bouw van het complex en pleiten voor het verlagen van het complex met tenminste één verdieping. Tegelijkertijd vragen ze of de gemeente een deel van de bomen achter hun huizen zou willen snoeien of kappen en vervangen voor andere bomen, zodat er meer licht in hun tuin en huis komt. De gemeente wijst dit verzoek af met de reden dat snoei te duur is en dat het slechts een zeer tijdelijke oplossing voor het probleem zou zijn. Door de bezwaarschriften loopt de bouw van het appartementencomplex vertraging op, maar zorgt er niet voor dat het gebouw wordt aangepast. De gemeente biedt aan twee bomen te kappen als de bewoners hun bezwaren intrekken. De bewoners besluiten hiermee in te stemmen: een deel van hun verzoek is gehonoreerd en ze vinden het niet nodig om er meer ophef over te maken en bovendien omdat er toch aan een deel van hun verzoek gehoor is gegeven. De twee bomen worden gekapt en een derde bezwijkt in een storm.

Enige tijd later worden de bewoners uitgenodigd door de gemeente bij de presentatie van het groenplan voor de buurt. Op deze informatiebijeenkomst vertelt de gemeente wat ze van plan zijn met het groen in de buurt en er wordt aan de bewoners gevraagd wat ze van het nieuwe plan vinden. Het voorstel van de gemeente houdt in dat alle bomen achter de huizen (en langs de in- en uitvalsroute van de wijk) gekapt zullen worden en als herbeplanting zal er één soort boom voor terugkomen om het 'laan' effect te benadrukken. Deze bomen zullen veel smaller zijn dan de huidige soorten, waardoor er veel licht tussen de bomen door zal kunnen vallen.

In deze casus zijn uit de betreffende straat 2 bewoners geïnterviewd. Van de gemeente zijn de ambtenaren van Openbaar groen gesproken.

Burgers over...

... natuur en openbare ruimte

Omgaan met natuur in de wijk

Voordat de bewoners een brief naar de gemeente hebben gestuurd, is er eerst onderling overleg geweest. Toen bleek dat de ervaren overlast voor de bewoners heel divers was. Dat werd bevestigd door de berekeningen die een van de bewoners gemaakt had van de hoeveelheid

zonlicht die de huizen en tuinen ontvangen. Ongeveer de helft van het huizenblok ondervond ernstige hinder, de overige helft van het rijtje had een dusdanig andere ligging ten opzichte van de zon dat ze veel minder hinder hadden van de hoge bomen. Op dit moment werd ook duidelijk dat geen van de bewoners alle bomen weg wilden hebben. De bewoners hebben vervolgens onderling afgesproken hoe het probleem het beste opgelost zou kunnen worden, vooral met het oog op het feit dat eigenlijk niemand alle bomen kwijt wilde.

Na dit overleg is er een voorstel geformuleerd voor de gemeente. De bewoners hebben voorgesteld om de bomen direct achter hun tuinen te kappen en daarvoor in de plaats andere bomen te herplanten, die niet zo groot en vol zouden worden en dus meer licht door zouden laten. Bewoners zoeken dus naar het evenwicht tussen groen en schaduw, omdat dat mede bepalend is voor hun woongenot, inclusief het gebruik van de tuin.

Op het moment van het interview speelde er nog iets anders met betrekking tot het groen in de straat: De heg was een paar weken eerder door de gemeente gesnoeid. “Ze hebben een mooi stukje gewoon verwoest.” De heg die tot dan toe altijd door de bewoners zelf was onderhouden, is door de gemeente rigoureus bijgewerkt. “Er is gewoon iemand van straat geplukt met een grote elektrische snoeischaar en die is daar gewoon langs gegaan. Dat is niet snoeien. Dat is niet met beleid gesnoeid, dat kan iedereen.” “Ik had zelfs aangifte kunnen doen van vernieling”. Eén bewoner is met de gemeente in onderhandeling over hoe de schade hersteld zou kunnen worden.

Natuurbeeld van de bewoners

Bewoners geven zelf aan beperkte bomenkennis te hebben. Ze zijn grote liefhebbers van tuinen en groen en hebben voor deze huizen gekozen omdat de tuin op het zuiden ligt en ze graag in de tuin zijn. Ook na hun werk willen ze kunnen genieten van het weer en hun tuin. Ze willen de bomen achter de huizen ook het liefst niet helemaal weg hebben aangezien ze ook veel waarde hechten aan een natuurlijke en groene omgeving. Mensen hebben heel bewust gekozen voor deze gemeente, onder andere vanwege het groene karakter en ze waarderen het vele groen in de wijken. Dat ze daarvoor inspanning moeten leveren is geen probleem: Respondent geeft aan een paar keer per jaar de dakgoot schoon te maken en in de herfst de blaadjes op het grasveld in de tuin aan te harken. “Dat hoort erbij zeg ik dan.”

De waarde van kastanjabomen, eiken, een variatie van dat soort ‘echte’ bomen wordt benadrukt, want dat is belangrijk voor natuurbeleving van kinderen. De gemeente kiest nu helaas meer voor snelgroeibomen. Dit zou ook een opvoedkundige taak van de gemeente kunnen zijn, om ervoor te zorgen dat mensen van bomen gaan houden. Door een verscheidenheid aan bomen neer te zetten, waar mensen (en kinderen) ook plezier van hebben, kan je de interesse voor bomen wekken bij de mensen. Ook voor de milieueducatie is het van belang dat mensen in aanraking komen met diverse soorten bomen.

Er zitten veel vogels (en diverse soorten) in de buurt, in de hoge bomen maar ook in de tuinen. Er lopen geregeld egeltjes door de tuinen en dit wordt erg gewaardeerd door de bewoners. “Het is toch ook heerlijk om met je voeten door die bladeren te struinen?”

De geïnterviewde geeft aan dat groen in de wijk niet als natuur wordt gezien. Groen in de wijk moet in balans zijn met de woonbeleving en het woongenot van de bewoners en heeft meer een esthetische functie. Natuur daarentegen heeft deze balans niet te hebben, aangezien het een andere functie heeft; recreatief in dit geval.

Burgers over...

... de relatie burger - gemeente

Betrokkenheid

De bewoners hebben een aantal keren ingesproken bij commissievergaderingen en bij gemeenteraadsvergaderingen waar het bezwaarschrift werd behandeld en voorgesteld om iets te doen door middel van snoeien. De wethouder is toen een keer op bezoek geweest samen met het hoofd van de afdeling ‘beplanting’. Die gaf aan dat je weet dat de bomen groter worden dan ze zijn op het moment dat jij daar komt wonen. Volgens de respondent hebben mensen echter niet het belevingsvermogen om in te schatten hoe groot of hoog beplanting gaat worden als ze ergens komen wonen. Op een gegeven moment gaat het je toch belasten. “Gemeente moet zorgen voor een zeker evenwicht tussen de inrichting van de openbare ruimte en het leven van de mensen die daar hun woning hebben.” Op andere plekken in de gemeente werden bomen

gekapte vanwege vocht in de huizen, maar de bewoners hier wilden de bomen in principe niet helemaal weg hebben en stelden daarom voor ze te snoeien of om en om te kappen.

Volgens de bewoners was de groenvoorziening voorheen - 15 jaar geleden - beter geregeld dan nu. Er wordt maar zeer zelden, zo'n één keer per vijf jaar onderhoud gepleegd aan de grote bomen. En, mede als gevolg daarvan, heerst er onbegrip over de manier waarop er door de dienst van de gemeente wordt gesnoeid.

Er heerst verbazing over de keuze van boomsoorten door de gemeente: men vindt het raar dat er heel grote bomen geplant worden midden in een woonwijk. "Je weet toch dat als je die boom neerzet dat je over 15 jaar een knots van een boom hebt, althans dat mag je toch aannemen dat je dat weet als je bij het 'Groen' werkt?" De bewoners vragen zich daarom af waarom de gemeente niet gekozen heeft voor kleinere bomen waar ook gemakkelijker onderhoud aan gepleegd kan worden.

Ook is er verbazing over het feit dat bomen (nu voor de gevel) die tijdens de bouw van het flatgebouw (met alle mogelijke moeite) gespaard zijn, nu het gebouw klaar is, alsnog gekapt gaan worden omdat "ze dan ineens niet meer passen in het groenplaatje". Reactie van bewoners is: "Denk daar dan van tevoren over na, dan had je je een hoop kosten en moeite kunnen besparen."

Met betrekking tot inspraak geven de respondenten aan dat dit als het over een grotere schaal gaat, minder snel hun aandacht zal hebben. Een inspraakavond zoals die waarop het plan voor de achterliggende straat werd gepresenteerd, spreekt de bewoners aan omdat het letterlijk dichtbij is. "Als het groenplan van de hele gemeente (bij wijze van spreken) gepresenteerd zou worden, is dat al veel meer een ver-van-mijn-bedshow."

Mondigheid

De consumptiemaatschappij wordt genoemd als oorzaak voor het toegenomen aantal klachten over bomen. "Vroeger stond de natuur dicht bij de mensen misschien, ze hadden meer voeling met de natuur." "Er zijn mensen die uitgaan van het makkelijke... Je moet er geen werk aan hebben, je moet er geen moeite voor hoeven doen. Alles moet snel, goed en klaar, en" Volgens de geïnterviewde speelt het meer bij jongeren, bij tweeverdieners, maar in het algemeen zouden we te maken hebben met een veranderende maatschappij. Er komen allerlei aanpassingen om het ons makkelijker te maken, ook om dat de mensen daar zelf om vragen. "Het hoeft niet altijd per se negatief te zijn, maar het houdt allemaal verband met elkaar."

Eén bewoner heeft het initiatief genomen en heeft de correspondentie met de gemeente op zich genomen. Deze persoon is ook de woordvoerder vanuit de straat geweest met de gemeente.

De bewoners in deze casus waren niet van plan om tegen de eerste beslissing van de gemeente om de bomen niet te kappen, in beroep te gaan of om via andere wegen te proberen hun doel te bereiken. Men wilde geen strijd om de bomen met de gemeente, want de overlast woog niet op tegen de tijd en energie die het de bewoners dan zou gaan kosten.

Voordat er officieel bezwaar is aangetekend door de bewoners tegen de bouw van de flat, heeft één van hun een gesprek gehad met de wethouder. Dit was op het moment dat er bekend werd dat er een flatgebouw achter de huizen gebouwd zou gaan worden. In eerste instantie heeft de wethouder aangegeven dat de overlast mee zou vallen en dat de flat niet zo hoog zou worden. Toen bleek dat dit niet het geval was en de overlast groter zou zijn dan de wethouder had gezegd, hebben de bewoners officieel bezwaar gemaakt tegen de bouw van de flat.

De bewoners hebben op een gegeven moment hun bezwaren tegen de bouw van het complex opgegeven. In de eerste plaats was dit omdat de gemeente hen tegemoet kwam en een paar bomen zou kappen, maar in de tweede plaats konden ze ook de noodzaak inzien van de bouw van het appartementencomplex. De bevolking van de stad wil namelijk graag jongeren in de stad houden (ook om de vergrijzing tegen te gaan) en voor deze jonge mensen moet ook degelijke woonruimte zijn.

Ambtenaren over... ... natuur en openbare ruimte

Omgang met natuur in de wijk

Door de ouderwordende bevolking in de gemeente zien de respondenten dat de behoeftes van de gemiddelde burger ook anders worden. De oudere burger heeft meer vrije tijd waardoor er een grotere behoefte ontstaat aan wandelen en fietsen bijvoorbeeld.

Er wordt door één van de geïnterviewde ambtenaren opgemerkt dat het lijkt alsof meer mensen gebruik maken van het groen in de omgeving, maar dat het niet direct verband hoeft te houden met het 'groen' an sich. Het lijkt erop dat mensen ook meer gebruik maken van andere faciliteiten in de gemeente. "Als ik in de stad loop, dan denk ik ook 'wat doen die mensen allemaal.'" Hij geeft aan dat het ook een verandering in de maatschappij betreft en illustreert dit met het voorbeeld dat hij nu af en toe zijn kleinkinderen van school haalt, terwijl hij dat toen zijn eigen kinderen klein waren nooit deed. "Men is niet alleen maar bezig meer met werken, ook de mannenwereld niet."

Volgens één van de respondenten die al erg lang in het vak zit, is er een duidelijk verschil tussen jongeren en de rest van de bevolking met betrekking tot waardering voor groen en bomen en de betrokkenheid bij de woonomgeving. In de betreffende gemeente is er een duidelijk onderscheid te maken tussen de woonwensen van jongeren en oudere bewoners. De meeste jonge mensen willen geen tuin bij hun woning (wonen het liefst in een flat) en voelen zich niet verantwoordelijk voor de directe omgeving van hun woning, terwijl de ouderen vaak meer verantwoordelijkheid tonen door hun stoepje aan te vegen en zich om hun tuintje te bekommeren. De respondenten geven aan dat er wellicht ook een verschil is tussen de doorsnee wijken en de wat luxere wijken. Dit verschil wordt geïllustreerd aan de hand van een voorbeeld over een wijk met vrijstaande bungalows, waar de bewoners niet willen dat de gemeente bomen weghaalt: "Een boom kappen? Nou, liever niet!". De respondenten menen dat het ook zou kunnen liggen aan het verschil in kennis die wel of niet is meegegeven van huis uit, waardoor de ene burger meer geïnteresseerd is in het lot van het groen dan de andere.

Er komen veel mensen vanuit de Randstad naar deze gemeente, hetgeen de respondenten als één van de mogelijke oorzaken zien voor de afnemende waardering en betrokkenheid van burgers bij groen in de openbare ruimte. "Zij vinden het al snel ontzettend groen hier. Ze denken dat ze 'buiten' wonen." Het is een vorm van landelijk wonen, waarbij men het gevoel heeft dat het dorp en het omringende landschap een geheel vormen.

Natuurbeeld van bewoners

Een aantal klachten is het gevolg van de beperkte kennis van de burger over bomen. Een respondent geeft het voorbeeld van bomen die hun blad laten vallen midden in de zomer vanwege de extreme hitte. Dat de boom dit doet om zichzelf te beschermen is bij weinig mensen bekend. Burgers gaan er vanuit dat die boom dan ziek is en dood zal gaan en vinden in veel gevallen dat de betreffende boom wel alvast gekapt kan worden. De informatieverstrekking vanuit de gemeente aan burgers kan onduidelijkheden voorkómen die later tot klachten hadden kunnen leiden. Klachten hebben namelijk niet alleen maar te maken met problemen en "zeurende burgers" volgens de respondenten, maar ze kunnen ook voortkomen uit onduidelijkheden. "En met een beetje tekst en uitleg is het dan zo weer verholpen."

Ambtenaren over... ... de relatie gemeente - burger

Mondigheid

De betreffende gemeente wil een 'groene gemeente' zijn en treedt zo ook naar buiten. Dat er op verschillende plaatsen in de gemeente toch ook stukken groen verdwijnen en er gebouwen en/of huizen voor in de plaats komen, geeft aan dat het 'groene' aspect niet altijd de bovenaanvoert. Bij een aanvraag voor de kap van een gemeenteboom handelt de gemeente vanuit het 'nee, tenzij' principe. Aangezien de gemeente nog vrij jong is, komen de meeste bomen nu pas in hun eindstadium wat betreft groei. Voorheen waren er dus misschien minder klachten omdat de bomen gewoonweg nog niet dusdanig volgroeid genoeg waren dat ze overlast konden veroorzaken.

Mensen zijn mondiger en maken sneller melding van klachten dan voorheen. Dit hoeft niet perse te betekenen dat het aantal klachten is toegenomen, maar die indruk is er wel. Met betrekking tot positieve initiatieven geven de respondenten aan dat er geen groei qua aantallen wordt waargenomen. Deze gemeente heeft dus vooral te maken met negatieve claims. Over de oorzaak van de toename van het aantal negatieve claims zeggen de ambtenaren dat dit onder andere te maken heeft met een toenemende mate van mondigheid van burgers. De afgelopen jaren merken de respondenten op dat er dingen aan het veranderen zijn in de gemeente; er wordt een verandering waargenomen met betrekking tot de mentaliteit van de bewoners. Door de import verandert het dorp van een landelijke gemeenschap in een meer Randstedelijke gemeenschap. Volgens de respondenten zorgen deze nieuwe inwoners vooral voor een toename in mondigheid. Er wordt gezegd dat mensen uit de randstad veel mondiger zijn dan bijvoorbeeld mensen uit het noorden van Nederland. Met dit verschijnsel moet de gemeente leren omgaan, volgens de respondenten. De mondigheid uit zich onder andere in het feit dat burgers zich sneller organiseren in belangengroepen en dat ze eerder geneigd zijn om via een andere weg hun claim kenbaar te maken.

Een andere oorzaak van het toenemen van claims, is volgens de respondenten het feit dat de gemeente tegenwoordig veel meer voorlichting geeft aan bewoners. “De mensen weten meer. Hierdoor krijg je als gemeente ook gewoon veel meer reacties.” De respondenten geven aan dat de toegenomen informatieverstrekking niet alleen van invloed is op het aantal klachten, maar dat er over het algemeen meer reacties (op de verstrekte informatie) van burgers binnenkomen bij de gemeente.

Betrokkenheid

De ambtenaar geeft voorbeelden van situaties waarbij de betrokkenheid van burgers werd ingezet voor het behoud van bomen. Eén van de voorbeelden die genoemd wordt is dat door de inzet van burgers een markante boom, die in verband met een grootschalig bouwproject zou verdwijnen, gespaard is gebleven. In dit geval was het ook nog zeer positief voor de ambtenaren, aangezien zij het zelf niet voor elkaar hadden gekregen om de betrokken partijen ervan te overtuigen de boom te behouden.

Toch geeft men aan dat burgerparticipatie niet in de cultuur van de mensen zit. Burgers zijn van mening dat het een taak van de gemeente is om voor het groen in de openbare ruimte te zorgen en voelen zich niet geroepen een handje te helpen, menen de ambtenaren. De gemeente heeft geprobeerd een samenwerkingsproject op te zetten met betrekking tot een plantsoen in een bepaalde wijk waarbij de gemeente zou zorgen voor de beplanting en de bewoners gevraagd werd het onderhoud te plegen. Minder dan een vierde van de bewoners stemde hierin toe, de overige bewoners hadden geen belangstelling voor het project. Uiteindelijk is het geheel niet doorgegaan vanwege onvoldoende steun vanuit de bewoners.

De respondenten geven aan dat de gemeente niet altijd de wensen van de burgers moet honoreren, “want dan zouden we geen boom meer overhouden.” De ambtenaren handelen naar de voorschriften zoals vermeld in het beleid om ervoor te zorgen dat de gemeente ‘een groene gemeente’ blijft. Het huidige beleid biedt echter nog veel vrijheid wat interpretatie betreft en de respondenten zeggen dat juist hierdoor een goede beoordeling wel eens moeilijk maakt. De betrokken ambtenaren proberen dit beleid zo consequent mogelijk toe te passen, mede door dezelfde soorten claims door één bepaald persoon af te laten handelen (de claims die gaan over bomen gaan in dit geval naar de ‘bomenman’ van de gemeente). Er komt een nieuw groenbeleidsplan dat er voor moet zorgen dat er nog meer duidelijkheid komt over de status van verschillende stukken openbaar groen en de status van de bomen in het bijzonder. De ambtenaren geven aan dat het nieuwe groenbeleidsplan het voor hen makkelijker zal maken om hun argumenten voor het wel of niet honoreren van een claim te onderbouwen.

Overzicht casus B

Het beeld dat de gemeente heeft van de situatie komt niet helemaal overeen met beeld bewoners. Ze zijn er wel over eens dat een reden van de overlast is dat bomen volgroeid raken. De bewoners zeggen echter dat de gemeente dat had kunnen voorzien en dus had moeten ingrijpen, de gemeente zegt dat de bewoners dat hadden kunnen voorzien en er dus mee moeten leren leven.

Uit de interviews rijst het beeld op dat de klachten niet voortkomen uit een verminderd draag-

vlak voor natuur in de leefomgeving. Het gebruik van de tuin is voor hen heel belangrijk, daarom mag die niet te schaduwrijk zijn. 'Anderen' hebben misschien minder met natuur, maar zij zijn daar onverminderd voorstander van.

Natuur in de wijk is iets anders dan natuur buiten de stad. Maar daarom is het niet minder waardevol. Het liefst ziet men bomen die 'echte' natuur benaderen (het algemene natuurbeeld), echter niet rond het huis want daar zorgen ze voor teveel schaduw (natuur in de leefomgeving).

Betrokkenheid bestaat dus vooral bij de natuur om de hoek. Ze willen graag dat de gemeente zorgvuldig omgaat met hun belangen, al snappen ze ook dat de gemeente belangen moet afwegen. Men volgt de verrichtingen van de gemeente en verbaast zich soms over de beslissingen die genomen worden. En hoewel ze betrokken zijn, begrijpen ze toch niet goed dat het snoeien van grote bomen niet vaker hoeft dan om de vijf jaar. De kennis van bewoners schiet hier te kort en de gemeente heeft haar beleid hierin niet genoeg duidelijk kunnen maken.

Uit de handelwijze van de bewoners uit deze casus blijkt dat ze er een genuanceerd soort mondigheid op nahouden. Ze eisen niet heel veel van de gemeente en zijn zelf ook bereid de handen uit de mouwen te steken.

De ambtenaar geeft aan dat het draagvlak voor bomen in de stad erg verschilt per groep en dat hij er ook niet zo zeker van is hoe stabiel dat is. Mensen zijn met heel veel dingen bezig en verleggen hun interesse ook gemakkelijk. De ambtenaren concluderen dat de mondigheid van de burger in het algemeen is toegenomen, doordat er meer Randstedelingen zijn komen wonen en de gemeente meer informatie is gaan verstrekken waar mensen dan weer op reageren.

De burgers willen gehoord worden. Zij luisteren naar de gemeente en verwachten dat de gemeente dus ook naar hen luistert. Overleg met argumenten moet mogelijk zijn. Over het algemeen zijn de bewoners echter wel tevreden over het handelen van de gemeente en het vele groen in de gemeente. Ze zijn minder tevreden over hetgeen in hun eigen straat gebeurt.

5.3 Casus C

Introductie

Deze casus speelt zich af in een straat van een matig stedelijke gemeente in de noordelijke helft van Nederland. De wijk is gebouwd rond 1935. Aan één kant van de straat staan huizen (rijtjeshuizen) met een kleine voortuin en een kleine achtertuin. Aan de andere kant van de straat ligt een park.

Langs de straat, aan de parkkant, staan lindebomen die zestig jaar geleden zijn aangeplant. Een echtpaar uit de straat heeft handtekeningen verzameld van de overige straatbewoners met betrekking tot de overlast die ze ondervinden van het lekken van de lindes in warme maanden. Deze handtekeningen hebben ze naar de gemeente gestuurd samen met een verzoek iets aan de overlast te doen. De gemeente heeft alle klachten over overlast van bomen tijdelijk in de koelkast gezet totdat er een nota was verschenen die voorschreef wat er in het geval van hinder van bomen zou moeten gebeuren.

Na enige tijd had de gemeente besloten de overlast van de lindes te beperken door de bomen allemaal te kappen. Bij publicatie van de toewijzing van de kapvergunning bleek dat de initiatiefnemer van de handtekeningenactie niet bij alle bewoners langs was geweest. Ook waren enkele bewoners die hun handtekening hadden gezet voor overlast, het niet eens met het kappen van de bomen. Ook bewoners uit de aangrenzende straat waren het niet eens met de voorgenoemen kap. Verschillende bewoners hebben vervolgens bezwaar aangetekend tegen de kap van de lindes. Deze bezwaren werden door de bezwarencommissie van de gemeente ongegrond verklaard en de kap kon doorgaan.

Nadat een bewoner in beroep was gegaan tegen het advies van de bezwaarschriftencommissie (die geadviseerd had om de kapvergunning inderdaad te verlenen), heeft de rechtbank de gemeente geadviseerd om te zoeken naar de gulden middenweg samen met de bewoners die tegen de kap waren en de bewoners die overlast hadden van de bomen. Deze gesprekken zijn op niets uitgelopen, onder andere vanwege de vasthoudendheid van één van de betrokken burgers. Uiteindelijk heeft de rechtbank de gemeente toen opgedragen de hele situatie opnieuw te bekijken aangezien er alleen rekening was gehouden met de nota 'hinderlijk bomen' en niet met de Algemene plaatselijke verordening. De rechtbank besloot dat hinder onvoldoende reden was om tot kap over te gaan.

De gemeente heeft toen opnieuw een afweging gemaakt en ze kwam wederom tot de conclusie dat de bomen gekapt zouden gaan worden. Op deze beslissing is nogmaals bezwaar aangetekend en wederom is een tegenstander van de kap in beroep gegaan bij de rechter. De rechter heeft vervolgens geoordeeld dat er onvoldoende was beargumenteerd door de gemeente waarom er reden was voor het verstrekken van een kapvergunning. De gemeente heeft daarna een onderzoeksbureau ingeschakeld, dat inmiddels de mate van hinder heeft gemeten en dit in perspectief heeft geplaatst met metingen van voorgaande jaren. Nu moet de gemeente, naar aanleiding van dit rapport, opnieuw een beslissing nemen over de lindebomen.

De hoge sociale druk vanuit de straat, die een aantal bezwaarmakers van de kapvergunning hebben ervaren, heeft er toe geleid dat ze na de eerste bezwarenronde hebben afgehaakt. Zij vinden harmonie en een goede sfeer in de straat belangrijker dan het aanvechten van een kapvergunning.

In deze casus zijn 1 voorstander en 1 tegenstander gesproken. Van de gemeente zijn gesproken: teamleider Groen en een ambtenaar van dezelfde afdeling.

Burgers-tegenstanders van de kap over... ... natuur en openbare ruimte

Omgang met natuur in de wijk

Het belang van bomen wordt door de betrokken bewoners serieus genomen aangezien het volgens hen van invloed is op de gezondheidstoestand van mensen en het woongenot in de straat. In de rest van de wijk, die in een grote dichtheid is gebouwd, is er bijna geen groen te vinden vanwege een gebrek aan ruimte. Zo zijn er ook straten waar mensen zelfs geen voortuin hebben. De linden zijn dus ook in deze zin van grote waarde omdat ze een soort compensatie vormen voor het ontbrekende openbaar groen in de rest van de wijk. Om de wijk heen ligt een 'groene gordel' waar de betreffende lindebomen onderdeel van uitmaken.

Natuurbeeld van bewoners

De intrinsieke waarde van 60 jaar oude lindebomen in een laan wordt als een belangrijk aspect gezien door de betrokkenen, zowel door voorstanders als tegenstanders van de kap. De bomen worden als beeldbepalend cultuurgoed gezien, wat door de betrokken bewoners wordt gekoesterd. Er wordt gesproken van waardevolle bomen zowel voor het straatbeeld als voor het woongenot: "We hebben respect voor mooi, intrinsiek groen dat er altijd al geweest is, eerder dan wij." De bewoners hebben echter de indruk dat de gemeente wel erg makkelijk bomen kapt, gezien voorbeelden op andere plaatsen in de gemeente. De reden dat sommigen voor kap zijn, is dat zij een andere afweging tussen hun belangen maken; voor hun weegt de overlast zwaarder dan de voordelen van de bomen.

Burgers-tegenstanders van de kap over... ... de relatie burger - gemeente

Mondigheid

Het wordt door de respondent als vervelend ervaren dat de gemeente zo makkelijk en vlot ingaat op het verzoek van een aantal bewoners in een straat en dat de overige bewoners, die een andere mening hebben, een beetje aan de kant worden geschoven. De betrokken bewoners hebben de indruk dat de argumenten die zij aandragen tegen de kap van de lindebomen, niet met hetzelfde gemak worden meegenomen tijdens de overweging voor het verschaffen van een kapvergunning als de argumenten van de voorstanders (en de gemeente zelf).

De cultuur in de gemeente is dat mensen wel tegen elkaar klagen, maar niet naar de gemeente toe. Er is hier sprake van een duidelijke hiërarchie zeggen de betrokkenen, waardoor burgers en de gemeente ook niet gewend zijn een weerwoord te geven of te ontvangen.

Betrokkenheid

Er is geen grote actieve betrokkenheid van buurtbewoners in de wijk, maar de wijk heeft wel een erg sterk eigen karakter. De bewoners voelen zich erg betrokken bij de directe fysieke woonomgeving, wat ook blijkt uit de grote waardering voor de sfeer die voort komt uit de aankleding van de straat. De respondent geeft aan dat er een gezonde sociale cohesie is in

de straat en noemt daarbij de voorbeelden dat men bij elkaar schoonmaakt en dat men op de kinderen van de ander past.

De respondent is van mening dat het vreemd is dat de gemeente zichzelf een kapvergunning kan geven en in dat opzicht dus eigenlijk kan doen wat ze wil. Ook zijn er opmerkingen wat betreft de openheid van bestuur die de gemeente zegt te handhaven. Deze transparantie werkt maar één kant op meent de respondent, aangezien alleen de aanvrager van de kap alle bezwaarbrieven automatisch krijgt thuisgestuurd. De bezwaarmakers krijgen de aanvraagbrief niet zonder meer te zien, maar moeten hier zelf voor zorgen. Volgens de respondent is dit een "onevenwichtige transparantie van bestuur", waar op deze manier alleen bepaalde groepen burgers van profiteren.

Verder wordt het handelen van de gemeente als inconsequent gezien omdat een eerdere aanvraag voor de kap van overlast veroorzakende lindebomen in een nieuwbouwwijk gedurende lange tijd door de gemeente is tegengehouden, terwijl ze in deze kwestie gelijk akkoord is gegaan met de kap. Ook is er verwarring ontstaan bij de bezwaarmakers over het feit of er nu eerst aan de algemene plaatselijke verordening getoetst moet worden of aan de 'nota hinderlijke bomen', of dat ze allebei bekeken moeten worden bij de afweging van het wel of niet afgeven van een kapvergunning. De respondent geeft aan dat dit soort dingen het gemeentebeleid er voor de burger niet duidelijker op maken.

Het voorstel van de bezwaarmakers aan de gemeente om een deel van de bomen te kappen, werd door de gemeente afgewezen met het argument dat de lindelaan toch al omgevormd zou worden naar een straat met tamme kastanjes. "Er konden niet een paar lindes blijven staan want dan zouden de kastanjes niet aanslaan, was het argument van de gemeente", vertelt de respondent. Bij een eerdere wegreconstructie heeft de gemeente ook zomaar alle bomen gekapt "zodat er tenminste alle ruimte was voor de werkzaamheden". Volgens de respondent duidt dit op een weinig respectvolle houding van de gemeente ten opzichte van bomen.

Burgers-voorstanders van de kap over... ... natuur en openbare ruimte

Omgang met natuur in de wijk

Bewoners die al lang in de straat wonen, vertellen dat er vroeger acacia's in de straat stonden. Die zijn op een gegeven moment door de gemeente weggehaald. Ook het park dat voor de huizen ligt is in de loop der jaren behoorlijk veranderd. Het is een stuk kleiner geworden en de beplanting wordt af en toe vereenvoudigd, zodat er niet meer zoveel onderhoud gepleegd hoeft te worden. Zo verdwijnen er rozenperken en komt er gras of laag struikgewas voor in de plaats.

De respondent geeft aan dat er tegenwoordig overal veel "snelgroeibomen" worden geplant die binnen een paar jaar uitgroeien tot enorme bomen. Volgens hem is dit een slechte zaak omdat ze veelal in woonwijken staan op plaatsen die ongeschikt zijn voor grote bomen. De respondent meent dat er beter gekeken moet worden naar de functie van het groen en bomen in een bepaalde straat of wijk en dat er niet zomaar een snelgroeigrote boom geplaatst moet worden alleen om de reden dat hij snel groot wordt.

Het opofferen van stukken openbaar groen voor nieuwbouw is iets dat de respondent verschrikkelijk vindt en erger dan het kappen van bomen: "Een boom kan je nog herplanten, maar de stukken groen die worden gebruikt voor bouw, krijg je nooit meer terug."

Natuurbeeld van bewoners

Bomen veroorzaken al sinds jaren overlast; vroeger konden bewoners al niet de kinderwagen buiten zetten vanwege de plak van de lindes. Bij een bepaalde wind is het zelfs niet mogelijk om in de achtertuin te zitten. Nu moet men voordat er 's morgens naar het werk gegaan kan worden, eerst de autoramen schoonmaken en tegelijkertijd uitkijken dat men zelf niet onder de plak komt te zitten. De bewoners spreken ook van wildgroei in de lindebomen, want volgens hen heeft de gemeente al lange tijd geen onderhoud aan de bomen gepleegd. Er zit veel dood hout in de bomen en half afgebroken takken maken een bewoner angstig, aangezien er volgens de betrokkene al een keer een tak bij iemand door het slaapkamerraam is gewaaid.

De bomen zien er mooi uit in de zomer en ruiken lekker, maar het is erg lastig te bepalen of dit opweegt tegen de overlast van plak, bladval en schaduw, meent de respondent. "Maar als daar andere knappe bomen voor terugkomen die minder overlast veroorzaken", is het voor de respondent toch niet moeilijk om een keuze te maken.

Volgens de respondent draait men tegenwoordig een beetje door met betrekking tot zorgen voor de natuur, bijvoorbeeld wat betreft het zorgen voor vogels. Ze moeten voor zichzelf kunnen zorgen zonder dat mensen ze zaden en andere dingen voeren in de winter.

Burgers-voorstanders van de kap over... ... de relatie burger - gemeente

Mondigheid

De respondent, zelf niet de initiatiefnemer van de handtekeningenactie, geeft aan dat ze nooit uit zichzelf naar de gemeente zouden zijn gegaan om te klagen over de bomen. "Zulke mensen zijn wij gewoon niet." Ze hebben wel overlast van de bomen, maar het zou niet in ze opkomen om daarover te gaan praten met de gemeente. Wel werden er in de loop van de jaren verschillende keren de mensen van de groenvoorziening aangesproken als ze in de buurt bezig waren, en enkele tientallen jaren geleden hebben de bewoners samen de snoeischaar ter hand genomen om de onderbegroeiing in te korten. Concrete acties richting de gemeente zijn er echter nooit ondernomen. De initiatiefnemer van de handtekeningen en de brief naar de gemeente woont relatief kort in de straat en is de eerste die met een schrijven naar de gemeente is gestapt om ervoor te zorgen dat er iets gedaan zou worden aan de overlast.

De respondent vindt het zelf niet nodig dat de zaak nu al zolang voortduurt en zou het liefst willen dat de zaak in de doofpot verdwijnt zonder dat er iets gebeurt, bang dat de gemeente op andere, nog vervelender ideeën komt na het kappen van de bomen.

Betrokkenheid

De betrokkenheid in de straat bij de omgeving is zeer beperkt, net zoals overal meent de respondent. De bewoners werken allemaal en zijn weinig thuis waardoor er geen tijd is voor sociale contacten onderling. Vroeger kende iedereen elkaar en waren de vrouwen over het algemeen veel meer thuis waardoor er meer en makkelijker contact gemaakt werd. Toen was de samenstelling van de wijk heel anders; het waren vooral de middenklassers die in de betreffende straat een huis kochten. Tegenwoordig zijn het vooral starters en mensen uit een lager sociaal milieu die in de straat komen wonen, vertelt de respondent.

Ambtenaren over... ... natuur en openbare ruimte

Omgang met natuur in de wijk

Als bewoners melding maken van overlast door een of meerdere bomen en in het groenplan van de gemeente staat dat de betreffende bomen zullen gaan verdwijnen in de toekomst, wordt de koe bij de horens gevat en worden de bomen op dat moment al verwijderd.

In hoeverre de bewoners van de betreffende straat positief of negatief tegenover openbaar groen staan is moeilijk in te schatten in deze casus, mede door het feit dat er waarschijnlijk sprake is geweest van beïnvloeding door sociale druk, meent de ambtenaar. Mensen willen geen ruzie of onenigheid in de straat en stemmen mede daarom toe in het ondertekenen van een brief waarin de overlast aan de gemeente wordt gemeld.

De ambtenaar vindt het moeilijk om hier iets over te zeggen in het algemeen. Hij geeft aan dat er heel grote verschillen zijn tussen de eisen die bewoners stellen aan groen en de manier waarop ze omgaan met natuur in de wijk.

Natuurbeeld van bewoners

In de jaren zeventig zag men het liefst zoveel mogelijk bomen en groen, nu is dat anders volgens de ambtenaren. Men wil nog wel graag groen maar het moet het woongenot niet in de weg staan. Overlast door bomen wordt bijna niet geduld. Voorheen wilde men vooral zware beplanting, bosachtige stukken groen terwijl tegenwoordig de grote open grasvelden met hier en daar een enkele boom of struik meer waardering vinden. De ambtenaar geeft aan dat de trend nu meer te maken heeft met licht en weids uitzicht zodat men ver kan kijken. Het beeld moet rustig en netjes zijn, meent hij, waardoor er veel gazon wordt aangelegd waar voorheen heesters stonden. Ook zijn stenen en grind in de tuinen van burgers erg populair vanwege het beperkte onderhoud.

Ambtenaren over... ... de relatie gemeente - burger

Mondigheid

De gemeente waardeert het dat burgers hun wensen kenbaar maken en mondigheid wordt dan ook gestimuleerd door de gemeente. Onder het motto van “u belt en binnen twee dagen doen wij er wat aan”, worden burgers gemotiveerd om meldingen via een speciaal servicenummer van de gemeente door te geven. Hierdoor komen er ook meer meldingen binnen, wellicht ook omdat er beter geteld wordt dan vroeger. Als de gemeente veel meldingen binnen krijgt wordt dit als positief ervaren omdat men er vanuit gaat dat dit een teken is dat de gemeente goed bereikbaar is. De gemeente werkt op een klantgerichte manier door duidelijk naar buiten te brengen dat ze er is voor de burger. De betreffende ambtenaar voert dit gemeentebeleid uit, maar is zelf van mening dat de klantgerichtheid wel wat ver gaat.

Betrokkenheid

De ambtenaar kan niet veel zeggen over de verandering in de betrokkenheid van bewoners. Vanuit de politiek wordt er wel gestreefd naar een grotere betrokkenheid van de burgers bij het beheer, vanuit de ambtenaren wordt hier met enige argwaan naar gekeken. De ambtenaar geeft aan dat het openbaar groen gemeentelijk eigendom is en dat het dus een taak van de gemeente is om deze stukken grond te onderhouden. Inmenging van burgers wordt door hem niet ten eerste gewaardeerd aangezien de gemeente niet afhankelijk moet worden van vrijwilligers voor het onderhoud van het openbaar groen. De actieve betrokkenheid van de burger wordt door de ambtenaar als zeer tijdelijk ingeschat waardoor vergaande participatie alleen maar tot frustraties bij de gemeentemensen zal leiden wanneer de burgers zich na verloop van tijd terugtrekken.

Burgers mogen betrokken zijn bij hun straat en meedenken over beheer, maar de gemeente is uiteindelijk degene die beslist. Met betrekking tot participatie in verband met de inrichting van het openbaar groen meent de ambtenaar dat het onmogelijk is om daarin samen te werken met burgers, omdat de meningen en wensen van burgers te ver uiteenlopen. “De een wil dit en de ander wil dat en weer een derde wil dat allebei niet.” Volgens de ambtenaar is het logisch dat aangezien de gemeente degene is die alles betaald, zij ook beslist over wat er van het geld gedaan gaat worden. “Wij betalen, dus we bepalen ook wat er komt.”, zegt de chef van de afdeling Groen. Met het proces van bedenken en beslissen heeft de burger niets te maken. Het is wel een goede zaak om burgers op de hoogte te houden van wat er in de straat gaat gebeuren. Meer dan het op de hoogte houden acht hij niet nodig, aangezien daar in veel gevallen moeilijkheden uit voortkomen. Slechts bij kleinschalige renovatieprojecten, zoals het opknappen van een speeltuin, worden de wensen van de buurt geïnventariseerd door de wijkcommissie te raadplegen bij het maken van een plan van aanpak.

Overzicht Casus C

In deze casus zijn minstens drie partijen te onderscheiden: de gemeente, de klagers en de bezwaarmakers. Eigenlijk ligt de situatie nog ingewikkelder, omdat er mensen zijn die eerst klager waren, maar zich later niet achter het voorstel tot kappen wilden scharen. Een ieder maakt in deze situatie een afweging waarbij de lusten en de lasten van de bomen afgewogen worden. Voor de een overheersen de lusten zelfs in de huidige staat van de bomen, dus inclusief de drup in de zomer, de ander wil iets aan de overlast gedaan hebben zonder de bomen te kappen en de derde ziet kappen als oplossing. De gemeente gaat mee met de laatste groep omdat dit in het verlengde ligt van beleid dat ze toch al wilden uitvoeren. Dit is echter slecht gecommuniceerd met de bewoners, die nu het gevoel krijgen dat de klagers wel erg gemakkelijk gelijk krijgen en dat de gemeente zijn eigen regels aan de laars lapt.

Dat de bomen voor commotie zorgen heeft er ook mee te maken dat ze zo prominent aanwezig zijn. Sommige huizen hebben geen voortuinen en voor hen is zijn de bomen het enige groen in de straat. De meeste mensen zien mede daarom ook wel de waarde van de bomen voor de gezondheid en voor de cultuurhistorie van de straat, nog afgezien van de decoratieve functie. Maar zoals boven genoemd, ze maken hierbij allen hun eigen afweging ten opzichte van de overlast van het druipen.

De aanzet tot klagen kwam van mensen die pas sinds kort in de straat wonen. Degenen die er al langer wonen hebben daar moeite mee; ze vinden dat je niet zo snel moet klagen en willen

ook zeker niet dat het klagen de sociale samenhang in de straat teniet doet. Er is een grote betrokkenheid bij elkaar, er worden feesten en dergelijke georganiseerd, maar er is geen grote betrokkenheid bij het onderhouden van het groen in de omgeving. Dit wordt door de gemeente ook niet gestimuleerd omdat die op het standpunt staat dat je niet kunt bouwen op burgerbetrokkenheid.

5.4 Casus D

Introductie

De betreffende straat ligt in een kleine gemeente in het zuidwesten van het land in de buurt van de Randstad. Het is een lange straat met slechts aan één kant huizen. Alle huizen hebben een voortuin en daarvoor loopt een stoep met groenstroken. Aan de andere kant van de straat liggen parkeervakken met daartussen groenstroken, gevolgd door een stoep en een weiland waar in de toekomst nog gebouwen en een park moeten komen volgens de plannen van de gemeente. De betreffende straat ligt aan de rand van een grote nieuwbouwwijk en er wonen vooral gezinnen met jonge kinderen.

De bewoners van de straat willen graag bomen in de hele straat, aangezien de naam van de betreffende straat eindigt op 'laan'. In een klein deel van de straat, dat als eerste is gebouwd, staan wel enkele bomen tussen de parkeervakken en in de groenstroken. In het deel van de straat dat een aantal jaren later is aangebouwd, staan geen bomen. De aanvragers willen graag dat de hele straat voorzien wordt van bomen om zo een 'laan-effect' te creëren.

Enkele bewoners hebben het initiatief genomen en handtekeningen verzameld van de overige bewoners in de hele straat voor extra bomen. Er is door één van de bewoners uitgezocht welke bomen het meest geschikt zouden zijn in de betreffende situatie. Aangezien het gaat om bomen die tussen parkeerplaatsen komen te staan, vinden de bewoners het van belang dat er weinig uit de bomen valt, zowel qua blad als qua vruchten en zaden. De handtekeningen en het verzoek tot aanplant zijn naar de gemeente gestuurd.

De gemeente heeft het verzoek van de bewoners afgewezen aangezien er in de toekomst gebouwd gaat worden aan de kant van de straat waar de bomen zouden moeten komen te staan. Er is nog niet precies bekend wat voor gebouw(en) er komt te staan en dus kan er nog niet worden gezegd welke bomen het beste bij dit toekomstige ontwerp zullen passen. Ook heeft de gemeente kenbaar gemaakt geen geld meer beschikbaar te hebben. De initiatiefnemer heeft het voorstel ook naar de Stichting Nationale boomfeestdag opgestuurd, waar men enthousiast reageerde op het plan. Deze stichting is echter alleen voor aanvragen van gemeenten en de bewoners hebben daarom opnieuw contact opgenomen met de gemeente. Uiteindelijk is het via deze weg ook niet gelukt. Op een inspraakavond in de buurt is het verzoek nog één maal opnieuw aangekaart en met dezelfde argumenten heeft de gemeente het verzoek toen nogmaals (mondeling) afgewezen.

In deze casus zijn 2 mensen uit de straat geïnterviewd. Van de gemeente is gesproken met de verantwoordelijke ambtenaar.

Burgers over...

... natuur en openbare ruimte

Omgang met natuur in de wijk

De respondent vertelt dat de meeste mensen uit de straat wel hun handtekening wilden zetten voor bomen in de straat omdat ze het een goed idee vonden maar verder niet erg actief of enthousiast waren. Ze waren vooral bezorgd om de eventuele overlast die de bomen zouden kunnen gaan veroorzaken. De respondenten geven ook aan dat er de indruk was dat men er vooral geen moeite voor wil doen om iets voor elkaar te krijgen ("Een handtekening zetten dat gaat dan nog wel."). Volgens de geïnterviewden geldt hetzelfde voor een meerderheid van de bewoners met betrekking tot de eigen tuin: het moet vooral onderhoudsvriendelijk zijn zodat het er met een minimale tijdsbesteding netjes uitziet. Volgens één van de respondenten is het zelfs zo dat veel bewoners het onderhoud van de tuin uitbesteden en een paar keer per jaar een tuinman laten komen. Dit zou voortkomen uit het feit dat bij de meeste stellen beide partners een baan hebben en daardoor een druk leven leiden. De tuin en directe leefomgeving

buiten het huis worden dan minder belangrijk omdat andere dingen prioriteit krijgen, menen de respondenten.

Wat betreft de aanvraag van nieuwe bomen bij de gemeente, gaat het de bewoners in eerste instantie om het aanzicht van de straat: er staan grote huizen omdat de gemeente wilde dat het een statige indruk maakte. In dit geval zouden bomen dat plaatje helemaal afmaken. Vooral omdat er aan het begin van de straat wel enkele bomen zijn geplant, zou het volgens de bewoners mooi zijn als deze lijn doorgetrokken zou worden. In de tweede plaats wordt er aangegeven dat ook het feit dat er verder weinig bomen staan in de gemeente en in de wijk, een reden is voor meer bomen in de eigen straat.

Ook zijn de respondenten van mening dat bomen en groen horen bij een wijk, ze zijn mooi om te zien en belangrijk voor mensen ook vanwege de effecten die groen heeft op de gezondheid van de mens.

Het wordt duidelijk dat voor de bewoners de afweging tussen het belang van groen en woongenot niet moeilijk te maken is. Het woongenot staat voorop, groen zou daar in sommige gevallen nog aan bij kunnen dragen.

Natuurbeeld

Niet alle bewoners in de straat besteden veel aandacht en tijd aan hun tuin, zoals we eerder al zagen, maar de meeste tuinen liggen er verzorgd bij volgens de respondent. Dit in tegenstelling met het groen in de groenstroken in de straat. De struiken zijn dusdanig hoog geworden dat de bewoners bij het afrijden van hun oprit niet goed kunnen zien of er fietsers aankomen. Aangezien de straat een doorgaande route is voor schoolkinderen, is het volgens de respondent van groot belang dat de beplanting zorgt voor een goed overzicht op de weg. Een ander praktisch punt wordt aangedragen met betrekking tot de beplanting van de groenstroken: De lage heesters hebben grote doorns die voor spelende kinderen problemen kunnen opleveren. "Hoeveel voetballen we daar al niet op stuk gemaakt hebben..." De gemeente had volgens de respondent meer rekening kunnen houden met de praktische kant van de groenstroken voor de bewoners.

Burgers over...

... de relatie burger - gemeente

Mondigheid

De respondent geeft aan niet echt vertrouwen te hebben in het feit dat burgers inspraak hebben. Er wordt vanuit gegaan dat de gemeente haar plan toch wel doordrukt en dat ze doet wat ze zelf wil. Het beeld dat de betrokkenen hebben van de gemeenteamtstenaren en de wethouders is niet heel positief. "Ze beloven van alles, maar uiteindelijk komt er niets van." Mede door dit beeld is er geen motivatie aanwezig bij de betrokkenen om zich actief in te zetten en eventueel via andere wegen hun wens nogmaals aan te kaarten.

De respondent geeft aan dat er in een aangrenzende wijk iemand is die via 'kruiwagens en de goede vrienden' al veel meer bij de gemeente voor elkaar heeft gekregen in heel korte tijd, dan dat hij ooit voor elkaar zal krijgen. Hij geeft aan dat dit een manier van handelen is waar hij zich niet in kan vinden. De frustratie dat dit kennelijk dé manier is om dingen van de gemeente gedaan te krijgen, is duidelijk aanwezig. Dit zorgt er voor dat de relatie van de gewone (eerlijke) burger met de gemeente en wethouders voor eigen gevoel eigenlijk nietszeggend is, meent de respondent.

Tijdens de inspraakavond bleek er een andere burger uit een andere straat (met 'laan' in de straatnaam) binnen dezelfde gemeente al bijna twintig jaar bezig te zijn om bomen in de straat te krijgen. Omdat dit nog steeds niet was gelukt, geeft de initiatiefnemer aan dat hij heeft besloten om na de afwijzing van het verzoek, niet meer verder aan te dringen bij de gemeente. "Het is goed hoor, ik ga daar niet nog meer energie en tijd aan besteden. Dat stop ik liever in andere dingen." Het blijkt echter dat er op een informele manier toch af en toe nog aandacht wordt gevraagd voor de bomen. Bijvoorbeeld als de burgemeester of wethouder in de straat is voor een andere gelegenheid (zoals de straatspeeldag), komt het onderwerp vaak nog even ter sprake. De respondent geeft aan dat ze van dit soort informele gesprekken geen hoge verwachtingen heeft, maar dat het belangrijk is de zaak weer even aangekaart te hebben. "Dat gaat het ene oor in en het andere weer uit. Maar ja, ik heb het toch maar weer even gezegd."

Betrokkenheid

De burgers uit deze straat hadden zich al georganiseerd vòòr de aanvraag voor bomen; er werden al verschillende activiteiten samen met de straatbewoners georganiseerd. Ook onder namen ze al meer dingen gezamenlijk met betrekking tot de openbare ruimte, zoals snelheidsvermindering in de straat.

Toch is het beeld van de algemene betrokkenheid niet positief: “Het zijn altijd dezelfde schouders die de boel moeten dragen.” Op een voorstel om zelf geld in te zamelen voor bomen, werd door de buurt niet gereageerd. De respondent geeft aan dat dit verschijnsel van weinig tot geen betrokkenheid bij de directe omgeving iets is dat overal in de maatschappij zichtbaar wordt. De waardering of het besef dat er mensen zijn die hun tijd en energie ergens insteken ten gunste van derden is iets dat in de huidige maatschappij bijna niet meer bestaat. Men gaat er (voor het gemak) vanuit dat dingen gewoon en vanzelf gebeuren en men realiseert zich niet meer dat er mensen zijn die zich inzetten zodat die dingen inderdaad gebeuren. Een enkeling probeert hier vanuit idealistische overtuigingen tegenin te gaan en misschien anderen te prikkelen door te laten zien hoe het ook kan, vertelt de geïnterviewde, uit ervaring sprekend.

Ambtenaren over...

... natuur en openbare ruimte

Omgang met natuur in de wijk

De gemeente heeft een groenbeleidsplan en een beeldkwaliteitplan waarin staat welk stuk groen op welke manier wordt onderhouden. In het centrum wordt het openbaar groen het meest intensief onderhouden omdat die ruimte het meeste intensief wordt gebruikt (“In het centrum moet je vaker papierprikken dan in de woonwijken.”) en het visitekaartje van de gemeente is. In de wijken wordt het groen verzorgd en in het buitengebied wordt het openbaar groen extensief onderhouden. Met de verschillende gradaties van onderhoud wordt ook rekening gehouden als er nieuwe beplanting moet komen. Soms wordt er onder invloed van de politiek (burgemeester en wethouders in dit geval) afgeweken van het groenbeleidsplan.

Verskil in visie of iets wel of niet natuur is, hangt af van de afkomst van de burger. Mensen uit het buitengebied zullen grachtenplanten in Amsterdam niet als natuur aanwijzen.

Grotere mobiliteit en onaantrekkelijke kleinschalige groenvoorzieningen in eigen wijk zorgen dat mensen verder weg gaan naar ‘echte’ of ‘grotere’ natuur. Daarom lijkt het de respondent beter om op minder plaatsen wat geconcentreerder groenvoorzieningen aan te leggen dan veel kleine stukjes groen verspreid over de wijk. Met betrekking tot bomen is het vaak dat mensen bomen erg mooi vinden maar ze niet bij henzelf voor de deur willen hebben.

Natuurbeeld

Mensen staan verder van de natuur af in het dagelijks leven. Vroeger werkte men op het land en had men continu met de natuur te maken, binding is weg. Tegenwoordig komt men niet meer zoveel in aanraking met natuur en mensen hebben dus minder gevoel voor natuur. De ambtenaar geeft aan dat het tegenwoordig soms vreemd wordt gevonden dat bladeren van bomen vallen. Men kent de natuur niet meer en weet dus ook niet meer wat er nu bij hoort of niet. Burgers begrijpen de functie van de groenvoorzieningen ook niet. “Te weinig parkeerplaatsen? Haal het groen maar weg!” Het belang van groen, zoals hogere waarde van woningen en verkeersbegeleiding, moet je uitleggen aan bewoners maar ook aan collega-ambtenaren van andere afdelingen. “Je moet vertellen dat het geen reststuk is wat je met groen vult.” Voor collega’s zouden er cursussen gegeven moeten worden, meent de respondent. Groen wordt ook vaak en snel opgeofferd, maar dat moet en kan niet eindeloos doorgaan. Bomen vastleggen in bestemmingsplan is een goede optie maar is weinig bekend.

Er is geen wettelijke norm voor hoeveelheid groen in een gemeente. Er is wel een voorschrift (75 m² per woning) maar niemand is verplicht zich daaraan te houden. Hetzelfde geldt voor parkeerplaatsen; de norm is niet wettelijk vastgesteld maar omdat de prioriteit van parkeerplaatsen groter is dan die van groen, houdt men zich hiervoor vaak wel aan de voorschriften met betrekking tot aantal parkeerplaatsen per woning.

Ambtenaren over... ... de relatie gemeente - burger

Mondigheid

De ambtenaar denkt wel dat de mensen mondiger zijn geworden. Dat wijdt hij onder meer aan de individualisering van de samenleving. Ieder leeft steeds meer voor zijn eigen hachje, men wil geen overlast meer van anderen, ook niet van bomen van de gemeente. Men kent elkaar niet meer. Daarnaast spreken mensen makkelijker anderen ergens op aan, en gemeentes willen ook dat de burger dat doet. "Klantgerichtheid is iets heel belangrijks." De gemeente heeft vraag-gericht organisatiesysteem opgezet. Gemeentes zijn over het algemeen veel opener geworden wat communicatie betreft. Meer voorlichting, mensen worden meer op de hoogte gehouden en er wordt meer gevraagd naar hun mening. "Dat zijn allemaal gelegenheden dat mensen hun gal kunnen spuien." Mensen sturen steeds vaker een e-mail terwijl er vroeger meer met brieven gewerkt werd. De respondent geeft aan dat het opvallend is dat het taalgebruik in e-mails "een stuk minder netjes is", misschien vanwege het feit dat e-mail een snellere manier van communicatie is: een e-mail is snel getypt en direct te versturen zonder reflectie.

De betreffende gemeente heeft geen beleid met betrekking tot het toekennen of afwijzen van claims met betrekking tot bomen. Er is een heel beknopt beoordelingsformulier en verder beoordeelt de ambtenaar naar eigen goedkeuren. Bij bepaalde claims van individuen wordt er een afweging gemaakt of de leefbaarheid wordt aangetast. Er volgt een voorbeeld van een klacht waarbij er sprake was van geen zonlicht in huis. Bij een bezoek aan het betreffende adres bleek dat er inderdaad geen direct zonlicht binnenkwam, maar het was niet donker in huis dankzij indirecte lichtinval. Hier werd de leefbaarheid niet aangetast en de bomen waren beeldbepalend voor de straat, volgens de ambtenaar.

Er is gewerkt is aan een kapvergunningenbeleid om een duidelijke onderbouwing vast te stellen voor het afhandelen van claims over bomen. Jammer genoeg is het bij een conceptversie gebleven, omdat de gemeente niet wilde investeren in de verdere uitwerking van het beleid.

Als een claim ongegrond wordt verklaard door de gemeente komt het regelmatig voor dat de burgers het via de politiek, bijvoorbeeld een wethouder, nogmaals aankaarten.

Wethouders gaan vaak in op individuele klachten en verzoeken, terwijl de ambtenaar een afweging moet maken tussen algemeen belang en individueel belang. De respondent geeft aan dat ook collega's bij andere gemeenten soms moeite hebben om niet direct in te gaan op een individuele claim en te weinig stil staan bij de verschillende aspecten die een rol spelen bij de afweging van de beslissing. "Dan is het vaak van: 'Maar als die mevrouw daar toch last van heeft...' ." Er wordt in dit soort gevallen te weinig gekeken naar de weigeringsgronden waarop bijvoorbeeld een kapvergunning kan worden geweigerd, en belangen van derden worden vaak over het hoofd gezien, volgens de respondent.

Inspraak van burgers is een lastig onderwerp, aangezien mensen het nooit met elkaar eens zijn, volgens de respondent. Hij geeft aan dat er bij een inventarisatie in een wijk, als er gevraagd wordt naar wat voor soort planten men wil, een veelzijdigheid aan planten zal worden voorgesteld door burgers. Allereerst is er dus geen overeenstemming tussen de burgers onderling over welke planten ze zouden willen. Ten tweede is de beplantingskeuze ook voor een deel de ontwerp vrijheid van de ambtenaar. De respondent meent dat als je burgers ergens over mee laat beslissen, ze al snel denken over meer dingen te mogen beslissen dan oorspronkelijk de bedoeling van de gemeente was. Het is moeilijk te bepalen waar je als gemeente de grens trekt met betrekking tot burgerparticipatie.

Er wordt binnen de betreffende gemeente 'wijkgericht' gewerkt, dat wil zeggen dat er per wijk een renovatie- of onderhoudsplan wordt gemaakt, dat dan vervolgens aan de burgers wordt gepresenteerd tijdens een bijeenkomst. Ook wordt er gewerkt met klankbordgroepen, waarbij enkele burgers worden gevraagd om mee te denken met de gemeente tijdens het maken en/of aanpassen van het plan. De respondent vertelt dat er hier een duidelijk verschil tussen de burgers onderling naar boven komt: "Er zijn mensen die structureel meedenken, maar er zijn er ook die hun eigen belangen proberen te behartigen." Om dit in goede banen te leiden en ervoor te zorgen dat het positieve aspect van meedenkende burgers de boventoon gaat voeren, is de ambtenaar van mening dat er duidelijke grenzen gesteld moeten worden als burgers gevraagd wordt te participeren.

De toegenomen mondigheid betekent voor de respondent dat er veel tijd gaat zitten in het bezig zijn met de meningen van mensen over groen, waardoor er soms minder tijd overblijft om zelf met het groen bezig te gaan. Maar het betekent ook dat de ambtenaar soms op dingen wordt geattendeerd waar hij zelf nog niet aan had gedacht. Hiermee wordt geduid op de positieve connotatie van mondigheid van burgers.

Betrokkenheid

Vaak spreken mensen de gemeente aan op dingen die ze zelf ook op kunnen lossen, soms in samenwerking met de gemeente. “En als je dan vraagt of ze die persoon dan al daarop hebben aangesproken dan is het ‘Nee, maar daar zijn jullie toch voor?’”

De rijksoverheid wil dat burger meer zelf verantwoordelijkheid neemt, maar binnen de gemeente verschillen de meningen daar erg over. Het is per gemeenteambtenaar verschillend hoe er over burgerparticipatie wordt gedacht. De respondent geeft aan dat hij en zijn collega's zijn van mening dat er ook altijd wel geprobeerd moet worden een wedervraag te stellen aan een burger die met vragen of klachten komt. “Zo van ‘wat heeft u daar zelf al aan gedaan’ of ‘wat zou u doen’.” Om de burgers te prikkelen er zelf over mee te denken.

Er is tijdens een inspraakavond door enkele bewoners aangekaart dat ze wel weer een rozenperkje zoals ze vroeger hadden gehad, in hun straat wilden. Voorheen deden ze zelf de financiering en een groot deel van het onderhoud en ze waren bereid om dat weer zo te doen. De gemeente heeft daarin toegestemd en een soort spelregels opgesteld waar de bewoners zich aan moeten houden.

Andere collega's van mening zijn dat als de burger met een vraag of klacht komt, het de taak van de gemeente is om het op te lossen. De respondent geeft ook aan dat er tussen verschillende organisaties (zoals politie, brandweer, etc.) en de gemeente nog wel eens meningsverschillen voorkomen op dit gebied.

Overzicht casus D

De bewoners in de straat willen meer bomen. De reden voor deze wens is voornamelijk esthetisch; de laanstructuur moet geaccentueerd worden. Groen in de stad is mooi om te zien, het moet wel praktisch zijn en goed verzorgd. Het moet het verkeer en de mogelijkheid voor kinderen om te spelen niet hinderen. Het beeld dat de gemeente heeft van de mensen komt hiermee goed overeen. Mensen zijn volgens de ambtenaar hun binding met echte natuur kwijt. Ze maken volgens hem ook gemakkelijk een keuze voor andere zaken zoals parkeerplaatsen waarvoor groen moet wijken.

Uit de casus blijkt dat deze mensen zeer mondig zijn, maar ook hun grenzen van betrokkenheid aan geven. Ze willen niet jarenlang bij de gemeente lopen leuren om meer bomen. De gemeente heeft maar marginaal beleid ontwikkeld om om te gaan met de mondigheid en betrokkenheid van bewoners. Het ontbreekt aan een kapvergunningsbeleid, waardoor aanvragen daarvoor steeds ad hoc genomen worden en er is ook geen participatiebeleid.

6 Tussenbalans

De resultaten van het voorgaande worden hier samengevoegd, om de gevalstudie te kunnen overstijgen en algemenere uitspraken te kunnen doen.

6.1 Omgang met natuur in de wijk

Algemeen gesproken worden bomen en groen door de burgers in de vier casussen positief gewaardeerd, ook door degenen die voor het verwijderen van bomen zijn. Dat neemt niet weg dat veel burgers voor het kappen van bepaalde bomen zijn wanneer zij overlast van bomen ervaren. Met andere woorden, de meeste burgers gaan op een pragmatische manier met bomen om en zoeken een evenwicht tussen enerzijds de positieve aspecten van bomen (zie ook de volgende paragraaf) en anderzijds praktische zaken zoals licht, parkeerruimte, geen overlast door 'lekken' en bladeren, en weinig onderhoud. Waar dat evenwicht ligt, varieert van burger tot burger, zoals blijkt uit de meningsverschillen over het al dan niet kappen van bomen en over gewenste soorten bomen. De meeste burgers hebben niet veel kennis van bomen en volgens geïnterviewde gemeenteambtenaren ligt in dit gebrek aan kennis één van de oorzaken van conflicten. Veel burgers willen weinig tot geen onderhoud verrichten aan bomen in de publieke ruimte; dit wordt als taak van de gemeente gezien. Niettemin is er ook een voorbeeld van burgers die wel onderhoudstaken (snoeien) verrichten. Volgens sommige respondenten hebben met name jongeren en partners die beide werken weinig of geen tijd voor onderhoud, zelfs in geval van de eigen tuin.

6.2 Natuurbeeld

Voor de meerderheid van de respondenten dienen bomen en groen in de stad er overzichtelijk en netjes uit te zien. Enkele respondenten suggereren dat er een trend is van een voorkeur voor iets wildere natuur in de stad in het verleden (jaren '70) naar een voorkeur voor een meer open en verzorgd beeld nu. Toch is er tenminste in één van de casussen ook sprake van burgers die een iets wildere en dichtere begroeiing wensen, ten behoeve van dieren. Wat betreft de soort bomen lijken de meeste respondenten een voorkeur te hebben voor bomen die niet te groot worden en dus weinig licht wegnemen en die ook verder zo min mogelijk hinder meebrengen. In één van de casussen wordt echter ook een voorkeur uitgesproken voor 'echte' (inheemse) bomen, onder meer vanwege de educatieve waarde. Bij de beoordeling van bomen lijken esthetische (mooi) en pragmatische (geen hinder) aspecten voorop te staan. Maar ook andere waarden van bomen komen uitdrukkelijk naar voren: de waarde als leefomgeving voor vogels en andere dieren, de educatie en informatieve waarde, de waarde als cultuurogoed van bomen die al lange tijd bij de straat horen, en de betekenis van bomen voor gezondheid. Verschillende respondenten maken duidelijke scheiding tussen natuur buiten de stad, waarbij de natuurwaarde voorop staat en die er wild uit mag zien, en bomen en groen in de stad, die veel praktischer en netter moeten worden vormgegeven.

6.3 Mondigheid

Alle respondenten denken dat de mondigheid van de Nederlandse burger is toegenomen en dat dit één van de oorzaken is van de toename aan claims. De toegenomen mondigheid heeft te maken met een veranderende houding van mensen ten opzichte van de overheid, maar op lokaal niveau ook vaak door instroom van nieuwe mensen. Jonge mensen, of mensen die nog niet zo verbonden zijn met de plek, schijnen eerder te claimen dan degenen die er al langer wonen. Terwijl gemeenten vooral klagen over het feit dat meer mensen op een agressievere toon klagen – al wordt door sommige ambtenaren mondigheid ook positief betiteld – klagen de bewoners er juist over dat zij niet gehoord worden. De kloof tussen de vragende burger en de luisterende overheid is erg groot.

6.4 Betrokkenheid

De betrokkenheid van bewoners bij de leefomgeving geeft een diffuus beeld. Veel mensen zijn wel eens betrokken bij activiteiten van de wijk. De betrokkenheid bij het groen is al kleiner en beperkt zich dan meestal tot de directe leefomgeving. De visie van de gemeente verschilt hier niet van die van de bewoners, behalve dan in het geval dat betrokken bewoners in conflict komen met de gemeente. Deze bewoners vinden dat de gemeente slecht omgaat met diegenen die betrokken zijn bij het groen, terwijl de gemeenten enerzijds vinden dat verantwoordelijkheden soms worden afgeschoven en anderzijds dat betrokkenheid niet te ver moet gaan. In dat laatste geval gaat het bijvoorbeeld om beheer van of inspraak in ontwerp van groen, waarvan de gemeente niet wil dat dat overgenomen wordt.

6.5 Samenwerking tussen gemeente en burgers

We constateren dat in alle vier de casussen er spanningen zijn tussen burgers en gemeente. Burgers voelen zich niet serieus genomen. Het lijkt erop dat de populatie van mensen in een wijk is onder te verdelen in – van groot naar klein – niet mondigen, afgehaakte gefrustreerd mondigen, vasthoudende mondigen en mondigen die iets bereiken bij de gemeente. Die laatste groep is heel klein. Het bereidwillige potentieel is veel groter, maar dat is onderweg gesneuveld. Hoe komt dit nou? Daarvoor zijn verschillende redenen aan te wijzen.

1. Fouten gemaakt binnen de gemeentelijke organisatie worden volgens bewoners niet naar buiten gebracht.
Ambtenaren worden niet in het openbaar terecht gewezen. De gemeente kijkt erg uit voor het naar buiten brengen van de fouten die er binnen de gemeente gemaakt worden. De burgers worden niet op de hoogte gebracht van de exacte oorzaak van gemaakte fouten, wel wordt er op een algemeen niveau aangegeven aan de burgers dat er een fout is gemaakt. Een van de ambtenaren geeft aan dat er binnen de gemeente geen goede mogelijkheden zijn om mensen op hun fouten te wijzen: “Binnen de gemeente is men te lief voor elkaar.”
2. Wethouders, gemeenteraad en ambtenaren zitten niet altijd op dezelfde lijn.
In een aantal onderzochte gevallen werd duidelijk dat er grote frustraties ontstaan bij burgers wanneer ambtenaren toezeggingen doen die later door de gemeenteraad of de wethouder weer worden tegengesproken. De ambtenaar volgt dan in eerste instantie bestaand beleid, de wethouder wil het anders. Ook komt het vaak voor dat er verschil van mening is tussen de afdeling waar de ontwerpen worden gemaakt en de beheerafdeling (Koot, 2005).
3. Gemeenten zijn klantgericht geworden, maar nog niet interactief.
Tien, twintig jaar geleden werd er volgens de ambtenaren veel minder aandacht aan klachten geschonken. “Die klachten lagen bij mij in de auto en ach, dan keek je er wel eens naar...” Tegenwoordig kan dat niet meer, vooral omdat mensen sneller geneigd zijn om via een andere weg (zoals de lokale politiek, regionale kranten en televisie) hun wens kenbaar te maken in te schakelen en de gemeente is dan ook een stuk consequenter geworden in het behandelen van klachten. De houding van de ambtenaren zelf is veranderd; ze zijn er meer opgericht om klantgericht te werken en te zorgen voor een correcte afhandeling van zaken. Er wordt door burgers meer in de gaten gehouden hoe de gemeente functioneert en er is een speciale ambtenaar die klachten in behandeling neemt over het functioneren van de gemeente zelf.
Alhoewel het met de mond wordt beleden, is het echter vaak nog niet mogelijk dat burgers actief participeren in het formuleren en uitvoeren van beleid. Sommige ambtenaren vinden dat lastig, anderen weten nog niet hoe daarmee om te gaan.
4. Er is onvoldoende zicht op de reikwijdte van inspraak.
In verschillende van de beschreven casussen, maar vooral in casus A wordt het duidelijk dat bewoners het idee hebben dat ze actief betrokken zijn bij een interactief proces, terwijl de gemeente meer op het standpunt staat dat de bewoners gehoord worden.
5. Gemeenten kunnen vaak nog onvoldoende helder maken waarom bepaalde ingrepen noodzakelijk zijn.
Een respondent noemt een voorval waarbij de gemeente flink aan het kappen was geweest voor de aanleg van een nieuwe weg: “Toen we daar voor het eerst reden na die kap zeiden mijn kinderen: “Je rijdt verkeerd!””

“Moet alles wijken voor wegen en dergelijke? Niemand had daar last van die bomen! Nu... Het ziet er niet uit.” “Op school wordt de kinderen geleerd dat bomen belangrijk zijn... maar ja, kap alles maar.”

Dit onbegrip komt vooral voort uit het feit dat er weinig groen in de betreffende buurt te vinden is. De bewoners snappen niet waarom de gemeente dan ook nog een hele laan bomen kapt die hun gevoel niemand in de weg staan.

6. Gemeenten kunnen vaak onvoldoende duidelijk maken waarom beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

Voorals casus B laat zien dat bewoners het niet kunnen bevatten wanneer gedurende het onderhandelingsproces over wel / niet kappen van bomen of wel / niet aanplanten van bomen de gemeente zijn mening herziert en daar ook direct uitvoering aan geeft. Het geeft de bewoners het gevoel volstrekt niet serieus genomen te worden.

7. Soms worden te snelle toezeggingen gedaan, die veel weerstand oproepen.

Voorals casus C laat zien dat toezeggingen over kap na een klacht van burgers, zonder daar eerst de andere burgers gedegen over gehoord te hebben, kan leiden tot langslepende procedures. De indruk bestaat nu dat deze snelle toezegging tot stand kwam doordat de gevraagde ingreep in het verlengde lag van nog intern gemeentebeld.

8. Bewoners stellen hogere eisen aan de communicatieve vaardigheden van gemeenteambtenaren en eisen meer transparantie.

Over het algemeen geven de burgers aan zich voor een deel best in te kunnen leven in de werkzaamheden van de ambtenaren. Ze weten welke afwegingen gemaakt moeten worden en tonen begrip voor lastige situaties (van ambtenaren bestaat deze indruk niet, zij geven juist aan dat burgers niet begrijpen wat de positie van een ambtenaar is).

9. Bewonerseisen fluctueren door de tijd en tussen groepen bewoners. Daardoor voldoet de situatie waarvoor in het verleden gekozen is, in ieder geval voor een deel van de bewoners, niet meer.

Het beeld bestaat dat de bewoners twintig jaar geleden wat ruigere natuur wensten dan tegenwoordig. Het zou overigens ook zo kunnen zijn dat hun vraag naar overzichtelijke natuur een reactie is op het extensievere onderhoud dat veel gemeenten hebben ingevoerd. In ieder geval is de visie van bewoners veranderlijk en zijn niet alle bewoners consistent in hun wensen. De gemeente kan daarom niet alle groepen gelijk geven en zal altijd te maken hebben met diverse en veranderende wensen van mensen.

6.6 ‘Omgang met natuur’ en ‘natuurbeelden’

Hoewel er veel variatie is in omgang met natuur en beelden van natuur, is de algemene indruk uit enquête en casussen, dat de afstand tussen bewoners en bomen over de afgelopen jaren iets groter is geworden. Actief onderhoud door burgers is zeer beperkt, kennis over bomen is meestal niet groot, en het lijkt of de decorfunctie steeds belangrijker wordt in vergelijking met andere functies van bomen. Vanwege hun esthetische waarde worden bomen nog altijd positief gewaardeerd, maar zodra ze inspanning vragen of hinder opleveren, wordt de balans vaak al snel negatief.

Verschillende potentiële oorzaken voor dit verschijnsel komen uit het onderzoek naar voren:

1. Burgers maken verschil tussen enerzijds ‘natuur’ en anderzijds ‘groen en bomen in de stad’; terwijl natuur wild mag zijn, dienen groen en bomen op een verzorgde en praktisch aangepaste wijze vorm te krijgen. Natuur in de stad (door bewoners dus opgevat als groen en bomen) wordt op die manier meer het verlengde van de inrichting van huizen en gebouwen dan het verlengde van natuur buiten de stad.
2. Burgers hebben door werk en een intensief consumptiepatroon steeds minder tijd voor onderhoud aan tuin en omgeving.
3. Burgers hebben gebrek aan kennis over bomen en storen zich daarom extra aan hinder.
4. Burgers zien de inrichting van de leefomgeving buiten de eigen kavel steeds meer als gemeenteverantwoordelijkheid. Daardoor is hun betrokkenheid bij gemeentelijk groen minder groot.

In belangrijke mate gaat het hier om ontwikkelingen die zich in een breed maatschappelijk veld voordoen en die niet eenvoudig kunnen worden beïnvloed. Wat wel mogelijk is, is proberen

beter op deze ontwikkelingen in te spelen, door inrichting en onderhoud aan te passen aan de wensen van nu.

In beperkte zin is het echter wel degelijk mogelijk om invloed uit te oefenen, onder andere door communicatie en educatie over de waarden en functies van bomen, over de relaties tussen natuur buiten de stad en bomen in de stad, en over eenvoudige onderhoudsactiviteiten die burgers zelf, zonder veel inspanning, kunnen uitvoeren.

Communicatie en participatie hebben, zou men kunnen zeggen, een dubbel dividend. Enerzijds kunnen ze - zoals hierboven is gezegd - bijdragen een betere en efficiëntere interactie met de overheid. Anderzijds kunnen ze bijdragen aan een beter begrip van en voor groen en bomen in de stad.

6.7 Ontwikkelingen in groter verband

In hoofdstuk 2 is beschreven welke trends in de maatschappij met betrekking tot natuur zichtbaar zijn. De uitkomsten van de casussen passen deels in de beschreven trends.

Groen wordt in zijn algemeenheid gewaardeerd, dat is in de casussen ook zo. Dat de bewoners soms toch tot verschillende afwegingen komen ten aanzien van kap of snoeien, komt door het belang dat ze hechten aan andere functies. Ze hebben ook vaak een geïdealiseerd natuurbeeld, waarbij natuur buiten de stad echte natuur is en binnen de stad meer decor is. Ook dat maakt ingrijpen in stadsnatuur gemakkelijker dan in echte natuur.

De trend is natuur meer naar de mensen te brengen, omdat het goed zou zijn voor de gezondheid en voor de sociale cohesie in de wijk. Dat laatste hebben wij niet gevonden; groen – en vooral de omgang en communicatie daarover – was vaak meer een splijtzwam tussen bewoners onderling en tussen bewoners en de gemeente. Of het ook anders kan, zal in het volgende hoofdstuk behandeld worden.

Mondigheid kan leiden tot consumentisme enerzijds of tot eigen initiatief anderzijds. Het consumentisme is maar in beperkte mate aangetroffen, terwijl de wil tot eigen initiatief in veel gevallen aanwezig is. Er lijkt een groot potentieel aan inzet aanwezig dat niet tot ontplooiing kan komen. De betrokkenheid bij beleid is klein, tegen de participatietrend in. Alleen in casus A is sprake van poging tot participatie, hetgeen echter alleen extra klachten genereerde. Ook hier zal in een volgend hoofdstuk aandacht aan besteed worden.

De verwachting was dat er verschillen zouden zijn tussen meer stedelijke en meer dorpse manier van omgaan met elkaar en met de gemeente. Daarom hebben we onderzoek gedaan in West en Oost Nederland, in steden en dorpen. We dachten dat deze verschillen van belang zijn voor de wijze waarop de claims tot uiting komen. Echter, het algemene beeld is steeds hetzelfde. Er is een actieve club mensen die begaan zijn met bomen, er is een grote groep mensen die passief de ontwikkelingen volgt en er is een gemeente, die in alle onderzochte gevallen in conflict is met de actieve groep.

7 Leren van voorbeelden

In het vorige hoofdstuk zijn vier casussen beschreven. Uit deze beschrijvingen kwam naar voren dat in veel gevallen de bewoners hun wensen tot behoud van bomen niet gehonoreerd zien. Daarom komen in dit hoofdstuk visies van betrokken mensen aan bod over waarom deze problemen spelen en vooral hoe deze op te lossen zijn. Er is met een aantal groen-ambtenaren gesproken van gemeenten die bekend staan om hun bomenbeleid. Hun visie op bomen en op participatie stond centraal in deze gesprekken. Daarnaast zijn mensen van organisaties gesproken die meer denken vanuit de bewoners. Hier stond de vraag centraal hoe bewoners op kunnen komen voor bomen en hoe mensen betrokken kunnen raken bij het bomenbeleid.

7.1 Alphen aan den Rijn

Kern van de zaak, zegt Peter Westgeest ambtenaar bij de gemeente Alphen aan den Rijn, is het maken van heldere plannen. Een gemeente moet structuurplannen maken met daarin het onderscheid tussen hoofdgroenstructuren en secundaire structuren. De hoofdstructuur is niet beïnvloedbaar of alleen marginaal (een fout geplaatste boom kan wel weg). Voor de hoofdstructuur moet beschreven worden wat dit tot een hoofdstructuur maakt (bijvoorbeeld beeldkwaliteit en ecologie). Dat maakt het mogelijk ook binnen de hoofdstructuur nog enige speelruimte te hebben, zolang je de kwaliteiten maar waarborgt.

De secundaire structuren zijn meer beïnvloedbaar, zij het binnen bepaalde randvoorwaarden, die per situatie kunnen verschillen (zie de participatieladder in figuur 7.1). Een gemeente zou volgens Peter Westgeest als randvoorwaarde in de secundaire structuren aan moeten geven welk kroonvolume ze nastreeft in een wijk (zoveel kuub). Dit is beter dan te spreken van aantallen bomen. De bewoners kunnen dan zelf aangeven hoe ze die kubieke meters gevuld willen hebben. Daarvoor bestaat er in Alphen het zogenaamde adaptieve beheer: als 2/3 van de direct belanghebbenden in een wijk een bepaalde ingreep wenselijk achten, dan gebeurt het. De strategie van Alphen om mensen mee te nemen in het beleid zorgt er volgens Peter Westgeest voor dat het aantal klachten afneemt: “Je gaat als burger geen kritiek geven op je eigen keuzes”. Het heeft er ook mee te maken dat mensen kiezen voor kleinere bomen. Verder blijkt dat mensen voor langere tijd betrokken blijven bij het beheer van de wijk. In Alphen zijn wijken waar al sinds het begin van de jaren 90 mensen betrokken zijn bij het onderhoud van groen en bomen. Veel gemeenten zeggen dat bomen en participatie niet samengaat. “Dat is kolder, het vereist alleen dat ze goede begeleiding krijgen in bijvoorbeeld snoeien.” Alphen zoekt daarbij ook samenwerking met andere partijen, zoals bijvoorbeeld hoveniers die in de wijk wonen. Ook wordt er samengewerkt met het Zuid-Hollands Landschap en het IVN bij het wilgen snoeien in de woonwijk, waarvan houtrillen gemaakt worden. Het IVN organiseert ook wandelingen onder leiding van een gids door de wijk.

Naast participatie is communicatie altijd van groot belang zegt Peter Westgeest. Het moet keer op keer uitgelegd worden waarom bomen in de stad überhaupt van belang zijn en die in de hoofdstructuur in het bijzonder. De gemeente moet een antwoord klaar hebben waarin het afvangen van (fijn)stof, zuurstofproductie, beeldkwaliteit en ecologische infrastructuur een rol spelen. Het algemeen belang moet benadrukt worden en worden uitgedragen op papier, maar zeker ook door excursies te organiseren. Sommige gemeenten hebben ook routes met naambordjes, dat werkt ook heel goed. Peter Westgeest organiseert zelf soms excursies naar boomkwekerijen en merkt dat met de kennisvermeerdering ook het besef doordringt dat bomen waarde hebben.

Volgens Peter Westgeest zou de rol van De Bomenstichting in het verdedigen van het bomenbelang erin gelegen kunnen zijn dat zij in publicaties en cursussen aandacht besteed aan goede voorbeelden in bomenbeleid van gemeenten.

De participatieladder (Gemeente Alphen aan den Rijn, 2005)

1. Informeren:
politiek en bestuur bepalen zelf in hoge mate de agenda voor besluitvorming en houden de betrokkenen hiervan op de hoogte. Zij maken geen gebruik van de mogelijkheid om betrokkenen daadwerkelijk input te laten leveren bij de beleidsontwikkeling;
2. Raadplegen:
politiek en bestuur bepalen in hoge mate zelf de agenda, maar zien betrokkenen als gesprekspartner bij de ontwikkeling van beleid. Het proces richt zich op het inventariseren van ervaringen, meningen en nieuwe ideeën. Belangrijk is dat zo inzicht verkregen wordt in de wereld van de betrokkenen. De politiek verbindt zich niet aan de resultaten die uit de gesprekken voortkomen;
3. Adviseren:
politiek en bestuur stellen in beginsel de agenda samen, maar geven betrokkenen gelegenheid om problemen aan te dragen en oplossingen te formuleren, waarbij deze ideeën een volwaardige rol spelen in de ontwikkeling van het beleid. De politiek verbindt zich in principe aan de resultaten, maar kan bij de uiteindelijke besluitvorming hiervan (beargumenteerd) afwijken;
4. Coproduceren:
politiek, bestuur en betrokkenen komen gezamenlijk een probleemagenda overeen, waarna gezamenlijk naar oplossingen wordt gezocht. De politiek verbindt zich aan deze oplossingen met betrekking tot de uiteindelijke besluitvorming, na toetsing aan vooraf gestelde randvoorwaarden;
5. Meebeslissen:
politiek en bestuur laten de ontwikkeling van, en de besluitvorming over het beleid, over aan betrokkenen, waarbij het ambtelijk apparaat een adviserende rol vervult. De politiek neemt de resultaten over. Resultaten uit het proces hebben spontaan bindende werking.

Figuur 7.1: participatieladder van de gemeente Alphen aan den Rijn.

7.2 Amersfoort

De gemeente Amersfoort – groenste stad van het land in 2006 - heeft een vergelijkbaar systeem van participatie als de gemeente Alphen, alleen iets minder ver uitgewerkt. Ina Loovers, hoofd Beheer Openbare Ruimte van de gemeente Amersfoort, benadrukt twee punten die volgens haar van belang zijn in de discussie rond participatie: heldere grenzen stellen waar mensen wel en niet over mee mogen praten en duidelijk communiceren wat je doet. Zij geeft in een scala aan voorbeelden aan dat de gemeente Amersfoort de bewoners duidelijk probeert te maken dat een deel van het beheer de verantwoordelijkheid van de gemeente is. Zo is er bijvoorbeeld in de bossen rond Amersfoort veel gekapt, om de bodemvegetatie een beter groeimilieu te geven. Dat is primair de verantwoordelijkheid van de gemeente, ook al vinden veel mensen dat er niet zo rigoreus ingegrepen moet worden. De gemeente heeft wel de omwonenden en belangstellenden voor de kap een aantal maal op excursie uitgenodigd om uitleg te geven over de doelen en welke bomen daarvoor moeten wijken. Dit communicatietraject nam een heel jaar. Toch kun je daarmee niet voorkomen dat er achteraf nog geklaagd wordt. Echter, wat met een dergelijke werkwijze vaak wel te winnen valt, is dat mensen dan geen procedures gaan aanspannen. Ze weten wat er gaat gebeuren, alleen schrikken ze soms toch nog van het resultaat.

Een ander voorbeeld gaat over een grasveld in de hoofdgroenstructuur waarin een bewoner buxusbollen heeft gezet. Het idee hierachter was dat er geen auto's meer konden parkeren op dit grasveld. Maar het beeld dat de gemeente nastreeft, werd hiermee wel teniet gedaan. Deze persoon is gemaand de buxusbollen te verwijderen. Niet omdat Amersfoort handhaaft om het handhaven, benadrukt Ina Loovers, maar in dit geval heeft men in overleg met de staf (de politieke leiding) de afweging gemaakt dat dit een dermate grote inbreuk op het beleid was, dat deze bollen weg moesten. Zij is van mening dat je soms vanuit je expertise moet zeggen dat een bepaalde ingreep gedaan moet worden. De gemeente is tenslotte ook verantwoordelijk voor de kwaliteit en veiligheid van de openbare ruimte. Neem bijvoorbeeld de bomen die door

de storm van afgelopen winter schade opgelopen hadden. Bewoners vonden het zonde dat die bomen weg moesten, de gemeente heeft doorgezet omdat deze bomen een gevaar voor de veiligheid vormde. Ook wil de gemeente graag het algemeen belang in de gaten houden. Met groen, maar ook met andere voorzieningen (bijvoorbeeld hangjongeren, Cruijff-courts) treedt vaak het Niet-in-mijn-achtertuin (NIMBY) effect op. Groen is leuk, maar niet bij mij. Loovers wil maar zeggen, dat de gemeente zelf in de secundaire groenstructuur – daar waar bewoners in principe medezeggenschap hebben – soms zaken door moeten drukken.

Omgaan met groen is altijd maatwerk, of het nu de hoofdstructuur of secundaire structuur betreft. Dat vereist dat de gemeente goed weet wat er speelt. Doordat er in alle wijken wijkopzichters en wijkmanagers rondlopen en er geregeld contact is met belangengroepen, denkt de gemeente Amersfoort ook maatwerk te kunnen leveren. In dat proces geeft de gemeente altijd duidelijk aan wat het probleem is, wat ze wil oplossen en wat niet en wat het wisselgeld is (Prinsmethodiek). Het wisselgeld kan gebruikt worden om te onderhandelen met bewoners. De stelregel is dat 70% van de bewoners achter een bepaalde ingreep moeten staan om het door te laten gaan, maar dit staat niet hard omschreven, ook omdat de gemeente hiervan af wil kunnen wijken in gevallen van algemeen belang. Deze interactieve manier van werken wordt in Amersfoort al ongeveer 20 jaar met succes toegepast.

7.3 Amsterdam

In Amsterdam ziet Hans Kaljee goede en slechte ontwikkelingen. Eerst de slechte ontwikkelingen. Hij geeft aan dat in nieuwbouwprojecten de projectontwikkelaars het steeds meer voor het zeggen krijgen. En die willen geen bomen omdat individuele kopers geen boom voor de deur willen. De overheid trekt zich terug en dat zorgt ervoor dat de andere partijen zoals de projectontwikkelaars het meer voor het zeggen krijgen. In de belangrijke winkelstraten van Amsterdam staan ook geen bomen, omdat de winkeliers daarop tegen zijn. In de tuinsteden zie je dat door inbreiding de hoeveelheid groen ook sterk afneemt. De gemeente kan het vele onderhoud hieraan ook niet meer betalen.

Het bijzondere van Amsterdam is wel dat hoewel de oppervlakte groen laag is, het toch een groene stad is. Dit komt door de toch nog steeds grote hoeveelheid bomen die er in de stad staat. Steden zouden daarom naast de maat voor de hoeveelheid groen ook een maat moeten ontwikkelen voor het groenvolume, waarin boomkronen ook meetellen. Daarop kunnen ze dan ook beleid maken en streven naar een bepaalde hoeveelheid kroonvolume (zie ook Alphense ideeën). Zeker nu veel meer steden inbreiden is het nadenken over groenvolumes in een stad van wezenlijk belang; ook de Bomenstichting zou hierin een rol kunnen spelen.

Daarnaast zou elke stad een ruimtelijk beeld moeten ontwikkelen dat verder gaat dan kwantiteiten. Sommige markante plekken in de stad moeten geclaimd worden voor bomen. Dat men zegt: daar hoort een boom, wat er ook gebeurt. Dan gaat de bescherming van de boom over op de bescherming van de plek; het groenbeleid wordt meer ruimtelijke ordening beleid. De plek voor bomen zou je dan kunnen regelen in het bestemmingsplan. In het identificeren van dergelijke plekken zou de bomenstichting een belangrijke rol kunnen spelen.

7.4 Eindhoven

Frans Baltussen heeft een boomverzorgingsbedrijf in de gemeente Eindhoven. Hij schetst enerzijds een somber beeld van de huidige staat van het bomenbestand in veel Nederlandse gemeenten, maar geeft anderzijds ook helder een richting aan waarin oplossingen gevonden kunnen worden. Het centrale probleem is dat bomen teveel als een wegwerpproduct worden beschouwd. Een goed voorbeeld hiervan is de trend om bij vervanging van de riolering – dat gebeurt zo eens in de dertig jaar tot vijftig jaar – ook direct de bomen te vervangen. De machines zijn nu zo groot dat het gemakkelijker werkt om eerst de bomen te verwijderen.

De afstand van ambtenarij en politiek tot de praktijk is te groot om maatwerk te leveren. Frans Baltussen noemt dit de tekentafelterreur. Ook bestaande bomen worden als bolletjes ingetekend, waarna blijkt dat ze groter zijn dan gedacht. De stoeprand of stootrand is dan te dicht bij de boom getekend, waardoor zijn wortels worden beschadigd en hij enige jaren later toch verdwijnt: “veel bomen sterven op de tekentafel”. Dat er op deze manier gewerkt wordt komt ook doordat het aantal ambtenaren dat zich met groen bezig mag houden erg klein is. De politiek is soms ook wispelturig. B&W van Eindhoven beloven dan plotseling dat er 10.000 bomen

bij moeten komen, terwijl ze het huidige bestand niet eens goed kunnen onderhouden.

Aan de andere kant ziet hij soms bewoners uit gebrek aan kennis pleiten voor het behoud van bomen die ten dode opgeschreven zijn. Ze boeken dan soms een overwinning, die na een paar jaar toch een nederlaag betekent, wanneer de bomen alsnog afsterven.

Daarnaast is er nog het 'netjessyndroom', waaraan gemeenten en bewoners lijden. Dit zorgt ervoor dat er bijvoorbeeld steeds meer bolcatalpa's worden geplant. Ook nuttig, maar toch meer een wegwerpproduct.

De oplossing zou moeten komen uit het denken in termijnen. Sommige bomen worden voor de lange termijn geplant, andere voor de middellange termijn of kort termijn. Bomen die je voor de lange termijn plant - de vijftig plus categorie - moet je een zodanige omgeving zetten dat ze ook oud kunnen worden (bijvoorbeeld ruime boomspiegel, soortkeuze). Alle gemeentelijke diensten moeten doordrongen worden van de status van deze bomen. Hetzelfde geldt voor aannemers, die verantwoordelijk worden gesteld voor de schade die ze veroorzaken aan (deze) bomen. Bewoners moeten dan ook weten dat de gemeente het meent en deze bomen zal blijven beschermen. De gemeente zal dan ook het eindbeeld duidelijk moeten maken. Extra bescherming kan deze bomen geboden worden door ze op kadastrale kaarten met een bijzondere kleur op te nemen, of ze zelfs in het bestemmingsplan een beschermde status te geven.

Naast de categorie 50+ zou het voor de beeldvorming goed zijn als de gemeente één boom aanwijst die in principe 1000 jaar moet blijven staan. Daarmee maakt de gemeente dan een gebaar dat aangeeft dat ze duurzaamheid belangrijk vinden. Hier omtrent zouden allerlei acties gehouden kunnen worden.

Als een bewoner iets wil doen aan de verslechterde toestand van het bomenbestand zegt Frans Baltussen, dan moet hij aan de gemeente vragen of er een bomenbeleid is. Verwacht ook altijd een inhoudelijk op schrift gesteld antwoord. Hij vindt ook dat De Bomenstichting al veel goeds doet voor bomen, maar zou ook meer praktische kennis over bomenbeheer kunnen overbrengen aan de gemeenten. In de uitvoering gaat het gewoon mis. Ook zou ze mee kunnen liften op maatschappelijke trends als het afvangen van fijnstof, en het idee om groen naar de burger te brengen.

7.5 Apeldoorn

Ook in de gemeente Apeldoorn neemt het aantal claims van burgers ten aanzien van bomen toe. Zowel de klachten tegen kap alsook het aantal aanvragen daartoe nemen toe. Volgens Anton Dekker, beleidmedewerker van de gemeente Apeldoorn, is dat vooral te wijten aan de gemeente die de burger van dienst wil zijn en alle bezwaar en beroepsprocedures helder communiceert. Alle rechten van de burger worden regelmatig in de krant gepubliceerd. Ook merkt hij een tendens dat de taal harder en juridischer wordt. "De mensen zijn vaker verzekerd voor rechtsbijstand en ze maken daar dan ook gebruik van in de procedures".

Het aantal klachten zou kunnen afnemen wanneer de wet Omgevingsvergunning in werking treedt. Nu is het zo dat de bomen in Apeldoorn beschermd zijn via de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) waarin de bomenverordening is opgenomen. Straks zal in 50% van het oppervlak van de gemeente de APV niet meer van toepassing zijn. In dat gebied kan men gemakkelijker bomen (laten) verwijderen, zowel in particuliere tuinen alsook in het openbaar groen. Dat kan het aantal klachten doen afnemen, terwijl Anton Dekker er niet direct van uit gaat dat de kwaliteit van het bomenbestand in Apeldoorn er op achteruit gaat.

Dat komt voornamelijk doordat de 50% die wel onder de APV vallen zeer goed beschermd wordt (de groene mal), er daarnaast een lijst van monumentale bomen is, die ook in de zogenaamde witte gebieden kunnen staan en in de witte gebieden de gemeente zeker niet altijd zal toegeven als er om kap gevraagd wordt. Ook daar heeft de gemeente nog steeds de verantwoordelijkheid voor het algemeen belang.

Maar Apeldoorn staat toch vooral bekend om zijn vooruitstrevende beleid met betrekking tot de Groene Mal. Dit is de hoofdstructuur bestaande uit parken, lanen, wegen, landgoederen en dergelijke. Hiertoe kunnen ook wegen behoren die door de witte gebieden lopen (bijvoorbeeld oude invalswegen). Apeldoorn heeft een duidelijk beeld van hoe de groenvoorziening in de Groene Mal eruit moet zien. Dit zorgt ervoor dat bij uitbreidingen al voordat de huizen gebouwd worden een idee is over de inrichting van het groen. Sterker nog, men begint al met de inrichting van het groen voordat de huizen gebouwd worden. Het onderzoek en de daaruit voortvloeiende visie zorgen voor een duurzame basis van inrichting, zegt Anton Dekker. Daarom denkt

hij dat een interactieve invulling van het beleid minder nodig is. Het beleid wordt consistent uitgevoerd. Onderdeel hiervan is dat door burgers gevoelde overlast meestal niet bestreden wordt. De plak van lekkende lindes moeten de burgers zelf van hun auto halen. Die lindes gaan daar niet weg omdat hun aanwezigheid in het algemeen belang is. Dit consequente beleid zorgt er ook voor dat bezwaren van burgers bijna nooit worden toegekend in de beroep en bezwaren commissie. Dit is een onafhankelijke commissie die toetst of de procedures correct zijn gevolgd en of de afweging algemeen belang – persoonlijk belang goed gemotiveerd is gemaakt. De reden dat Apeldoorn niet of nauwelijks toegeeft in overlast bestrijding is juist dat de gelijke behandeling van burgers willen waarborgen.

Interactief beleid speelt maar een kleine rol in Apeldoorn. De groenbeheerder overleggen wel met de wijkraden, waardoor 'lastige plekken' wel aangepakt worden. Ook in de educatie gebeurt het een en ander in samenwerking met de Stichting Milieuzorg, het Natuurplatform en het IVN.

Zou het iets zijn voor de Bomenstichting om de veranderingen in het bomenbeleid te monitoren nadat de omgevingsvergunning is doorgevoerd?

7.6 Buitenkans, participatieve groenprojecten

Buitenkans is een bureau dat werkt aan participatieve groenprojecten. Ze krijgen opdrachten van bewonersorganisaties (Eva Lankxmeer, De Kersentuin), maatschappelijke organisaties of gemeenten. In de projecten met de bewonersorganisaties ziet Hans Pijls van Buitenkans veel sociale cohesie ontstaan; het werken in de tuinen is echt samenbindend. Deze mensen zijn vaak al erg begaan met natuur, dus hun natuurbeeld verandert niet wezenlijk. In projecten die een gemeente, woningbouwcoöperatie of maatschappelijke organisatie aanzwengelt ligt dat anders. Deze organisaties verwachten veel heil van participatieve groenprojecten (sociale cohesie, meer binding met natuur), maar de praktijk is om verschillende redenen weerbarstig. De eerste reden ligt aan de bewonerskant. Meestal spelen de projecten zich af in achterstandswijken die groten-deels gevuld zijn met allochtonen. De groenstructuur moet voor hen vooral functioneel zijn, het moet een ontmoetingsplek zijn of een volkstuin. Volkstuinen kunnen meestal niet in de stad. Hun houding is ook erg afwachtend omdat ze het proces opgedrongen krijgen door bijvoorbeeld de gemeente. Hans Pijls vergelijkt het met een tijdschrift dat je in de kiosk gratis krijgt en het daarom meeneemt, maar waarvan je het gevoel hebt het eigenlijk niet nodig te hebben. De kinderen zijn meestal wel meteen enthousiast. Die hebben de wildste ideeën wat ze met de plek willen, alhoewel een voetbalveldje er eigenlijk ook altijd bij moet zitten.

De tweede reden dat de projecten niet altijd even gemakkelijk lopen ligt aan de gemeentekant. Daar heerst vaak een hokjesgeest tussen de verschillende afdelingen en instanties, waardoor processen heel traag lopen. Dat zorgt ervoor dat de dynamiek, het vuur, uit de projecten kan verdwijnen.

De oplossing is volgens Hans Pijls om flexibel te werken. Er wordt in samenwerking met de actieve bewoners een robuust ontwerp gemaakt waarin bomen, hoogteverschillen en bankjes een plaats hebben. Het gebied wordt opgedeeld in aparte plekken, maar alles is wel goed met de grasmaaier te bereiken. Hierbinnen kunnen dan andere elementen geplaatst worden, bijvoorbeeld een kruidentuin. Werkt dit niet, omdat er geen beheerder blijkt te zijn, dan gaat de grasmaaier erover heen. Dit voorkomt dat de zaak verloedert. Die flexibele invulling wordt ook gebruikt om de tijd in te vullen die ontstaat door het trage werken van gemeenten. Een veldje wordt dan omgetoverd tot voetbalveld en de buurt wordt uitgenodigd om een aantal toernooitjes te spelen. Of er ligt een oude fundering, waarover men in de gemeente aan het touwtrekken is wie die moet verwijderen en Buitenkans stelt voor dat met de bewoners te doen.

Een meer structurele oplossing zou gevonden kunnen worden wanneer er per project een projectleider aangesteld zou worden die vanuit de bewoners kan denken. Deze zou het centrale aanspreekpunt moeten zijn voor alle instanties die iets in de wijk willen. Nu heeft bijvoorbeeld een project last van een groep jongeren waarvoor specialistische hulp nodig is, maar die niet krijgt omdat de projectleider niet bevoegd is die aanvraag te doen. Het duurt bijvoorbeeld ook veel te lang om plantmateriaal te krijgen omdat iemand bij de gemeente dat moet bestellen. Maar ook: er komen vier enquêtes bij mensen in de bus omdat de achterstandswijken ineens in de belangstelling staan. Buitenkans wil zich graag specialiseren in deze richting.

Wil het mogelijk zijn in deze richting bewonersparticipatie vorm te geven dan zullen gemeenten volgens Hans Pijs meer vrijheid moeten gunnen aan de bewoners. Die hebben vaak het gevoel dat er wel met hen gepraat wordt, maar dat ze niet echt serieus genomen worden, omdat uiteindelijk de gemeente de beslissingen toch zelf neemt. Hans Pijs meent dat, willen gemeenten en belangengroepen zoals de Bomenstichting werkelijk staan achter bewonersparticipatie, zij de inrichting van het openbaar groen in delen van de stad los moeten laten. Van een aantal bomen kun je dan nog zeggen dat ze moeten blijven, de rest moet vrij in te vullen zijn.

Voor bewonersgroepen die zelf de openbare ruimte in willen richten leert ons dit dat ze flexibel ontwerpen moeten maken en moeten trachten een centrale coördinator in de wijk te verkrijgen. Zodat niet de ene gemeenteafdeling het goedkeurt dat er bollen in bomenspiegel geplant worden en de andere afdeling die eruit schoffelt.

7.7 De Bomenridders in Rotterdam

Tien jaar geleden kwam Jeanne van der Velden in actie voor het behoud van de bomen bij haar in de buurt. Er moesten 500 bomen verdwijnen en dat zag ze niet zitten. Toen dat voorkomen was, is ze doorgegaan met de strijd voor bomen in geheel Rotterdam. Een van de eerste dingen die ze bereikt heeft is dat de wethouder buitenruimte de deelgemeenten opdracht heeft gegeven de kapvergunningen op internet te publiceren. Daarvoor gebeurde dat alleen in huis aan huis krantjes die per deelgemeente verspreid werden, waardoor De Bomenridders niet altijd op de hoogte waren van bomenkap. In die tien jaar zijn de bomenridders uitgegroeid tot een instituut waar de gemeente Rotterdam en de deelgemeenten niet omheen kunnen. Jeanne van der Velde geeft aan dat ze gemiddeld drie dagen per week in touw is voor De Bomenridders. Er zijn deelgemeenten die er volgens haar een potje van maken, die moet ze dan kritisch volgen en daar procedeert ze vaak samen met bewoners tegen. Andere deelgemeenten, die meer gevoel voor bomen hebben, vragen voordat ze een ingreep gaan doen advies aan de Bomenridders. Zo moest bijvoorbeeld het stationsgebied heringericht worden. Voor de nieuwe bushaltes zouden bomen moeten verdwijnen. De Bomenridders zeggen dan: “Als je nu die bushalte vijf meter opschuift hoeven die bomen niet weg”. Daar zit wat in zegt de gemeente dan. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor de herinrichting van het park bij de Euromast en op andere plekken; De Bomenridders worden al bij de planvorming betrokken.

Soms krijgt Jeanne het daar ook wel eens benauwd van. Wordt ze gevraagd om advies te geven over de herinrichting van een woonwijk en dan hebben de bewoners een grenzeloos vertrouwen in De Bomenridders: “Als de bomenridders het zeggen is het goed”. Dat komt ook doordat De Bomenridders in de afgelopen tien jaar enorm veel kennis en kunde opgebouwd hebben. De stichting helpt bewoners in hun strijd tegen de deelgemeenten door bezwaarschriften op te stellen, pleitnota's te schrijven en desnoods processen te voeren. Wanneer De Bomenridders dat doen, kost dat meer geld dan wanneer dat door de bewoners gedaan wordt, maar er is meer zekerheid dat men ontvankelijk verklaard wordt. Een bewoner moet een zeer direct belang hebben bij een boom om ontvankelijk te zijn. De Bomenridders zijn dat altijd omdat in de statuten staat dat ze strijden voor bomen.

Een goed voorbeeld van wat De Bomenridders voor bewoners kunnen betekenen is hetgeen ze gedaan hebben bij de bouw van een ziekenhuis in de deelgemeente IJsselmonde. Dat moest gebouwd worden op een voormalig volkstuincomplex, waar de voormalige tuinders veel bijzondere bomen geplant hadden. Deze waren inmiddels van redelijk omvang geworden. Het gebied werd gebruikt door omwonenden om te wandelen. De Bomenridders hebben toen voor elkaar gekregen dat de financiële waarde van de bomen geïnventariseerd werd en dat het gemeentelijk grondbedrijf datzelfde bedrag geormerkt heeft voor investeringen in het groen in de deelgemeente.

Het valt Jeanne van der Velde op dat mensen heel emotioneel reageren op de kap van bomen. Ze geeft een voorbeeld van iemand waarbij er plotseling een spar bij hem voor de deur gekapt werd. Die persoon hing daarna huilend bij haar aan de telefoon. Zij zegt dan dat ze het uit gaat zoeken. De gemeente vertelt haar in dit geval dat die boom ziek is en ook andere bomen kan infecteren. Jeanne van der Velde vraagt dan of ze de buurt niet eerst even hadden kunnen inlichten en ze eist dat er een grote boom voor in de plaats komt. Hetgeen geschiedt.

In dit verband valt het haar ook op dat mensen toch snel vóór bomen kiezen (iets wat ingaat tegen de andere casussen). Op inspraakavonden van de deelgemeenten die een beter beleid

hebben, worden de bewoners soms voor de keuze gesteld om meer parkeerplaatsen te krijgen of dat het groen gespaard wordt. Men kiest bijna altijd voor het laatste.

Het is Jeanne de afgelopen jaren ook duidelijk geworden wat de waarde van bomen in de stad is. Er verschijnt al veel literatuur over de gezondheidseffecten en dergelijke, maar wat volgens haar zeker zo belangrijk is, is dat een groene wijk minder agressief maakt. Ze geeft het voorbeeld van De Groene Hilledijk en de Bijerlandse laan, twee straten die in elkaar overlopen. Het was eigenlijk een grote winkelstraat, totdat in de Bijerlandse laan de bomen gekapt werden. Daarna verloederde deze straat. Nu is het 's avonds niet prettig om daar te komen. Jeanne van der Velde is hiermee in contact gekomen doordat de gemeente ook de bomen in de Groene Hilledijk wilde kappen. Bewoners zeiden toen: "Als dat gebeurt ga ik verhuizen".

Ze heeft nog een tip voor de stadsvernieuwers, die nu bezig zijn oude wijken te slopen om er nieuwe huizen voor in de plaats te zetten. Bouw in een rij huizen er een niet weer op, maak van deze open ruimte een groene ontmoetingsplaats.

Het succes van De Bomenridders slaat nu ook over op andere gemeenten. In Amsterdam, Spijkenisse, Leeuwarden, Tilburg en Den Briel zijn ook groepen gekomen die de werkwijze van De Bomenridders hebben overgenomen. Daardoor krijgen Jeanne van der Velde en medewerkers nu ook een rol in het begeleiden van deze groepen. Ze stuurt nieuwe groepen altijd de statuten, een stappenplan, en een boekje over hoe te reageren op problemen. Ze wordt als de groepen net opgericht zijn vaak door hen om raad gevraagd: "De televisie staat voor de deur, wat moet ik nu zeggen". Jeanne: "Aardig blijven, maar je poot stijf houden".

7.8 Discussie

Bomen in de stad zijn op vele manieren belangrijk: ze verhogen de gezondheid, verleiden mensen naar buiten te komen en kinderen om te gaan bewegen, ze zijn mooi en leveren een biotoop voor dieren en andere planten (Stichting Groenforum Nederland, 2003). Door inbreidingspolitiek worden bomen nog belangrijker dan ze al waren (Van der Hoeven en Stobbelaar, 2006). Ze kunnen namelijk op een klein oppervlak toch een groot volume groen leveren.

Alle geïnterviewden zijn het erover eens dat sommige groenstructuren en de bomen daarin sterke bescherming moeten genieten. De ene gemeente noemt dat de hoofdgroenstructuur, een andere de groene mal, maar ze bedoelen allemaal dat de bomen hier goed beschermd zijn. Van belang voor een gemeente is om hierop een visie te ontwikkelen: wat zijn de waarden (b.v. beeld, ecologie) hoe moet het er over een tijd uit zien, wat doen we aan beheer en onderzoek, hoe informeren we de bewoners. Nog belangrijker is om daarna vast te houden aan die visie, omdat gemeenten afgerekend worden op de consistentie van hun beleid. Wanneer ze gaan schipperen zullen ze vastlopen in de beroeps- en bezwarencommissies. Ook worden ze minder geloofwaardig ten opzichte van de burgers, wat weer slecht is voor het draagvlak. In de secundaire structuur - dat groen en die bomen die minder belangrijk zijn voor het beeld en de natuurwaarde - kunnen bewoners in meer of mindere mate meepraten over en meedoen aan de inrichting (zie de participatieladder Edelenbos, 2000; Gemeente Alphen aan den Rijn, 2005). Veel gemeenten experimenteren daarmee, de gemeente Alphen aan den Rijn lijkt daarin het verst gevorderd te zijn. Voordelen van deze werkwijze zijn: dat de binding van mensen met bomen en groen kan toenemen, dat de sociale cohesie kan toenemen en dat het aantal klachten afneemt, want je hebt geen kritiek op je eigen beleid.

Als bewoners zich willen inzetten voor het behoud van bomen of voor de verbetering van de groenstructuur, hebben ze twee mogelijkheden: participatie of het organiseren van tegenmacht. Ook is een combinatie van beide mogelijk. Het organiseren van tegenmacht, met alle wettelijke procedures die daarbij horen is geen eenvoudige zaak. Maar hetzelfde geldt voor een goede participatieve procedure. Daarom is het belangrijk intermediaire organisaties te hebben, die staan tussen de bewoners en de gemeente, waarbinnen aan kennisopbouw gedaan kan worden. In de participatieve sfeer kan dat een organisatie als Buitenkans zijn – die verschillende soorten beleid op elkaar willen afstemmen – voor het organiseren van tegenmacht kunnen de Bomenridders model staan – die weten hoe te reageren bij dreigende bomenkap.

Als bovenstaande kennis wordt toegepast op de onderzochte casussen, kan het volgende gezegd worden over de mate waarin instanties erin slagen bomen te beschermen. Succesvol zijn gemeenten die precies weten wat ze met de bomen willen en dat consequent uitdragen en uitvoeren (bijvoorbeeld Apeldoorn). Succesvol zijn ook gemeenten die (daarnaast) precies

kunnen vertellen waar en hoe burgers kunnen participeren in het bomenbeleid en onderhoud (bijvoorbeeld Alphen aan den Rijn). Ook succesvol zijn instanties die voldoende kennis opgebouwd hebben om inconsequente gemeentes aan de tand te voelen (Bomenridders). Deze instanties zijn soms zo succesvol dat ze uiteindelijk meegenomen worden in de voorbereiding van beleid.

Niet succesvol is bestuur dat een solistisch bomenbeleid heeft dat niet consequent is. Burgers zullen dan via de tegenwoordig al om aanwezige klachtenregelingen het beleid frustreren (Casus 1,2,3). Ook niet succesvol zijn gemeenten die participatieve processen invoeren maar daarbij niet duidelijk maken wat de mate is van participatie, of daar gedurende het proces mee gaan schipperen (Casus 1).

8 Conclusies en aanbevelingen

8.1 Conclusies

Vraag 1: Treden er trendmatige veranderingen op in de omgang met bomen in de stad door burgers?

Zowel negatieve als positieve claims lijken toegenomen, maar de negatieve in sterkere mate dan de positieve. De veronderstelling dat er meer klachten over bomen komen is dus gegrond, al is daarmee niet per se gezegd dat men negatiever staat ten opzichte van bomen. Zowel uit de enquête als uit de casestudies komt naar voren, dat verzoeken om snoei of verwijderen niet zonder meer op een negatieve houding ten opzichte van bomen wijzen. Casus C laat zien dat ook een grote betrokkenheid bij de eigen wijk en bij de natuur in de leefomgeving, kan resulteren in een toename aan klachten.

Vraag 2: Zo ja, wat zijn de belangrijkste factoren die op deze veranderingen van invloed zijn?

Enigszins gechargeerd kan men stellen dat de mensen steeds mondiger zijn geworden, terwijl de betrokkenheid bij de leefomgeving lijkt af te nemen. Natuur in de stad dient vooral als decor voor het dagelijkse handelen en moet er daarom netjes bij liggen. Andere waarden van bomen - zie hieronder - treden minder op de voorgrond. Bij géén van de casussen vinden we echter een negatieve houding ten opzichte van bomen in het algemeen. Wel blijkt dat natuur in de woonomgeving moet worden afgewogen tegen andere aspecten; er wordt door burgers gezocht naar een balans tussen bomen, licht, ruimte en onderhoudsinspanning. Hierbij zijn er grote verschillen op te merken tussen de verschillende casussen. In casus B is er sprake van een gezamenlijke inzet door de bewoners en is er aandacht voor inheemse soorten. In casus D is er minder betrokkenheid en gaat het vooral om het decoratieve aspect van de bomen.

Naast de grote groep mensen die er zo over denkt, is er in iedere casus ook een kleinere actieve groep mensen die meer kennis heeft van natuur in de stad en die ook andere waarden op de voorgrond stelt, zoals de ecologische functie voor onder andere vogels, de positieve effecten op gezondheid, de historische waarde, de waarde als natuurschoon, de intrinsieke waarde en de educatieve betekenis van bomen. Deze groepen willen betrokken zijn bij de inrichting van het groen en soms zelfs een bijdrage leveren aan het beheer.

In alle vier de casussen zijn mensen geïnterviewd die bomen wilden behouden of meer bomen in hun straat wilden. Deze mensen zijn mondig, maar meestal schikken ze zich snel, want ze achten hun kans van slagen gering en hebben vaak andere prioriteiten. Burgers lijken ervan uit te gaan dat ze weinig invloed hebben op het beleid van de gemeente en kiezen er al snel voor hun tijd niet te verspillen. In geen van de casussen lijken burgers met onredelijke wensen op tafel te komen. Wel schiet hun kennis soms tekort.

Ook lijkt het erop dat de grote hoeveelheid bomen die in de jaren zeventig en tachtig zijn aangeplant tijdens een 'groene' periode (een periode waarin er veel aandacht werd besteed aan het groen in nieuwe wijken), nu voor problemen zorgt omdat ze tot op zekere hoogte volgroeid zijn. Ook het feit dat nieuwe woonwijken een steeds dichtere bebouwing kennen, zorgt ervoor dat bomen snel als te groot worden beschouwd.

Wrijvingen en communicatieproblemen in de verhouding gemeente-bewoners spelen in alle casussen een belangrijke rol. Daarbij blijkt dat gemeenten, ondanks pogingen tot participatie, toch grotendeels hun eigen koers varen. Burgers ervaren dit veelal als een afwijzing en trekken zich terug. Hierdoor worden kansen gemist om betrokkenheid van burgers te honoreren. Gemeenten wensen meer burgerparticipatie, maar weten daar nog niet goed mee om te gaan. Ook de bezuinigingen op groenonderhoud zorgen wel degelijk voor een toename van klachten.

Vraag 3: Wat zijn de kenmerken van succesvolle initiatieven om bomen te behouden?

De vele situaties die in dit rapport beschreven zijn, geven geen eenduidig recept voor succesvol behoud of versterking van het bomenbelang in de stad. Succes kan geïnitieerd worden door een van de actoren die we hebben onderscheiden: de gemeente, intermediaire organisaties (zoals een milieugroep, of een adviesbureau), individuele burgers en burgerorganisaties (zoals bewonersgroepen). De weg waarlangs succes tot stand komt is ook verschillend. Drie basistypen hebben we onderscheiden: solistisch optreden door de gemeente (de laagste treden van de participatieladder), samenwerking tussen gemeente en bewoners(organisaties) (de hogere treden van de participatieladder) en burgeracties (het vormen van tegenmacht). Echter, in al deze processen – wie ze ook initieert en welke vorm ze ook hebben – is een aantal elementen van cruciaal belang:

- kennis opbouwen,
- consequent handelen en
- enthousiasme genereren.

Kennis van (de waarden van) bomen is nodig, zowel als kennis van procedures. Dat laatste kan gaan over participatieve procedures of wettelijke procedures. De juiste kennis moet bij alle betrokken actoren aanwezig zijn.

Als een gemeente consequent is in het uitvoeren van haar eigen beleid, zal zij daardoor veel krediet krijgen onder bewoners en in bezwaarcommissies. Bewoners weten wat ze aan de gemeente hebben. Omgekeerd kan het ook werken: wanneer bewoners(organisaties) of intermediaire organisaties consequent bezwaar maken of alternatieven ontwikkelen, worden ze op een gegeven moment een niet te negeren partij voor de gemeente. Dit vereist wel een consequent open houding van de belangenorganisaties.

Enthousiasme is vereist om, vanuit een kern van gedreven personen, ook andere mensen en instanties achter initiatieven voor behoud van bomen en ontwikkeling van groenstructuren te krijgen. Men moet het gevoel krijgen mee te doen aan iets positiefs, iets dat het leven in de stad verrijkt.

8.2 Aanbevelingen

In dit rapport staan twee relaties centraal: de relatie mens – natuur en de relatie mens – maatschappij. De aanbevelingen zijn onderverdeeld volgens dezelfde systematiek. Ter verbetering van deze relaties worden aanbevelingen gegeven voor gemeente, bewoners(verenigingen) en de Bomenstichting. Een deel van de aanbevelingen wordt door sommige gemeenten al toegepast. Ook bij enkele aanbevelingen aan de Bomenstichting gaat het om activiteiten waarmee zij al langere tijd bezig is. In die gevallen zijn de aanbevelingen bedoeld ter ondersteuning en toespitsing.

8.2.1 De bewoner en zijn natuur

In tabel 8.1 staan de belangrijkste aanbevelingen opgesomd. De aanbevelingen zijn opgedeeld naar de wijze waarop gemeenten, bewonersverenigingen en de Bomenstichting aandacht kunnen besteden aan de ontwikkeling van het natuurbeeld van mensen en de concrete omgang met natuur in de woonomgeving (zie Hoofdstuk 2, Theoretisch kader voor verdere uitleg).

Als gemeenten willen dat bewoners meer aandacht krijgen voor bomen (en groen in het algemeen) in de stad, dan is het noodzakelijk bewoners te wijzen op de verschillende waarden en functies die een boom heeft. Dat loopt van ecologie, beeldkwaliteit, via gezondheid (fijnstof) naar gebruik door bewoners (eronder zitten, oogsten, klimmen e.d.). Ook informatie over de manier waarop bewoners bomen kunnen onderhouden is hierbij van belang (dit komt in 8.2.2 uitgebreider aan de orde).

Bewonersverenigingen kunnen de algemene informatie van de gemeente specifiek maken. Wat betekenen de bomen bij mij in de buurt? Wat is hun historie? Welke waarden en functies hebben ze en kunnen ze hebben? Dat maakt dat de bomen voor gemeente en andere bewoners meer gaan leven en vergroot de kans op behoud. Een slag verder gaat de discussie die bewoners kunnen voeren over de wijze waarop zij hun concrete omgang met bomen vorm

willen geven. Willen we alleen gebruik maken van de bomen, of ze ook onderhouden. Dit is voor gemeenten belangrijke informatie om hun beleid vorm te geven.

De Bomenstichting kan – eventueel in samenwerking met andere organisaties zoals het IVN – bewoners(verenigingen) ondersteunen het behouden of uitbouwen van groen in de wijk. Dat kan gedaan worden door algemene informatie te verspreiden (denk aan de bestaande folder) of door gerichte projecten die werk maken van kennisvermeerdering in bepaalde wijken. Dit haakt aan op het ontwikkelen van het natuurbeeld van de mensen in de wijk, want de informatie draagt bij aan het besef van de rol die bomen spelen in ecologie, gezondheid, leefbaarheid en economie. Ook kan de Bomenstichting nadenken over en informatie verspreiden over het gebruik van bomen door mensen in de stad. Omdat dit een nog relatief onbekend terrein is in de Nederlandse omstandigheden, is het verstandig de mogelijkheden van het gebruik van stadsbomen nader te onderzoeken.

	Gemeente	Bewoners(vereniging)	Bomenstichting
Natuur-beeld	Geef bewoners concrete en situatiespecifieke informatie over het belang van bomen als deel van natuur (gezondheid, habitatfunctie).	Verzamel specifieke informatie over functies van bomen en relatie met natuur in de omgeving, en draag deze uit.	Informatievoorziening over de betekenis en functies van bomen die kan worden toegespitst op specifieke situaties (luchtkwaliteit, vogelgeluiden).
Concrete omgang met natuur	Maak duidelijk welke beheersvormen mogelijk zijn en wat de rol van burgers daarin kan zijn. Maak duidelijk waarvoor natuur in de omgeving gebruikt kan worden.	Bespreek en kies hoe te helpen met onderhoud. Bediscussieer hoe je gebruik wilt maken van stadsnatuur en stadsbomen.	Geef informatie over beheersvormen (meer of minder intensief en zelf of door gemeente). Geef informatie over de rol die bomen en natuur in het dagelijks leven kunnen spelen (bijvoorbeeld klimbomen, ontmoetingsplek).

Tabel 8.1: Verbeterpunten voor relatie mens – bomen in de stad

8.2.2 Participatie en tegenmacht

Het onderzoek heeft inzicht gegeven in de manier waarop burgers en gemeenten met bomen en met elkaar omgaan. Twee verschillende vormen zijn: met elkaar (participatie) of tegen elkaar (tegenmacht). In de praktijk kunnen die overigens ook samengaan. In de driehoek burgers – bomen – gemeenten, kan de Bomenstichting een adviserende en stimulerende rol spelen. De belangrijkste aanbevelingen op dit punt staan samengevat in tabel 8.2.

Een succesvolle participatieve procedure vereist helderheid over de mate waarin burgers mee kunnen beslissen (Edelenbos in T&L 14(a), 2001). Een handig hulpmiddel daarbij is een participatieladder (Edelenbos, 2000). Hiermee kan een gemeente precies aangeven hoever de invloed en verantwoordelijkheid⁴ van bewoners gaat.

Een ander hulpmiddel voor gemeenten is het vastleggen van de hoofdgroenstructuur en hierin consequent voor het belang van bomen te gaan staan. Apeldoorn laat zien dat dit consequente beleid werkt. De Bomenstichting kan een rol spelen in het verspreiden van deze goede voorbeelden via media en cursussen.

Een derde hulpmiddel bij goed bomenbeleid is wijkgericht werken, waarbij het bomenbeleid geïntegreerd is in ander beleid. Daarbij is een regisseur noodzakelijk die zorgt dat de verschillende beleidsvelden elkaar niet in de wielen rijden en dat de herinrichting van het groen voortgang kan houden, want niets is zo dodelijk voor participatie als processen die om de haverklap voor langere tijd stil liggen. De Bomenstichting zou juist in dit soort processen aandacht kunnen vragen voor het educatieve aspect. Juist als mensen na gaan denken over herinrichting moet het mogelijk zijn hen ook de diepere waarden van groen te laten ontdekken, zodat

4 http://www.kei-centrum.nl/websites/kei/files/KEI2003/documentatie/Hofman_De-autocipatieladder.pdf

bomen meer dan decor voor hen worden. Ze kan ook ervoor zorgen dat de zaak niet vastloopt in juridische procedures maar blijft gaan over de waarden van bomen.

Het succesvol organiseren van *tegenmacht* vereist veel kennis over het functioneren van gemeentelijke en gerechtelijke procedures. Voor bewoners is het vaak ondoenlijk om dat in korte tijd op te doen. Daarom zijn organisaties die kunnen adviseren en desnoods mee kunnen procederen onmisbaar (zie het voorbeeld van de Bomenridders). De Bomenstichting kan via haar netwerk stimuleren dat er meer gebruik gemaakt wordt van elkaars expertise door in media aandacht te besteden aan belangenverenigingen voor bomen, kennisnetwerken van deze clubs te stimuleren en mee te helpen aan kennisopbouw en ontsluiting (bijvoorbeeld via een website).

	Gemeente	Bewoners(vereniging)	Bomenstichting
Participatie	• Voer de participatieladder in. • Maak duidelijk onderscheid tussen hoofdstructuur en secundaire structuur. • Wees consequent in het beleid en uitvoering. • Integreer bomenbeleid met ander beleid (wijkgericht werken).	• Vraag om participatieve procedures. • Houd de gemeente aan zijn beleid. • Vraag om wijkgerichte sturing van herinrichting.	• Adviseer gemeenten en bewoners over werkbare modellen van participatie. • Informeer gemeenten en bewoners over goede voorbeelden. • Geef burgers een plaats in het 'model bomenbeleid' en cursussen. • Zorg ervoor dat in discussies en procedures de waarden van bomen centraal blijven staan ('breng de boom tot leven').
Tegenmacht	• Werk samen met wijkoverstijgende belangengroepen.	• Sluit je aan bij het netwerk van de Bomenstichting, IVN of richt zelf een belangenvereniging op. • Leer van vergelijkbare clubs in andere steden.	• Attendeer bewoners op andere wijkoverstijgende belangenverenigingen voor bomen. • Stimuleer de kennisontwikkeling binnen deze wijkoverstijgende belangenclubs.

Tabel 8.2: Verbeterpunten voor de relatie mens - maatschappij.

Literatuurlijst

- Asbeek Brusse, W., Van Dalen, H., Wissink, B., 2002. Stad en land in een nieuwe geografie. Maatschappelijke veranderingen en ruimtelijke dynamiek. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Den Haag, 192 pagina's.
- Beckers, T. A. M., Harkink, E. W. F. P. M., van Ingen, E. J., 2004. Maatschappelijke waardering van duurzame ontwikkeling. Achtergrondrapport bij de Duurzaamheidsverkenning. RIVM, Bilthoven.
- Buijs, A. E., Langers, F., De Vries, S., 2006. Een andere kijk op groen. Beleving van natuur en landschap in Nederland door allochtonen en jongeren. WOt, Wageningen.
- Buijs, A. E., Volker, C. M., 1997. Publiek draagvlak voor natuur en natuurbeleid. DLO-Staring Centrum, Wageningen, 117 pagina's.
- De Boer, T. A., Schulting, R., 2002. Zorgen voor natuur. Draagvlak voor natuur en natuurbeleid in 2001. Alterra, Wageningen, 57 pagina's.
- De Groot, W. T. 1999b. Van vriend naar vijand naar verslagene en verder; een evolutionair perspectief op de verhouding tussen mens en natuur. In: Inaugurale rede, Universiteit Nijmegen., Nijmegen, 50 pagina's.
- De Hart, J., Devilee, J., 2005. Participatie. In: De sociale staat van Nederland 2005. (Sociaal en Cultureel Planbureau, red.), SCP, Den Haag, 181-209.
- De Witt, A., 2005. Van vervreemding naar verantwoordelijkheid. Over jongeren en natuur. Ministerie van LNV, Den Haag.
- Dixhoorn, A., 2006. De stem des volks: publieke opinie, opinieonderzoek en democratie. In: SCP-essay, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, 99 pagina's.
- Edelenbos, J., 2000. Proces in vorm: procesbegeleiding van interactieve beleidsvorming over lokale ruimtelijke projecten. Lemma, Utrecht.
- Gemeente Alphen aan den Rijn, 2005. Heldere verwachtingen bij inspraak en participatie. Alphense afspraken voor participatie bij beleidsvoorbereiding. Gemeente Alphen aan den Rijn, Alphen aan den Rijn. 33 pagina's.
- Gezondheidsraad, RMNO, 2004. Natuur en gezondheid. Invloed van natuur op sociaal, psychisch en lichamelijk welbevinden. Gezondheidsraad en RMNO, Den Haag.
- Kaplan, R., Kaplan, S. 2005. Preference, restoration, and meaningfull action in the context of nearby nature. In: Urban place. Reconnecting with the natural world (P. F. Barlett, red.), The MIT Press, Cambridge MA, 271-298.
- Koot, E., 2005. Kwaliteit gemeentelijk bomenbeleid. In: (S. Boonman, H. van der Poel, red.), Bomenstichting, Utrecht, 36 pagina's.
- Min. LNV, Min. VROM, Min. V&W, Min. Ontwikkelingssamenwerking, 2000. Natuur voor mensen, mensen voor natuur. Nota natuur, bos en landschap in de 21e eeuw. Ministerie van LNV, Den Haag, 37 pagina's.
- Milieu en Natuurplanbureau, 2006. Natuurbalans 2006, Milieu- en Natuurplanbureau, Bilthoven.
- Stichting Groenforum Nederland, 2003. De Groene Stad. Groenforum Nederland, Zaandam. 26 pagina's.
- Van den Berg, A. E., 1999. Individual differences in the aesthetic evaluation of natural landscapes., Rijksuniversiteit Groningen, Groningen, The Netherlands. 149 pagina's.
- Van den Berg, A. E., De Vries, S., 2000. Het binnenstedelijke buitengevoel; de betekenis van groen en natuur voor stadsbewoners. De Levende Natuur 101:182-185.
- Van der Heijden, N., Smit, W., 2006. Draagvlak Natuur- en Milieueducatie. Questions Answers and More, Den Haag.
- Van der Hoeven, N. A., Stobbelaar, D. J., 2006. De meerwaarde van tuinparken: de betekenis van tuinparken in een stedelijke omgeving. Wetenschapswinkel Wageningen Universiteit en Researchcentrum, Wageningen, 24 pagina's.
- Van Koppen, C. S. A., 2002. Echte natuur. Een sociaaltheoretisch onderzoek naar natuurwaardering en natuurbescherming in de moderne samenleving. Social Sciences, Wageningen Universiteit, Wageningen, 264 pagina's.
- Van Koppen, C. S. A., 2005. Zorg voor natuur in de eeuw van de consument. Inaugurale rede, Universiteit Utrecht, Utrecht.

- Van Mierlo, W., 2005. Woonbeleving nieuwbouwwijken. De tevredenheid met en de betalingsbereidheid voor openbaar groen in nieuwbouwwijken. Productschap Tuinbouw, Zoetermeer.
- Van Trigt, A., Van Koppen, C. S. A., Schanz, H., 2003. Spirituele waarden van natuur. Een analyse van de ervaring van spiritualiteit in relatie tot bomen en bos. Tijdschrift Landschap 20:155-163.
- Verboom, J., 2004. Teenagers and Biodiversity. Worlds apart? Alterra, Wageningen.

Bijlage 1 Enquête formulier

Utrecht, 18 juli 2006

Geachte meneer, mevrouw,

De Wetenschapswinkel van de Wageningen Universiteit en Research Centrum gaat, in opdracht van de Bomenstichting, een onderzoek doen naar initiatieven, vragen en klachten die stadsbewoners indienen met betrekking tot bomen in het openbaar groen in hun buurt of straat. Het gaat daarbij om zowel positieve als negatieve acties. Onder positieve acties verstaan we initiatieven waarbij burgers zich inzetten voor meer bomen in hun buurt/straat of voor het behoud van bomen door bijvoorbeeld bezwaar te maken tegen een kap. Onder negatieve acties verstaan we klachten die burgers indienen over bomen.

Aan de hand van de resultaten hoopt de Bomenstichting een beter inzicht te krijgen in de ideeën van burgers over bomen in het openbaar groen en daardoor beter in te kunnen spelen op vragen en klachten van burgers. Deze inzichten komen via het onderzoeksrapport en publicaties van de Bomenstichting uiteraard ook tot uw beschikking.

Het gaat om representatieve, veelvoorkomende positieve en negatieve acties waarbij burgers, zowel individuen als groepen, op een bepaalde manier met bomen omgaan. Aan de hand van de gegevens uit deze mini-enquête proberen we een globaal overzicht te krijgen van het aantal acties en vooral van de strekking van de acties.

Allereerst vragen we u een schatting te maken van de aantallen positieve en negatieve acties die er per jaar in uw gemeente binnenkomen. Vervolgens wordt er gevraagd of u enkele specifieke acties in gedachten wilt nemen en deze wilt beschrijven aan de hand van de gegeven aandachtspunten. Deze enquête zal ongeveer 15 minuten duren.

De gegevens van deze enquête zullen vertrouwelijk worden behandeld en niet voor commerciële doeleinden worden gebruikt.

Uw bijdrage is van essentieel belang voor dit onderzoek en zeer waardevol. Wij danken u hartelijk voor uw medewerking! Alle respondenten ontvangen een exemplaar van het onderzoeksrapport.

Wij willen u allereerst vragen uw gegevens hieronder in te vullen, zodat wij eventueel contact met u op kunnen nemen voor nadere informatie.

Naam:

Gemeente:

Telefoonnummer:

Mijn takenpakket omvat uitsluitend het openbaar groen/omvat ook andere taken.*

Ik oefen deze functie uit sinds (jaartal).

Overzicht aantallen acties

- Hoeveel negatieve acties (klachten, vragen) met betrekking tot bomen komen er (ongeveer) per jaar binnen bij de gemeente?

... negatieve acties per jaar

- Waar hebben de meest voorkomende negatieve acties betrekking op?

.....

.....

.....

.....

- Hoeveel positieve acties (initiatieven, vragen) met betrekking tot bomen komen er (ongeveer) per jaar binnen bij de gemeente?

... positieve acties per jaar

- Waar hebben de meest voorkomende positieve acties betrekking op?

.....

.....

.....

.....

- Welke veranderingen zijn er waar te nemen in het patroon van negatieve acties over de afgelopen tien jaar?

Het aantal negatieve acties is toegenomen/afgenomen/gelijk gebleven.*

- Welke verklaring kunt u hiervoor bedenken?

.....

.....

.....

.....

- Welke veranderingen zijn er waar te nemen in het patroon van positieve acties over de afgelopen tien jaar?

Het aantal positieve acties is toegenomen/afgenomen/gelijk gebleven.*

- Welke verklaring kunt u hiervoor bedenken?

.....

.....

.....

.....

Beschrijving specifieke acties

We willen u vragen om twee positieve acties en twee negatieve acties, die zich de afgelopen tien jaar hebben voorgedaan, nader te omschrijven. Meer mag natuurlijk ook. Het gaat om veel voorkomende acties. Wilt u zo vriendelijk zijn dit te doen aan de hand van de volgende punten?

- ① Strekking : waar gaat de actie over? Graag een korte omschrijving van de situatie.
- ② Betrokkenen : wie zijn er bij betrokken? (individu, groep, wijkvereniging, gemeente, etc.)
- ③ Locatie en periode : wat is de naam van de buurt/straat waar de actie zich afspeelt en wanneer?
- ④ Kenmerken : zijn er kenmerken te noemen voor de betreffende buurt/straat? Vul in welke kenmerken op de betreffende buurt/straat van toepassing zijn. Het gaat om gemiddelden, maar in sommige gevallen zijn er meerdere antwoorden per vraag mogelijk.

Actie 1: positief/negatief*

① Strekking:

.....

.....

.....

.....

② Betrokkenen:

.....

.....

.....

.....

③ Locatie en periode:

.....

④ Kenmerken van de buurt:

(aankruisen wat het meest van toepassing is op de betreffende actie a.u.b.)

Soort woningen

☐ Koopwoningen

☐ Sociale huurwoningen

☐ Particuliere huurwoningen

Met/zonder tuin

☐ Met tuin

☐ Zonder tuin

Type woningen

☐ Rijtjeshuizen

☐ Vrijstaande huizen

☐ Twee-onder-één-kapwoningen

☐ Flats

Bouwjaar v/d wijk

☐ Tot 1940

☐ 1940-1960

☐ 1960-1980

☐ 1980-1990

☐ 1990- heden

Gezinssamenstelling

☐	Gezinnen met kinderen
☐	Alleenstaanden
☐	Paren zonder kinderen
☐	Ouderen

Bevolking

☐	Allochtoon
☐	Gemengd
☐	Autochtoon

Opleidingsniveau

☐	LBO of lager onderwijs
☐	MBO of hoger onderwijs
☐	HBO of universitair

Gemiddeld inkomen

☐	Laag
☐	Modaal
☐	Hoog

Hoeveelheid openbaar groen

☐	Weinig
☐	Gemiddeld
☐	Veel

Actie 2: positief/negatief*

① Strekking:

.....

.....

.....

.....

② Betrokkenen:

.....

.....

.....

.....

③ Locatie en periode:

.....

④ Kenmerken van de buurt:

(aankruisen wat het meest van toepassing is op de betreffende actie a.u.b.)

Soort woningen

☐	Koopwoningen
☐	Sociale huurwoningen
☐	Particuliere huurwoningen

Met/zonder tuin

☐	Met tuin
☐	Zonder tuin

Type woningen

☐	Rijtjeshuizen
☐	Vrijstaande huizen
☐	Twee-onder-één-kapwoningen
☐	Flats

Bouwjaar v/d wijk

☐	Tot 1940
☐	1940-1960
☐	1960-1980
☐	1980-1990
☐	1990- heden

Gezinssamenstelling

☐	Gezinnen met kinderen
☐	Alleenstaanden
☐	Paren zonder kinderen
☐	Ouderen

Bevolking

☐	Allochtoon
☐	Gemengd
☐	Autochtoon

Opleidingsniveau

☐	LBO of lager onderwijs
☐	MBO of hoger onderwijs
☐	HBO of universitair

Gemiddeld inkomen

☐	Laag
☐	Modaal
☐	Hoog

Hoeveelheid openbaar groen

☐	Weinig
☐	Gemiddeld
☐	Veel

Actie 3: positief/negatief*

① Strekking:

.....

.....

.....

.....

② Betrokkenen:

.....

.....

.....

.....

③ Locatie en periode:

.....

④ Kenmerken van de buurt:

(aankruisen wat het meest van toepassing is op de betreffende actie a.u.b.)

Soort woningen

☐	Koopwoningen
☐	Sociale huurwoningen
☐	Particuliere huurwoningen

Met/zonder tuin

☐	Met tuin
☐	Zonder tuin

Type woningen

☐	Rijtjeshuizen
☐	Vrijstaande huizen
☐	Twee-onder-één-kapwoningen
☐	Flats

Bouwjaar v/d wijk

☐	Tot 1940
☐	1940-1960
☐	1960-1980
☐	1980-1990
☐	1990- heden

Gezinssamenstelling

- ☐ Gezinnen met kinderen
☐ Alleenstaanden
☐ Paren zonder kinderen
☐ Ouderen

Bevolking

- ☐ Allochtoon
☐ Gemengd
☐ Autochtoon

Opleidingsniveau

- ☐ LBO of lager onderwijs
☐ MBO of hoger onderwijs
☐ HBO of universitair

Gemiddeld inkomen

- ☐ Laag
☐ Modaal
☐ Hoog

Hoeveelheid openbaar groen

- ☐ Weinig
☐ Gemiddeld
☐ Veel

Actie 4: positief/negatief*

① Strekking:

.....

② Betrokkenen:

.....

③ Locatie en periode:

.....

④ Kenmerken van de buurt:

(aankruisen wat het meest van toepassing is op de betreffende actie a.u.b.)

Soort woningen

- ☐ Koopwoningen
☐ Sociale huurwoningen
☐ Particuliere huurwoningen

Met/zonder tuin

- ☐ Met tuin
☐ Zonder tuin

Type woningen

- ☐ Rijtjeshuizen
☐ Vrijstaande huizen
☐ Twee-onder-één-kapwoningen
☐ Flats

Bouwjaar v/d wijk

- ☐ Tot 1940
☐ 1940-1960
☐ 1960-1980
☐ 1980-1990
☐ 1990- heden

Gezinssamenstelling

- ☐ Gezinnen met kinderen
☐ Alleenstaanden
☐ Paren zonder kinderen
☐ Ouderen

Bevolking

- ☐ Allochtoon
☐ Gemengd
☐ Autochtoon

Opleidingsniveau

- ☐ LBO of lager onderwijs
☐ MBO of hoger onderwijs
☐ HBO of universitair

Gemiddeld inkomen

- ☐ Laag
☐ Modaal
☐ Hoog

Hoeveelheid openbaar groen

- ☐ Weinig
☐ Gemiddeld
☐ Veel

Wij zouden uw input graag **zo spoedig mogelijk**, maar uiterlijk voor 22 augustus 2006 retour ontvangen.

U kunt deze email ingevuld terugmailen naar de afzender info@bomenstichting.nl of uitprinten en per post opsturen naar de Bomenstichting, (Oudegracht 201 bis, 3511 NG Utrecht) of faxen naar de Bomenstichting (030-2310 331).

Voor vragen over dit onderzoek kunt u terecht bij Susan Boonman sboonman@bomenstichting.nl of 030-2303 510 (van 9.00 tot 13.00 uur)

Nogmaals hartelijk bedankt voor uw medewerking!

Bijlage 2 Interviewonderwerpen

Onderwerpen voor het gesprek met groenambtenaren

Met de deur in huis vallen

Observatie: In de enquête geeft 2/3 van de gemeenten aan dat het aantal klachten is toegenomen de afgelopen jaren. Hoe denkt u dat hierop het beste kan worden in gespeeld?

Mondigheid algemeen

- omgang gemeente klachten en verzoeken
- vergelijking tien/ twintig jaar geleden
- verbetering mogelijk
- Mondigheid: mensen worden mondiger, weten wat ze willen en willen daar zo min mogelijk voor doen. Het openbaar groen is iets van de gemeente voor de burgers en dus moet de gemeente de verantwoordelijkheid op zich nemen. De burger wenst een kant-en-klaar product.

Betrokkenheid algemeen

- woontijd huidige omgeving
- afkomst
- hoe terecht gekomen huidige functie
- verandering van verzorgingsstaat naar meer eigen verantwoordelijkheid van de burger. In positieve alsook in negatieve zin is de burger zich meer gaan mengen in allerlei zaken. Dus ook met betrekking tot het openbaar groen en bomen.

Natuurbeeld algemeen

- visie gemeente op groen en bomen in woonwijken (alleen voor betrokkenen:)
- wat vindt u de belangrijkste waarde van groen in een woonwijk?)
- Het ideale natuurbeeld van mensen vertoont steeds minder overeenkomsten met de natuur zoals die in onze directe omgeving te vinden is. 'Echte' natuur is steeds verder weg en de natuur in de directe leefomgeving wordt afgedaan als zijnde 'decor'. Wellicht is hierdoor de indruk ontstaan dat het 'straatgroen' aan de individuele eisen van bewoners behoort te voldoen en naar ieders hand gezet kan worden.

Mondigheid casus

- 'verborgen' ongenoegen
- slimme aanpak burgers
- gebruik expertise
- mobiliseren van anderen
- 'schreeuwers' overheersen

Betrokkenheid casus

- bereidheid mee te doen, te betalen
- overleg, formeel, informeel
- mensen bekend?
- informele oplossingen
- niveau van gemeente optreden
- bekend in de wijk
- andere organisaties, platforms, netwerken

Natuurbeeld casus

- zelf onderhoud
- kennis van bomen
- ideale situatie (met/zonder bomen)
- ecologisch/esthetisch
- andere interventies natuur

Arrangementen

Welk pakket wordt gevraagd/ aangeboden?

- inrichting & beheer
- zeggenschap
- bijdrage

Onderwerpen voor gesprek met burgers

Beschrijving casus

Stap voor stap

M casus

- 'verborgen' ongenoegen (wat speelde er nog meer?)
- aanpak: - gebruik expertise (hoe, waarom, effect)
 - mobiliseren van anderen (hoe, waarom, effect)
 - soort mensen

B casus

- overleg, wat voor manier? (formeel (brieven, vergaderingen), informeel (telefoon, op straat))
- informele oplossingen
- gemeentemensen bekend?
- niveau van gemeente optreden
- andere organisaties, platforms, netwerken
- bereidheid mee te doen, te betalen
- andere activiteiten in de wijk/gemeente

Natuurbeeld casus

- zelf onderhoud
- kennis van bomen
- ideale situatie (met/zonder bomen) (en wat heeft u daar voor over?)
- ecologisch (omgeving ook voor dieren)/ esthetisch (omgeving voor genot)
- andere interventies natuur: - vakantie
 - vrije tijd
- eigen tuin: - bomen?
 - plantensoorten?
 - spelen dieren een rol (nestkastjes, vlinderstruik, etc.)?
 - woonplek voor dieren (ook huisdieren)?
 - decoratieve functie tuin voorop?
 - vindt u het belangrijk dat er vogels en andere dieren in uw omgeving zijn?
 - hoe ziet u de rol van bomen daarbij?

Arrangementen

Wat ziet u als de ideale rolverdeling tussen gemeente en bewoners m.b.t.

- inrichting
- beheer
- zeggenschap

Bijlage 3 Kanttekeningen bij de onderzoeksmethode

Gebruik maken van een bestaand adressenbestand

Ongeveer de helft van alle Nederlandse gemeenten (Nederland telde in 2006 458 gemeenten, bron: cbs.nl) is aangeschreven, dus de steekproef is groot genoeg. Wel is het zo dat het adressenbestand dat gebruikt is voor het versturen van de digitale enquêtes, bestaat uit adressen van gemeenten die al eerder hebben meegewerkt aan een enquête van de Bomenstichting. Het is mogelijk dat de gemeenteambtenaren die al eerder op een enquête hebben gereageerd, meer betrokken zijn bij bomen en groen. In dat geval zou het kunnen dat alleen de groengezinde ambtenaar de enquête heeft ontvangen en dat hierdoor het in dit onderzoek geschetste beeld van de werkwijze van gemeenten enigszins te positief wordt voorgesteld.

Moeizame medewerking gemeenten m.b.t. verkrijgen gegevens van burgers

Het blijkt over het algemeen dat de ambtenaren zelf redelijk makkelijk toezeggen mee te willen werken aan het onderzoek. Op het moment dat er ter sprake komt dat we de bewoners ook willen spreken, wordt men terughoudend (terwijl dit bij het maken van de afspraak wel genoemd is). Gemeenten huiverig voor het weer opnieuw aandacht geven aan sommige acties, omdat ze bang zijn dat dit de bewoners de indruk geeft dat er weer een opening is waardoor er valse hoop wordt gewekt. Ook wordt angstig tegen de privacywet aangekeken; men is bang deze te schenden en problemen te krijgen als men de gegevens van bewoners doorgeeft. Of dit de echte reden is, of dat men zijn handen er liever niet aan vuil wil maken blijft onduidelijk. Deze moeilijkheden hebben ervoor gezorgd dat het benaderen van de te interviewen personen veel langer heeft geduurd dan oorspronkelijk was gepland.

Kennis van gemeenteambtenaren over specifieke casussen

Gemeente ambtenaren praten niet altijd of vaak niet over de desbetreffende casus, vaker over mondigheid of betrokkenheid in het algemeen. Dat komt deels door de vraagstelling in het gesprek, dat algemeen begon, en deels ook doordat de ambtenaren niet altijd geheel op de hoogte waren van deze casus. Dit heeft ertoe geleid dat de beschikbare gegevens over de zienswijze van de gemeente op de bestudeerde casussen soms wat te wensen over liet.

Verschillende interpretaties van de begrippen 'positieve' en 'negatieve' actie

Bij het verwerken van de gegevens van de enquêtes, kwam er aan het licht dat er af en toe sprake geweest moet zijn van een onduidelijkheid met betrekking tot negatieve c.q. positieve acties. Dit onderzoek is opgezet vanuit de optiek van de Bomenstichting, die onder andere opkomt voor bomen en ervoor wil zorgen dat er zo min mogelijk bomen onnodig worden gekapt. Vanuit deze optiek is de actie 'verzet tegen kap' onder positieve acties ingedeeld, en 'verzoek tot kap' bij de negatieve acties.

Uit enkele enquêtes blijkt dat gemeenten 'verzet tegen kap' als negatieve actie beschouwen, vooral in situaties waarbij de plannen voor het kappen van bomen van henzelf afkomstig zijn. In dit geval kloppen de aantallen niet die worden genoemd bij negatieve en positieve acties ten aanzien van de definitie die wij hieraan hebben gekoppeld. Als uit de enquête opgemaakt kon worden dat de betreffende respondent/gemeenteambtenaar een andere invulling heeft gegeven aan het begrip positieve ofwel negatieve actie, dan zijn de numerieke gegevens van de betreffende gemeente buiten beschouwing gelaten om een vertekend beeld te voorkomen.

Wat we hieruit ook op kunnen maken, is dat een ambtenaar die gaat over groen niet altijd voor 100% het belang van het groen (kan behartigen) behartigd. We hebben te maken hebben met verschillende visies en belangen die ieder hun eigen stempel drukken op het geheel. Ook economische en strategische belangen (zoals individuele of gemeenschapsbelang) spelen een rol bij de afweging. Over het algemeen wordt er door de respondent van de enquête geredeneerd vanuit het oogpunt van het gemeentebestuur en niet vanuit het oogpunt van de boom/ het groen of de burger. Vandaar dat acties die tegen het beleid of de plannen van de gemeente ingaan als negatief worden bestempeld door gemeenteambtenaren, terwijl ze in de ogen van bijvoorbeeld de Bomenstichting positief zijn.

Relatie tussen aantal positieve en negatieve claims en matig stedelijke gemeenten

Uit de analyse van de data uit de enquête komt naar voren dat in matig stedelijke gemeenten het gemiddelde aantal negatieve en positieve claims per inwoner hoger is dan in de meer of minder stedelijke gemeenten. De standaardafwijking blijkt erg groot in vergelijking met de overige categorieën van stedelijkheid, hetgeen betekent dat er een groot verschil is in zowel het gemiddelde aantal negatieve claims als het gemiddelde aantal positieve claims bij de verschillende gemeenten die binnen de categorie matig stedelijk vallen. Naar aanleiding van deze bevinding is er naar de individuele data gekeken en er bleek bij één gemeente sprake te zijn van een extreem hoog aantal claims. Na het weglaten van deze extreme waarde bij de analyse, zien we een gelijkmatige spreiding van het gemiddelde aantal negatieve claims voor de verschillende categorieën van stedelijkheid.

Het feit dat één enkele waarde zoveel invloed heeft op de uiteindelijke uitkomst van de analyse, heeft te maken met het relatief lage aantal inputgegevens dat er beschikbaar was binnen de categorie 'matig stedelijke gemeenten'.

Bijlage 4 Samenvatting van de meningen van bewoners en ambtenaren over de oorzaken van verandering in de omgang met bomen

In casus C: * A = voorstander ingreep, B = tegenstander ingreep.

Oorzaken van verandering van omgang met bomen	Relatie Mens - Natuur			Relatie Mens - Maatschappij		
	Natuurbeeld van bewoners	Concrete omgang met natuur	Kennis van bewoners	Mondigheid	Concrete betrokkenheid	Fysieke veranderingen
Mening gemeente						
Casus A Buiten Randstad Grote stad	Nette natuur rond het huis, wildere natuur buiten de stad.	Burgers zijn vooral geïnteresseerd in het stukje groen vlak bij hun huis. Vroeger onderhielden de burgers de omgeving meer zelf, nu meer consumentisme.	Sommige bewoners weten zoveel dat ze een waardevolle aanvulling op onze eigen kennis kunnen geven.	Burgers zijn mondiger geworden en doen daardoor gemakkelijker hun beklag.	Betrokkenheid bij onderhoud neemt af.	Achterstallig onderhoud weggewerkt, nu kan het weer bijgehouden worden.
Casus B Buiten Randstad Dorp	Natuur in de stad is gelijkwaardig aan natuur buiten de stad.	Verschillend per groep, maar instabiel.	Mensen weten soms niet wat normaal is. Kennisniveau is soms slecht.	Toegenomen, door andere bevolkingsaanstelling en meer voorlichting.	Stimulering betrokkenheid werkt niet in de meeste gevallen.	Bomen raken volgroeid.
Casus C Buiten Randstad Stad	Natuurbeeld is veranderd van veel bomen en bossages naar gras met verspreide bomen: meer culturele natuur.	Omgang is moeilijk vast te stellen door sociale druk bewoners onderling.		Mondigheid is positief.	Betrokkenheid is aanwezig, maar moet niet te ver gaan.	Beleid strookt met wensen van mensen: minder bossages, meer openheid / gras (is ook goedkoper).
Casus D Randstad Dorp	Natuur heeft geen prioriteit voor bewoners.	Mensen gaan niet echt om met natuur in de stad, logisch dat ze naar buiten trekken.	Men kent de natuur niet meer. Men weet niet wat erbij hoort (bladeren e.d.). Sommige mensen weten veel, die kunnen nuttig zijn.	Toename mondigheid door individualisering en beter klachtensysteem.	Afschuiven verantwoordelijkheid op gemeente.	Dichtere bouwwijzen, meer plek voor auto's.
Mening bewoners						
Casus A Buiten Randstad Grote stad	Natuur in de stad moet netjes, daarbuiten mag het wilder.	Omgang vooral beperkt tot eigen leefwereld, wel toegenomen na start project		Sommige burgers zijn mondig genoeg om de gemeente te weerstaan.	Respondenten zijn heel betrokken, anderen minder	Teveel bomen gekapt.
Casus B Buiten Randstad Dorp	Natuur in de stad is anders dan buiten de stad. Zien graag echte bomen.	In de stad natuur afwegen aan andere functies. Keuze voor kleinere bomen.		Mondigheid in redelijkheid, maken een afweging van verschillende belangen.	Betrokkenheid is groot bij de directe leefomgeving. In dat verband verbazing over handelen van gemeente.	Bomen raken volgroeid.
Casus C* Buiten Randstad Stad	A. Bomen als decor. B. Bomen hebben een intrinsieke waarde.	A. Zorg voor de natuur draait door. B. Bomen voor gezondheid en woongenot.		A. Nieuwe bewoners zijn mondig. B. Mondigheid heeft geen effect.	A. Betrokkenheid is beperkt. B. Bewoners hebben betrokkenheid bij direct fysieke omgeving.	Omgeving wordt onderhoudsvriendelijker, dus vlakker.
Casus D Randstad Dorp	Natuur moet praktisch zijn, het is decor voor het dagelijks leven.	Afstandelijke omgang met natuur, het plaatje is belangrijk; men doet zelf weinig aan groen.	Bij sommige veel kennis aanwezig.	Men is mondig zonder veel resultaat te boeken.	Betrokkenheid van een selecte groep.	Mogelijk nieuwe bebouwing houden de groenplannen tegen.